

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Neža Zagoričnik

**Revitalizacija Hmeljarskega doma kot priložnost za kulturni in
družbeni preporod Šempetra:**

»Šempeter oživljen!«

Magistrsko delo

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Neža Zagoričnik

Mentor: izr. prof. dr. Drago Kos

**Revitalizacija Hmeljarskega doma kot priložnost za kulturni in
družbeni preporod Šempetra:**

»Šempeter oživljen!«

Magistrsko delo

Ljubljana, 2016

Iskreno se zahvaljujem mentorju izr. prof. dr. Dragu Kosu, za izredno ažurnost, razumevanje in usmerjanje. Hvala Živa tebi, za 'ASAP' prevod, čeprav je tvoj dan 'obrnjen'. Zahvala gre tudi vsem respondentom moje raziskave, še posebej pa Veroniki Tavčar in Gregu Štormanu za angažiranje pri njeni izpeljavi in izkazano podporo. Tudi brez predsednice KS Šempeter, bivšega predsednika KS Šempeter, direktorja KZ Šempeter, predsednika KUD Grifon in ravnatelja OŠ Šempeter mi ne bi uspelo. Hvala vam!

Zana, hvala tebi in tvoji svetlobni vojski!

Posebna zahvala pa gre mojima staršema, ki me brezpogojno podpirata na vsakem koraku. Hvala za nasvete, pomoč, čut za ohranjanje kulture, mami tebi za ekspresno lektoriranje, ati tebi za sevisiranje vsega mogočega in dostavo paketov ☺

Revitalizacija hmeljarskega doma kot priložnost za kulturni in družbeni preporod Šempetra: Šempeter ožvljen!

V magistrski nalogi gre za študijo primera možnosti družbenega in kulturnega preporoda podeželskega naselja. Nalogo sem gradila okoli osnovnega raziskovalnega vprašanja, ki se glasi: Ali je možno preko revitalizacije Hmeljarskega doma oživiti kulturno in javno življenje v Šempetru? Že več let opažam namreč upad kulturnega in družabnega dogajanja v Šempetru, poleg tega pa več deset let ponavljajočo se problematiko glede nevzdrževanja dvorane Hmeljarskega doma. Da bi ugotovila možnosti razrešitve opešane lokalne skupnosti, sem najprej analizirala teorije lokalnih skupnosti in kolektivnega potenciala, kot so jih podali Tönnies, Sorokin, Bauman, Strassoldo, Mlinar in Barbičeva. Raziskovanje te tematike me je pripeljalo do pojma oz. trenda participacije lokalnega prebivalstva. Tej analizi sem dodala še študije primerov dobre prakse vključevanja lokalnega prebivalstva v urejanje okolja in s tem krepitve lokalne skupnosti. Vendar pa participacija prebivalstva ne prinese ustreznih rezultatov, če ni del širšega projekta revitalizacije. Tu sem upoštevala navodila Hočevarja, Bugariča in Cerarja, ki trdijo, da mora prvi korak revitalizacije zajemati poznavanje prostorskega in družbenega konteksta problema, drugi mora zajemati organizacijo in izvedbo konkretnih obnovitvenih in urejevalnih del, zadnji pa implementacijo nerealiziranih vsebin. Naloga predstavlja izvedbo prvega koraka revitalizacije, saj zajema analizo ustreznih teoretskih vsebin, raziskavo zgodovinskega razvoja Šempetra, njegovih gospodarskih in demografskih karakteristik, kar predstavlja temelj prostorski in družbeni kontekstualizaciji obravnavanega problema. Temu pa sledi raziskava javnega mnenja s pomočjo anketnega vprašalnika in intervjujev ključnih družbenih akterjev, kar pa odpira možnosti participacije lokalnega prebivalstva.

Ključne besede: Revitalizacija, participacija, lokalna skupnost, študija primera

Revitalization of *Hmeljarski dom* as opportunity for cultural and social revival of Šempeter: Šempeter reborn!

The thesis was built upon a basic research question: Is it possible to revive the cultural and public life of Šempeter by revitalizing *Hmeljarski dom*? I have been noticing a decline in cultural and social activities in Šempeter and ongoing problems with regards to the poor maintenance of the Hmeljarski dom hall. In order to find the possible solutions to the waivered local community, I first analyzed the local communities and collective potential theories given by Tönnies, Sorokin, Bauman, Strassoldo, Mlinar and Barbič. Research in this field led me to the term (trend) "participation of local population". I also studied good practice cases of involving the local population in the maintenance of urban planning and thus strengthening the local community. However, participation of local population should be a part of a larger revitalization project. Here I took into account the guidance of Hočevar, Bugarič and Cerar who claim that the first stage should encompass spatial and social context of the problem, the second should include organization and implementation of specific maintenance works, while the last stage should consist of implementing unrealized subjects. The thesis is a representation of the first stage and includes analysis of relevant theoretical aspects, research of Šempeter's historical evolution, its economic and demographic characteristics. This is followed by a public opinion poll, conducted through interviews with key social players and a questionnaire, which opens up the possibilities of participation of local population.

Key words: revitalization, participation, local community, case study

KAZALO

1	UVOD	8
2	TERMINOLOGIJA IN KONCEPTI	10
2.1	LOKALNA SKUPNOST	10
2.2	KOLEKTIVNI POTENCIAL PO MLINARJU	13
2.3	REVITALIZACIJA IN PARTICIPACIJA LOKALNEGA PREBIVALSTVA	15
2.3.1	Revitalizacija	15
2.3.2	Participacija lokalnega prebivalstva	16
3	OD SV. PETRA DO ŠEMPETRA – ZGODOVINSKI ORIS KRAJA	22
3.1	PREBIVALSTVO	24
3.2	GOSPODARSTVO	29
3.2.1	Kmetijstvo	30
3.2.2	Industrija	32
3.3	DRUŠTVA – GENERATOR DRUŽABNEGA ŽIVLJENJA	36
3.3.1	Turistično društvo Šempeter.....	38
3.3.2	KUD Grifon Šempeter.....	40
4	HMELJARSKI DOM	44
4.1	GRADNJA.....	44
4.2	POMEN ZA LOKALNO PREBIVALSTVO	46
5	REVITALIZACIJA HMELJARSKEGA DOMA.....	47
5.1	PRIMERI DOBRE PRAKSE	48
5.1.1	Nemčija – 'Dorferneuerung'	48
5.1.2	Ljubljana	50
5.1.3	Koper	53
5.1.4	Kranj	55
5.2	METODOLOGIJA	58
5.3	REZULTATI SPLETNE ANKETE	59
5.3.1	Število respondentov in učinkovitost uporabljene raziskovalne metode	59
5.3.2	Demografska sestava respondentov	60
5.3.3	Lokalna skupnost šempetranov	65
5.4	IDENTIFIKACIJA REVITALIZACIJSKIH CILJEV GLEDE NA MNENJA LOKALNE SKUPNOSTI	81
5.5	MOŽNOSTI REALIZACIJE CILJEV PO MNENJU DRUŽBENIH AKTERJEV ..	83

5.5.1	Nekdanji predsednik KS Šempeter	83
5.5.1	Sedanja predsednica KS Šempeter	85
5.5.2	Direktor KZ Šempeter	86
5.5.3	Predsednik KUD Grifon Šempeter	87
5.6	POTENCIALNI PROJEKTI REVITALIZACIJE.....	89
5.6.1	Vpliv na infrastrukturo	90
5.6.2	Vpliv na socialno okolje	91
5.6.3	Vpliv na družbene akterje.....	91
6	SKLEP	92
7	LITERATURA	95
Priloga A: Utemeljitev odgovorov na vprašanje o zadovoljstvu respondentov s stavbno podobo Šempetra.....		103
Priloga B: Kakšen projekt obnove ali gradnje, pomembne za Šempeter, bi izbrali, če bi imeli zagotovljena vsa potrebna finančna sredstva?		110

KAZALO SLIK

Slika 3.1:	Število prebivalcev naselij KS Šempeter po letih	25
Slika 3.2:	Graf spolne in starostne strukture Šempetranov leta 2016	26
Slika 3.3:	Delež delovno aktivnega prebivalstva (brez kmetov), katerih delovno mesto je v občini prebivališča	28
Slika 3.4:	Število zaposlenih v gospodarskih družbah in samostojnih podjetjih v občini Žalec	29
Slika 3.5:	Kip grifona v Rimski nekropoli Šempeter	42
Slika 3.6:	Znak KUD Grifon Šempeter	43
Slika 5.1:	Starostna sestava respondentov	60
Slika 5.2:	Poklicna struktura respondentov	62
Slika 5.3:	Mesto oz. kraj zaposlitve respondentov	63
Slika 5.4:	Kraj (regija), iz katerega se je respondent preselil v Šempeter	64
Slika 5.5:	Navezanost respondentov na fizično okolje	66
Slika 5.6:	Motivi druženja respondentov s sokraji	67
Slika 5.7:	Predlogi za učinkovitejše povezovanje krajanov	69
Slika 5.8:	Oblike potencialne participacije	72
Slika 5.9:	Komunikacija izvajalcev s kraji	73

Slika 5.10: Objekti, potrebni obnove	76
Slika 5.11: Opravljanje storitev v Šempetru in okoliških krajih	79
Slika 5.12: Storitve, ki jih respondenti pogrešajo v Šempetru	80

KAZALO TABEL

Tabela 2.1: Lestvica državljske participacije po Arnsteinovi.....	18
---	----

1 UVOD

V magistrski nalogi se ukvarjam z dvema problemoma, ki se medsebojno prekrivata oziroma vzročno-posledično prepletata. Prvi je opešana skupnostna identiteta kraja oziroma družbeno kulturno mrtvilo, ki mu je kraj priča že nekaj desetletij, drugi pa je stavbni fond (predvsem objekti kulturne dediščine, nekdanja gospodarska poslopja ipd.) tako v samem vaškem jedru, kot tudi širše v kraju. Nemogoče je, da bi v okvirih magistrske naloge omenjeno problematiko obravnavala v celoti, zato sem se odločila za študijo primera in sicer poskus kulturnega in družbenega preporoda Šempetra preko revitalizacije Hmeljarskega doma, ki stoji v samem vaškem jedru. Fizično propadanje Hmeljarskega doma obravnavam kot simptom pešanja skupnostne identitete.

Hmeljarski dom je bil zgrajen leta 1958 na pobudo članov krajevnega odbora. Prvotno je bil namenjen zgolj poslovnim prostorom Kmetijske zadruge in novoustanovljenega Delavskega prosvetnega društva »Svoboda« Šempeter, a so na pobudo društva zgradili tudi veliko (kino) dvorano, ki je postala center kulturnega življenja za kraj in njegovo širšo okolico.

To je bil čas socializma, ljudskih odborov in kulturnega aktivizma, ki je mobiliziralo prebivalce in omogočalo močno skupnostno identiteto. A prvotno navdušenje je v sledečih 20 letih izgubilo zagon. Ljudski odbori so bili odpravljeni, Kmetijska zadruga je izgubljala članstvo, krčile so se njene aktivnosti, nasprotno pa je sosednji kraj Žalec močno pridobil na veljavi in prehitel Šempeter. Hmeljarski dom kot center kulturnega dogajanja in s tem prostor povezovanja krajanov je izgubil svojo vlogo in s tem interes odgovornih za njegovo ohranjanje in ustrezno vzdrževanje. Neustrezni prostorski pogoji tako ne spodbujajo sinergetskih učinkov druženja, zato skupnostna identiteta peša, zaradi tega pa (v obratni smeri) tudi ni pravega interesa za razrešitev prostorskih problemov.

Toda zadnji dve leti opažam spremembe na tem področju. Novo vodstvo krajevne skupnosti je zelo naklonjeno obnovitvi Hmeljarskega doma. V začetku marca so z osebnimi finančnimi sredstvi začeli s prenovo oken, aktivno so sodelovali pri podpisu pogodbe o brezplačnem najemu dvorane Hmeljarskega doma za nedoločen čas med Kmetijsko zadrugo (lastnico) in KUD Grifon (rednim uporabnikom dvorane), krajanji s peticijami o obnovitvi javnih površin v kraju in pisanjem člankov za lokalni časopis izražajo svojo potrebo po spremembah in participaciji prebivalstva pri njihovih realizacijah. Zato je raziskovalno smiselno spremljati načrte o prenovi Hmeljarskega doma, vanje vključiti mnenja krajanov in ostalih mnenjskih

voditeljev ter tako ustrezno zasnovati revitalizacijski načrt, ki bo kraju omogočil kulturni preporod.

Na tej osnovi postavljam svoje raziskovalno vprašanje:

Ali je možno preko revitalizacije Hmeljarskega doma doseči kulturni in družbeni preporod v Šempetra?

Pri tem se odpirajo določena podvprašanja:

1. Zakaj lokalna skupnost slabo funkcionira?
2. Ali krajani podpirajo obnovo Hmeljarskega doma?
3. Na kakšen način je možno povezati fizično obnovo z oživitvijo kulturnega in javnega življenja?

Na ta vprašanja bom odgovarjala tekom naloge, ki je oblikovana v štirih vsebinskih sklopih. V prvem sklopu bom oblikovala teoretski okvir naloge. Definirala bom pojme lokalna skupnost, kolektivni potencial, revitalizacija in participacija lokalnega prebivalstva, saj so to pojmi, s katerimi obravnavam in raziskujem zastavljeno raziskovalno vprašanje. Celoten nadaljnji potek naloge bo sledil teoretskim osnovam, podanih v prvem tematskem sklopu, predvsem postopkom projektov revitalizacije. Kot opozarja Mlinar (1973, 7–8), je eden od osnovnih pogojev uspešnega poseganja v pospeševanje razvojnih procesov lokalne skupnosti (kar projekti revitalizacije vsekakor so) »temeljito poznavanje družbenega determinizma in konkretne medsebojne odvisnosti posameznih pojavov oziroma procesov«. Ker na današnje stanje družbe in prostora vplivajo predvsem dogodki, ki so se zgodili v preteklosti, bo drugi tematski sklop vseboval zgodovinski oris kraja, orisal bo demografsko in gospodarsko stanje ter družabno dogajanje nekoč in sledil temu razvoju po časovni premici vse do danes. Identificirala bom tiste družbene elemente, ki vplivajo na delovanje lokalne skupnosti ter ta vpliv tudi raziskala in s tem oblikovala celotno sliko družbenih razmerij in karakteristik lokalne skupnosti. Na tej osnovi bom nato v tretjem tematskem sklopu definirala pomen Hmeljarskega doma za lokalno skupnost, kar se kaže preko njegove gradnje, (ne)vzdrževanja, poskusov sprememb namembnosti in podobno.

Splošnemu orisu kraja, ki se bo zaključil s konkretizacijo problematike Hmeljarskega doma, bo sledila študija hipotetičnega projekta revitalizacije Hmeljarskega doma. V ta namen sem najprej analizirala primere dobre prakse iz tujine in nekaterih slovenskih krajev, ki so se že soočali s podobno problematiko. Upoštevajoč njihove nasvete in načine delovanja, umeščene v

šempetrski družbeni in prostorski kontekst, sem oblikovala anketni vprašalnik. Njegova podrobna analiza bo predstavljala vsebino tretjega tematskega sklopa. Rezultate ankete bom nato uporabila za oblikovanje intervjujev. Predloge o poteku revitalizacijskih projektov, ki jih bodo v anketi predvidoma podali krajan, bom predstavila ključnim akterjem, ki so v primeru Hmeljarskega doma Krajevna skupnost Šempeter, Kmetijska zadruga Šempeter in KUD Grifon Šempeter. Skušala bom pridobiti njihova videnja problematike Hmeljarskega doma in mnenja o možnostih realizacije predlaganih projektov obnove in revitalizacije.

Nalogo zaključujem z oblikovanjem hipotetičnih revitalizacijskih ciljev, z upoštevanjem pridobljenih mnenj krajanov in ključnih akterjev. Skušala bom predvideti potencialne vplive zastavljene revitalizacije na socialno okolje, infrastrukturo in družbene akterje. Hipotetične zato, ker na tem mestu ne bom spremljala dejanskih potekov in rezultatov zadanih projektov. Namen naloge je identificirati potencialne možnosti razrešitve konkretnega prostorskega problema v povezavi z aktivacijo družbenega razvoja lokalne skupnosti, predlagati možne rešitve in s tem oblikovati dokument, ki lahko služi kot osnova za realne projekte v prihodnosti.

2 TERMINOLOGIJA IN KONCEPTI

2.1 LOKALNA SKUPNOST

V literaturi se pojavljata dve oznaki skupine posameznikov, ki si delijo določen teritorialno omejen prostor. Na eni strani gre za družbeno tvorbo medsebojno povezanih in soodvisnih posameznikov, prebivalcev določenega območja (lokalna skupnost), na drugi pa za upravno-politično funkcijo, ki pogosto temelji na socialni atomizaciji prebivalcev na določenem območju (krajevna skupnost). V tej nalogi, tako kot Mlinar (1973, 24), uporabljam oznako »lokalne skupnosti«, saj »vsaka krajevna skupnost kot enota, ki je upravno-politično opredeljena v naši praksi še ne predstavlja nujno dejanske, funkcionalno integrirane družbene /lokalne/ skupnosti«. Šempeter kot krajevna skupnost dobro deluje, drugače pa je na nivoju lokalne skupnosti, ki je, kar bom raziskovala v tej nalogi, izgubila nekdanjo povezanost in moč.

Tudi pozornost preučevalcev navadno pritegnejo lokalne (in ne krajevne) skupnosti. Njihovo razumevanje je doživelo mnogo sprememb predvsem ob prehodu iz tradicionalnih v moderne in post oziroma pozno moderne družbe (Cerar 2015, 88). Na tem prehodu so nastale tudi mnoge definicije in koncepti skupnosti. Eden prvih je bil koncept Ferdinanda Tönniesa, ki je analiziral

družbeno življenje na vasi (Gemeinschaft) in v mestu (Gesellschaft) ter polariziral lastnosti obeh (Mlinar 1973, 26). Tako je na stran Gemeinschafta postavil trdne vezi, manjše število pripadnikov, domačnost, oddaljenost centrov moči, močna povezanost in medsebojna odvisnost, na stran Gesellschafta pa šibke vezi, veliko število ljudi, formalnost odnosov, bližina centrov moči, individualizem in nezaupanje (Mlinar 1973, 26–30). Toda ta koncepcija je nastala v času industrializacije in razcveta urbanizacije (Mlinar 1973, 27), zato je v njej zaznati močno »nostalgičnost v smislu glorificiranja *gemeinschafta* kot *dobre stare oblike bivanja*« (Cerar 2015, 89). Prav tako z napredkom družbe prihaja do brisanja teh dihotomnih kategorij, saj teritorialna majhnost določene skupine recimo še ne pomeni nujno trdnejših vezi, podoben življenjski stil pa ne prinese nujno skupnih prepričanj (prav tam). Zato so se kmalu pojavili teoretiki, ki kot osnovo za nastanek skupnosti niso jemali teritorialne bližine/oddaljenosti posameznikov.

Eden takih je bil Sorokin, ki pravi, da realna skupnost obstaja samo tedaj, ko med posamezniki obstajajo neke vezi, naj bodo to prostovoljne ali prisilne (Mlinar 1973, 32). Bistvene družbene vezi so po njegovem mnenju: sorodstvo, zakonska zveza, religija, jezik, skupna zemlja, sosedstvo, skupna odgovornost, poklic, gospodarski interesi, isti gospodar, navezanost na ustanovo, skupna obramba, medsebojna pomoč in življenje nasploh - skupna praksa in delovanje (Mlinar 1973, 32–3). Na podlagi teh vezi je Sorokin ločil dva tipa skupnosti in sicer elementarne, katerih člani so združeni samo z eno vezjo, in kumulativne, katerih člane povezuje dve ali več vezi (Mlinar 1973, 34), zato so ti posamezniki močnejše navezani na skupnost, manj pa na ves ostali svet (Mlinar 1973, 38). Ta teorija je vezana predvsem na ruralne skupnosti in že Sorokin sam je opazil vse večjo heterogenost prebivalcev, iz česar se v modernih družbah razvijejo nove oblike skupnosti, t.i. agregati teritorialnih sosedov (Cerar 2015, 96). Razlika med agregati in kumulativnimi skupnostmi je v tem, da so prebivalci agregatov v manjši meri navezani na teritorialne sosedove, v večji meri pa na člane grupacije, kateri tudi sami pripadajo. Čeprav Mlinar (1973, 41) pri Sorokinu opozarja na neupoštevanje integrativnih procesov na različnih nivojih (isti faktor je lahko za en nivo prebivalcev integrativen, za drugega pa predstavlja integracijsko oviro), kaže teorija določen odmik od nostalgичne ruralne skupnosti in širi njeno definicijo tudi na sodobne urbane oblike skupnosti.

Z njimi se je intenzivno ukvarjal Zygmunt Bauman, ki je skupnost v pozni moderni opredelil kot »skupnost osamljenih, ki težave, ki so ljudem sicer skupne, rešujejo individualno« (Cerar 2015, 96). Imenuje jih estetske skupnosti, ki posameznikom dopuščajo visoko stopnjo avtonomnosti in svobode. Posameznike sicer še vedno družijo določene vezi, kot je to

ugotavljal Sorokin, ki pa jih Bauman loči na karnevalske in etične. Prve so kratke in šibke, obstajajo lahko samo ob določenih dogodkih in v določenih prostorih, posameznikom pa omogočajo visoko stopnjo svobode. Druge so trajnejše, temeljijo na dolgoročnejših zavezah, kar posameznikom nudi varnost in gotovost (Cerar 2015, 97). Cerar (2014, 31) ugotavlja, da je v sodobnem času vse več skupnosti, ki ustrezajo Baumanovemu konceptu karnevalskih skupnosti. Ugotavlja, da gre za novo postmoderno obliko lokalne skupnosti, ki je začasna in se na nek način povezuje oz. identificira s specifičnim urbanim krajem (Cerar npr. navaja proučevani park Tabor). Temelji na izbiri posameznikov, zato skupnost (v klasičnem smislu) takemu posamezniku pravzaprav ni pripisana.

Pomembna Baumanova teza je tudi ta, da prostorska bližina ne zagotavlja interakcije posameznikov, in tudi če jo, te interakcije niso nujno močne in dolgotrajne. Zato Bauman zagovarja zaton tradicionalne skupnosti, saj se konec koncev vedno izkaže, da se posamezniki povsem individualno lotevajo reševanja skupnih oziroma kolektivnih težav (prav tam).

Pri proučevanju postmodernih družb in skupnosti je potrebno omeniti tudi Raimonda Strassolda. Govori o novem lokalizmu, ki se pojavlja ob boku modernizacije. Posamezniki, tako Strassoldo (1990, 71–2), doživljajo življenje v velemestih kot neprijetno (onesnaževanje, kriminal, prenaseljenost...), zato se jih vse več odloča za življenje na podežlju ali majhnem mestu. Sodobne telekomunikacijske tehnologije in izboljšana prometna infrastruktura jim omogočajo bivanje v prijetnejšem okolju, ne da bi se s tem odpovedali dobrinam velikih mest (služba, nakupovanje, zabava). S tem Strassoldo opozori na dejstvo, da nekdanji prehod iz *gemeinschafta* v *gesellschaft* ni linearno enosmeren proces (Cerar 2015, 98). Posamezniki pa, ki se vračajo v podeželsko okolje, po mnenju Strassolda postanejo zelo zaščitniški do svojih novih okolij, zanje se borijo, spodbujajo ohranjanje lokalnega načina življenja in zagovarjajo oživljanje pripadnosti tej skupnosti (Strassoldo 1990, 72).

Nasprotno pa konkretno za slovenski podeželski prostor trdi Ana Barbič (2005, 85). Ugotavlja, da podeželski prebivalci, ki so si našli delo v mestih, prav zaradi rednega stika z urbanim okoljem vse bolj povzemajo elemente urbanega življenjskega sloga, ki ga (zavedno ali nezavedno) vnašajo v domače (podeželsko) okolje. Tako v ruralno okolje vnašajo elemente individualizacije in samozadostnosti, s čimer izpodrivajo tradicionalne značilnosti podeželja, v katere Barbičeva zajema sodelovanje med vaščani, razne običaje in pristočasne aktivnosti. Slednje z vnosom urbanih elementov postajajo vse bolj omejene na posebne družabne dogodke in izjemoma določena delovna opravila (prav tam). Tako ne vidi, da bi posamezniki, ki živijo

na podeželju in imajo reden stik z urbanim okolje, vzpostavili zaščitniški odnos do ruralnega okolja, ampak ga prav z elementi ruralnega okolja rušijo.

Nasprotno pa meni, da mnogi prebivalci mest, posebej tisti, ki »niso integrirani v neposredno urbano okolje, cenijo kulturo podeželja zaradi njene celovitosti in zaradi načina življenja na podeželju, v katerem se spoštujeta naravna in kulturna dediščina« (Barbič 2005, 84). Čeprav je pri Barbičini teoriji podeželja zaznati močno pozitivno subjektivno obravnavo ruralnega okolja, lahko razberemo ključno lastnost postmodernih družb, ki jo omenjajo že Bauman in Strassoldo. To je slabenje identifikacijske moči teritorialnosti, na njeno mesto pa se postavlja življenjskostilska izbira bivalnega okolja. Ta trend opaza tudi Hočevar (2000b, 19), ko pravi, da se mesto s »svojimi specifičnimi lastnostmi v razmerah naraščajoče univerzalizacije dostopnosti iz nujne potrebe in vnaprejšnje danosti preoblikuje v refleksivno življenjskostilsko izbiro posameznikov, skupin oz. organizacij«.

Posamezniki si torej svobodno izbirajo okolje in prostor, v katerem živijo. S tem ustvarjajo heterogene skupine, ki pa morajo biti sposobne vzdrževati svoj obstoj tako na nivoju posameznikov, kot na širšem kolektivnem nivoju. Tu nastopi vprašanje načina vzdrževanja teh skupin, vprašanje njihovega potenciala in vloge participacije članov pri teh procesih.

2.2 KOLEKTIVNI POTENCIAL PO MLINARJU

Definicijo kolektivnega potenciala je podal Mlinar (1973, 55), ki pravi, da lahko ta pojem analitično opredelimo kot »razliko med vsoto vseh »outputov« (rezultatov delovanja) posameznikov, ki delujejo neodvisno eden od drugega, atomizirano, in »outputom« teh istih posameznikov, ki delujejo kot integrirana skupina (sistem)«. Vsaka skupina posameznikov ima torej potencial, da deluje homogeno, z močnimi medsebojnimi vezmi, ali heterogeno, kjer prevladujejo individualna delovanja članov skupine. Homogenost skupine oziroma maksimizacijo njenega kolektivnega potenciala je po besedah Mlinarja (1973, 56–7) mogoče doseči preko aktivacije treh potencialov: potenciala komplementarnosti, kompetitivnega in kumulativnega potenciala.

a) Potencial komplementarnosti

Mlinar (1973, 61) zopet uporabi analitično definicijo, ko pravi, da se potencial »komplementarnosti pojavlja kot – razlika med potrebnim »inputom«, kadar posamezniki delujejo neodvisno eden od drugega in »inputom«, ki je potreben (praviloma manjši!) na osnovi

komplementarnega kombiniranja, da bi dosegli določeni učinek (output)«. Ta potencial torej upošteva dejstvo, da so si člani določene skupine med seboj različni v določenih karakteristikah, ki pa jih je mogoče medsebojno komplementarno kombinirati in s tem posamezniku povečati možnost razvoja specifičnih sposobnosti in interesov, kar predstavlja osnovo za razvoj njegove osebnosti (Mlinar 1973, 62).

b) Kompetitivni potencial

Včasih pa se v posamezni skupini pojavijo razlike, ki so medsebojno izključujoče, ki jih je torej nemogoče komplementarno kombinirati, saj ena negira drugo. Mlinar (1973, 63) trdi, da prizadevanje »večjega števila posameznikov ali skupin, da bi dosegli svoje cilje na osnovi »skupnostnih« sredstev, medsebojno stimulira tekmovanje, ki nadalje intenzivira delovanje nastopajočih in v celoti povečuje skupni učinek, ki se kaže tudi v hitrejšem družbeno-ekonomskem razvoju dane lokalne enote«. Ta potencial ustreza tudi sodobnemu kapitalizmu, ki temelji na konkurenčnosti in s tem pravzaprav ustvarja potrebo po krepitvi kompetitivnega potenciala.

c) Kumulativni potencial

Za mojo nalogo pa je najbolj relevanten kumulativni potencial, kateremu je tudi Mlinar (1973, 57–61) posvetil največ pozornosti. Temelji na kumulaciji istovetnih značilnosti članov skupine, ki ob določenih pogojih povečuje intenzivnost njihove motiviranosti za delovanje (»output«), s tem pa se poveča verjetnost za realizacijo ciljev skupine kot celote (Mlinar 1973, 58). Nanj vplivajo tako podobnosti in razlike med interesi ter sposobnostmi članov, kot tudi (in v veliki meri) stopnja osveščenosti o tem, koliko in kaj imajo skupnega (prav tam). Več skupnih interesov in ciljev bodo imeli posamezniki, večja je verjetnost, da bodo svoje delovanje in aktivnosti vlagali v dosego teh ciljev in s tem okrepili skupino kot celoto. Tu se kaže tudi možnost kombiniranja komplementarnega potenciala. Določena družbena enota navadno sestoji iz več podskupin, ki se navadno kumulirajo okoli istega interesa (kumulativni potencial), da pa bi skupina funkcionirala kot celota, morajo te skupine med seboj sodelovati (komplementarni potencial).

Pri tem Mlinar opozarja, da tudi ko gre za skoraj 100% ujemanje določenih karakteristik, ne gre pričakovati maksimalne angažiranosti posameznikov, saj se lahko posamezniku zdi njegovo delovanje nepotrebno, če je verjetnost za dosego cilja zelo visoka (Mlinar 1973, 60). Isto velja tudi za cilj, za katerega je malo verjetno, da bo dosežen (prav tam). Zelo pomembna pa je tudi

Mlinarjeva (prav tam) teza, da je poleg kumulacije na individualni ravni posameznikov potrebno zasledovati tudi strukturne spremembe na kolektivni ravni, saj povečujejo površino družbenega prostora. »Šele na osnovi določenega števila lahko sploh začnejo delovati posamezne ustanove ali organizacije, ki obenem zagotavljajo racionalnejše opravljanje specifičnih dejavnosti in s tem predstavljajo način ustvarjanja kumulativnega potenciala ter – konec koncev – dinamiziranja družbeno-ekonomskega razvoja« (61).

2.3 REVITALIZACIJA IN PARTICIPACIJA LOKALNEGA PREBIVALSTVA

»Povej mi in pozabil bom, pokaži mi in spomnil se bom, vključi me in razumel bom.«

(kitajski pregovor)

Pojem lokalne skupnosti smo definirali in ga razumemo kot družbeni prostor (Mlinar 1973, 42), vendar pa ta družbeni prostor vselej obstaja v določenem fizičnem prostoru, kar predstavlja drugi možen nivo proučevanja skupnosti. S fizičnim prostorom ne označujem teritorialnosti, katere identifikacijska moč je (kot že rečeno) v postmodernem svetu močno padla. S pojmom fizični prostor označujem vso infrastrukturo in (predvsem) vse zgradbe, ki dajejo arhitekturno podobo določenega kraja. V nadaljevanju raziskujem, kakšen vpliv ima spreminjanje fizičnega prostora na lokalno skupnost, definiram pojem revitalizacije in raziskujem načine, kako v projekte revitalizacije vključiti lokalno prebivalstvo. S tem bom postavila teoretsko osnovo svoje raziskave.

2.3.1 REVITALIZACIJA

»Ko ljudje prostor posvojijo, ga tudi uporabljajo in vzdržujejo.«

(Cotič in Maljevac 2014, 134)

Slovar slovenskega knjižnega jezika (2000) definira revitalizacijo kot »narediti, da kaj ponovno zaživi, se obnovi«. Če jo prenesemo v polje prostorskega načrtovanja, jo Zakon o prostorskem načrtovanju (ZPNačrt) definira kot »zbir različnih dejavnosti, s pomočjo katerih se z ustreznim prostorskim načrtovanjem izboljšajo funkcionalne, tehnične, prostorsko-oblikovalske, bivalne, gospodarske, socialne, kulturne in ekološke razmere na določenem območju, s pomočjo katerih se ponovno zagotovi ohranitev grajenih struktur in oživi urbana in druga območja« (ZPNačrt,

2. čl). Zakon torej razume prostor kot tisto spremenljivko, katere sprememba vpliva na vse ostale družbene aspekte. S spremembo prostora se torej spremeni tudi družba, ki v tem prostoru živi. Z definicijo se strinja tudi Cerar (2015, 38), ki ji doda še nekatere sociološke prvine in jo poimenuje z urbano regeneracijo, ki poleg fizične prenove stavbnega fonda vključuje tudi »družben, ekonomski in političen aspekt prenove, kar je ključnega pomena v kontekstu participacije prebivalcev« (prav tam), o kateri bom govorila v naslednjem poglavju. Na tem definiranju revitalizacije temelji tudi moje raziskovalno vprašanje.

Pri samem načrtovanju revitalizacijskih projektov je sicer pomembno, tako Hočevar (2000a, 65–6), da začetna točka revitalizacije ni fizična obnova pač pa sorazmerno upoštevanje treh ključnih elementov: grajene strukture (infrastruktura, javne zgradbe, odprti prostori, zasebne gradnje), posameznik (prebivalec, obiskovalec) in družbeno okolje. Pred posegi v fizično obnovo naselja je torej potrebna temeljita raziskava družbenega in prostorskega konteksta, v katerem bo potekala prenova oz. revitalizacija. Če uporabim Mlinarjev jezik, je potrebna obravnava lokalne skupnosti v fizičnem prostoru in lokalne skupnosti kot oblike družbenega prostora (1973, 42).

Z raziskavo širšega družbenega konteksta zastavljenega revitalizacijskega projekta je narejen prvi korak v procesu revitalizacije, ki je, kot to zagovarja Bugarič (2014, 38), soudeležen pri socioloških raziskavah revitalizacije Kopra, tristopenjski. »V prvem koraku se s pomočjo zbiranja informacij uporabnikov oblikujejo razvojni prostorski scenariji« (prav tam). Temu sledi drugi korak, ki »vsebuje organizacijo in izvedbo prostorskih intervencij in akcij z vključevanjem vseh vpletenih uporabnikov (posameznikov, organizacij, ustanov)« (prav tam). Kot zadnji korak nastopi »implementacija vsebin, ki se predhodno v prostoru niso izrazile«, s čimer se omogoči kontinuirano aktivno oblikovanje prostora in krepitev povezanosti lokalne skupnosti (prav tam). V vseh korakih je torej potrebno upoštevati načela participacije lokalne skupnosti, zato je naslednje poglavje namenjeno definiranju in razčlembi tega pojma.

2.3.2 PARTICIPACIJA LOKALNEGA PREBIVALSTVA

Trend vključevanja lokalnega prebivalstva v urejanje okolja se je pojavil po drugi svetovni vojni in pridobival na moči predvsem v sedemdesetih in osemdesetih letih, ko se je s to tematiko začelo ukvarjati vse več teoretikov. Večina avtorjev v osnovi loči dve obliki participacije. Ena je formalna, spodbujena s strani institucij (npr. referendum, volitve), znana tudi pod oznako 'od zgoraj' (top down), druga pa neformalna, spodbujena s strani posameznikov (npr. civilne

iniciative, peticije), znana tudi pod oznako 'od spodaj' (bottom up) (Bizjak 2012, 39; Cerar 2015, 44). Ker me v moji raziskavi zanima predvsem pristop 'od spodaj', je najbolj smiselno upoštevati Mlinarjevo teorijo participacije, ki jo bom dopolnila z lestvično kategorizacijo participacije po Arnsteinovi in jo z navajanjem Barbičeve umestila v slovenski podeželski kontekst.

Mlinar (1973, 195) je participacijo definiral kot vključevanje članov v družbeno življenje skupine tako z vidika prispevanja skupini, kot tudi z vidika njihovega posluževanja dobrin skupine. Tako je ločil kontributivno in konzumtivno participacijo. Prva pomeni posameznikovo prispevanje idej, dela ali materiala skupini, druga pa »takšno obliko angažiranja, ki je že sama sebi cilj in predstavlja obliko zadovoljevanja potreb udeležencev« (prav tam). Sem sodi delovanje v različnih klubih in društvih, kjer posamezniki preko participacije v tej skupini zadovoljujejo določene potrebe.

Nadalje Mlinar definira tri ravni družbene participacije (1973, 197–206), na katerih se pojavljata tako konzumtivna kot kontributivna participacija, in sicer neformalno-grupno, formalno-grupno in institucionalno raven družbene participacije.

Neformalno-grupna raven predstavlja majhne skupine, ki so rezultat spontanega izraza posameznikovih potreb in interesov. Zaradi majhnosti skupine je komunikacija zelo neposredna, posamezniki so tu najbolj sproščeni, vendar pa so v teh skupinah redko prisotni tisti, proti katerim se izraža kritična stališča (npr. glede urejanja okolja), zato ne pride do večjih sprememb. V takšni skupini tudi ni mogoče reševati nesoglasij znotraj skupnosti (Mlinar 1973, 195–8). V okoljski problematiki zato ta raven participacije ni funkcionalna, saj je reševanje težav možno le na omejenem teritorialnem območju z majhnim številom ljudi, kar onemogoča reševanje širših krajevnih (kaj šele regionalnih) težav.

Slednje je možno v formalno-grupnih skupinah, ki so številčnejše kot neformalne, kar zahteva formaliziranje kolektivnega delovanja. V tem primeru gre za participacijo v relativno zaključenem krogu medsebojno povezanih ljudi, katerih vezi so razdeljene in definirane glede na funkcije posameznika. Najvišjo funkcijo zavzema vodstvo skupine, ki definira tudi njene cilje in pogoje za članstvo. Glede na cilje skupine ločimo dve vrsti formalnih skupin in sicer tiste, v katerih člani zadovoljujejo svoje potrebe že z izvajanjem samih dejavnosti v okviru skupine (telovadno, kulturno društvo...) in tiste, v katerih je dejavnost zgolj sredstvo za doseganje nekaterih drugih, 'višjih' ciljev (Rdeči križ, Zveza sindikatov...). Člane vseh teh skupin pa lahko ločimo glede na intenzivnost (aktivno ali formalno članstvo) in ekstenzivnost

posameznikovega angažmaja (število organizacij, katerih član je posameznik) (Mlinar 1973, 203).

Nazadnje Mlinar omenja še institucionalno raven, kjer ni več govora o skupini, pač pa o publiki. Posamezniki so tu anonimni člani družbe, kar navadno nima pozitivnih učinkov. Pogosto se pokaže tudi težava dostopnosti tega tipa participacije različnim družbenim razredom. Vse več podatkov kaže na dejstvo da se višji sloji v institucionalnem sistemu mnogo bolje znajdejo, kot nižji sloji (Mlinar 1973, 203–17).

Mlinar torej zelo natančno strukturira tipologije participacije, ki so izrazito aplikativne tudi na področje urejanja prostora. Vendar pa se ne ukvarja z njenimi pojavnimi oblikami, zato Mlinarjevi teoriji dodajam lestvično kategorizacijo oblik participacije Sherry Arnstein (2016). Avtorica lestvico imenuje tipi participacije in ne-participacije (types of participation and non-participation). Ti so najprej razdeljeni v tri kategorije: a) neparticipacija, b) navidezna moč državljanov in c) moč državljanov, tem pa sledijo podkategorije.

Namen a) neparticipacije je, kot pravi avtorica, lokalno prebivalstvo podučiti in ozdraviti, kar konkretno pomeni, da nosilci moči (npr. izvajalci okoljskih projektov) prebivalce zgolj informirajo o projektih, ne dajejo pa jim možnosti podajanja svojih mnenj in jih tudi ne vključujejo v same projekte. Sem po Arnsteinovi spadata manipulacija in terapija. Naslednja kategorija, b) navidezna moč državljanov, pomeni vključevanje prebivalcev v javnomnenjske raziskave, kjer lahko podajo svoje mnenje, vendar pa izvajalci projektov teh mnenj niso dolžni upoštevati pri izvajanju projektov. Participacija v tej kategoriji poteka v obliki informiranja, konzultacij ali sprave. Ta način participacije se zelo pogosto izkaže kot neproduktiven, saj sproža negodovanje prebivalcev in naraščanje nezaupanja v institucije, kar pa ima uničevalne učinke za vse morebitne prihodnje projekte (Cerar 2015, 51–2). Najvišja stopnja participacije, c) moč prebivalcev, pa pomeni dejansko možnost vpliva na planiranje in izvajanje projektov, ki jo imajo prebivalci. Predstavljajo jo partnerstvo, delegirana moč in državljansko vodenje.

Tabela 2.1: Lestvica državljanske participacije po Arnsteinovi

8	Državljsko vodenje	moč državljanov
7	Delegirana moč	
6	Partnerstvo	
5	Sprava	navidezna moč državljanov
4	Konzultacija	
3	Informiranje	
2	Terapija	neparticipacija

a) Manipulacija in terapija

Manipulativna participacija nima namena upoštevati mnenj, interesov in pričakovanj skupnosti. Tudi če se pojavi določena oblika vključevanja, je ta zgolj navidezna in nima dejanskega vpliva na projekt. Terapija pa predstavlja enosmeren tok komuniciranja, ki teče od izvajalcev do prebivalcev. Komuniciranje temelji na predpostavki, da je s prebivalci nekaj narobe (ker ne sprejmejo projekta) in jih je zato potrebno (preko terapije) ozdraviti.

b) Informiranje, konzultacije in sprava

Pri informiranju gre prav tako za enosmeren tok komuniciranja s ciljem dejanskega obveščanja prebivalcev o projektu. Priporočljivo je, da je to zgolj prvi korak v participativnem procesu, vendar je v praksi pogostejše žal edini način participacije. Korak dlje gre konzultacija, kjer gre za dvosmerno komunikacijo, ki pa je zgolj navidezna. Uspešnost participacije na tem nivoju se meri v številu udeležencev shoda ali izpolnjenih anket, ne pa z analizo podanih odgovorov in izraženih mnenj. To obliko participacije prebivalci hitro opustijo, saj rezultati njihovih mnenj niso vidni. Stopnjo višje se nahaja sprava, kar predstavlja možnost vplivanja na odločitve, a so te možnosti skoraj nične. Avtorica navaja primer vključitve predstavnika prebivalcev v upravni odbor določenega projekta, a je pri odločitvah vedno preglasovan.

c) Partnerstvo, delegirana moč in državljansko vodenje

Pri partnerstvu je moč odločanja dejansko razporejena med prebivalci in nosilci moči, ki si delijo tako načrtovalsko kot odločevalsko odgovornost. Navadno so na eni strani nosilci moči, na drugi pa voditelji skupin, ki jih izberejo člani skupine sami, njihovo delo pa lahko tudi financirajo. Skupina lahko najame tudi odvetnike, tehnike in druge sodelavce, ki jim pomagajo vplivati na načrte in realizacijo projektov. Še korak dalje gre delegirana moč, kjer vsa pogajanja potekajo s poudarkom na dominantni vlogi prebivalcev, ki imajo možnost veta na odločitve nosilcev moči in izvajalcev. Absolutna moč participacije pa se kaže v obliki državlanskega odločanja, kjer se prebivalci sami pogajajo z zunanjimi akterji in sami odločajo o obsegu njihovih vplivov.

Arnsteinova razvije teorijo participacije na nivoju velikih skupnosti. Lestvico je sicer mogoče prenesti tudi na primer manjših skupin, vendar pa bo na tem mestu ustrežnejša teorija lokalne participacije, kot jo je postavila Ana Barbič (1991, 105–17), saj se ukvarja s participacijo

podežskega prebivalstva v razvojnih projektih lokalnih skupnosti, kamor sodi tudi primer Šempetra.

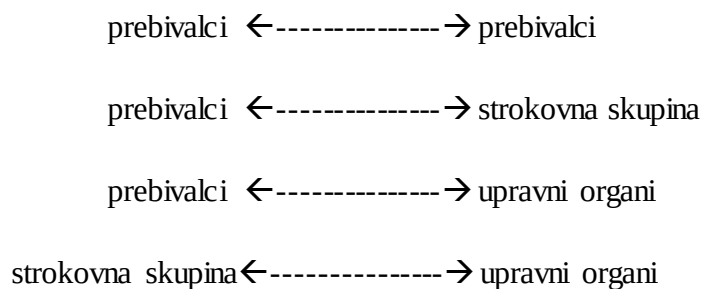
Aktivno sodelovanje podežskega prebivalstva pri urejanju okolja je v preteklosti že dalo mnoge pozitivne rezultate, saj je znanih mnogo primerov, kjer so si prebivalci preko krajevnih samoprispevkov zagotovili določene dobrine (vodovod, telefon, ceste). Ta pozitiven trend, v primerjavi z manj uspešnimi projekti vlad in ministrstev, Barbičeva pripisuje dejstvu, da so vlade vselej dajale premalo poudarka na mnenje in reakcije krajanov ter jih obravnavale kot objekte in ne kot enakovredne partnerje (Barbič 1991, 106). Da bi projekt doživel realizacijo, je potrebno opredeliti prostor, gospodarske dejavnosti in kulturno infrastrukturo, osnovni pogoj za uspeh projekta pa je vključitev prebivalcev v vse stopnje projekta, od prve zamisli do ovrednotenja končnih rezultatov (Barbič 1991, 110–11). Tu avtorica poudarja, da nimajo vsi prebivalci istih znanj, sposobnosti in interesov, zato je treba prebivalce najprej usposobiti, da bodo lahko sodelovali v razvojnem projektu.

Vključevanje posameznikov v posamezne faze razvojnih projektov je različno intenzivno tudi po izvedbi usposabljanja. Tu Barbičeva, podobno kot Arnsteinova, definira štiristopenjsko intenzivnost vključevanja posameznikov v projekte: 1) obveščenost, 2) stališča, 3) aktivno sodelovanje in 4) odločitve. Najmanj intenzivno participacijo predstavlja obveščenost prebivalcev o razvojnem projektu. Če prebivalci izrazijo svoja stališča glede projekta, četudi zgolj strinjanje ali nestrinjanje, lahko govorimo o drugem nivoju participacije. Nekateri prebivalci svoja stališča tudi aktivno zagovarjajo in v ta namen izvajajo določene dejavnosti, kar je tretja stopnja participacije. Temu pa lahko sledi zadnja in najintenzivnejša stopnja participacije, to je sprejemanje konkretnih odločitev, kjer se prvič pojavi tudi odgovornost za uresničitev sprejetih odločitev.

Zanimiva je tudi avtoričina časovna opredelitev participacije. Opozarja namreč, da je zaradi razlik v motiviranosti posameznikov zmotno pričakovati, da se bodo v projekt že na začetku aktivno vključili vsi prebivalci. Možnosti so, da se bodo nekateri vključili šele, ko bodo v projektu videli določeno osebno korist, nekatere bo spodbudil zgled sosedu ali prijatelja, spet tretji pa bodo (morda nezavedno) v projektu videli možnost realizacije svojih lastnih spretnosti in znanj. Vselej pa bodo obstajali tudi posamezniki, ki jih projekt ne bo zanimal. Kot pravi avtorica bo teh skoraj gotovo več, kot aktivnih udeležencev projekta, zato poda nekaj napotkov in predlogov, na kakšen način motivirati neaktivno prebivalstvo (Barbič 1991, 113–14).

- a) Cilje projektov, ki morajo temeljiti na predhodnih analizah in študijah, je priporočljivo predstaviti v obliki gesel, saj imajo posebno motivacijsko moč (npr. »Sava ne sme umreti«, »Naredimo Črno zopet barvito«...).
- b) Pozivi prebivalcem, društvom, interesnim skupinam in podjetjem morajo temeljiti na poznavanju njihovih interesov. Javna objava imen tistih, ki se pozivu odzovejo, deluje kot priznanje in močan motivator za delovanje.
- c) Že samo zbiranje podatkov deluje motivacijsko, saj daje prebivalcem občutek pomembnosti in vključenosti, vsekakor pa je potrebno rezultate raziskav ob koncu tudi javno predstaviti.
- d) Sprotno obveščanje celotne lokalne javnosti o konkretnih akcijah, njihovem poteku, težavah, uspehih in problemih lahko motivirajo neaktivne prebivalce, da se vključijo v projekt, tistim že aktivnim pa daje priznanje za njihovo aktivnost, kar le še spodbudi njihovo delo v prihodnje.
- e) Močan motivacijski učinek imajo predvsem tekmovanja, ki jih velja spodbujati na vsebinsko zapostavljenih in/ali za razvojni projekt posebej relevantnih področjih. Ta motivator je še posebej učinkovit, če je zmagovalcu možno zagotoviti določeno nagrado.

Vsi projekti pa vselej temeljijo tudi na komunikaciji med vsemi vpletenimi. Barbičeva (1991, 114) zato ob koncu definira tudi komunikacijske kanale za medsebojno obveščanje udeležencev projekta, ki morajo vselej zagotavljati naslednje povezave:

Za zagotavljanje teh komunikacij je na voljo veliko različnih komunikacijskih kanalov, kot so letaki in oglasne deske, sestanki in razna srečanja, poseben časopis oz. glasilo, lokalna radijska postaja ter regijska in republiška sredstva javnega obveščanja (radio, televizija, časopisi).

Definirala sem pojem lokalne skupnosti in opredelila njen kolektivni potencial. Podala sem definicijo revitalizacije ter podrobno obravnavala koncept participacije lokalnega prebivalstva v projektih urejanja okolja. Sledi prenos tega znanja na primer Šempetra v Savinjski dolini. S

tem pravzaprav že začnjam proces revitalizacije, kot ga zagovarjajo obravnavani avtorji. Prvi korak revitalizacije je poznavanje konteksta, v katerem se bo proces odvijal. Zato začnjam z orisom kraja, ki zajema zgodovinski razvoj, najpomembnejše gospodarske panoge, demografsko analizo lokalnega prebivalstva in raziskavo družbenega okolja. Oris zaključujem s poglavjem o Hmeljarskem domu, v katerem vidim potencial uspešne revitalizacije in je osrednji 'problem' moje raziskave.

3 OD SV. PETRA DO ŠEMPETRA – ZGODOVINSKI ORIS KRAJA

Šempeter je strnjeno vaško naselje, ki leži vzdolž regionalne ceste Celje-Ljubljana v osrednjem delu Spodnje Savinjske doline. Z 2019 prebivalci (Statistični urad RS 2016) je največje naselje in hkrati upravno središče Krajevne skupnosti Šempeter, ki poleg devetih bližnjih krajevnih skupnosti tvori Občino Žalec. Teritorialni obseg kraja se zgodovinsko ni močno spreminjal, saj je bil vselej neposredno vezan na cesto, naj bo to jantarna, rimska ali magistralna, prav bližina ceste pa je eden najpomembnejših dejavnikov bogatega gospodarskega, kulturnega in družbenega razvoja kraja.

Zaradi svoje ugodne lege so območje Šempetra najverjetneje že v paleolitu poseljevala ljudstva, trdnjše dokaze o poselitvi pa dajejo grobišča iz 6. stoletja pr.n.št., najdena v samem centru današnjega Šempetra (Mali 1975, 17). Za sabo so jih 'pustili' Iliri, ki so to območje naseljevali vse do prihoda Rimljanov (Bolta 1959, 107). Območje so poseljevali tudi Kelti, o čemer pričajo žarna grobišča, ostanki ognjišča in celo naselbine (Sirše 2015, 65). Zaradi ugodne geografske lege ob eni najpomembnejših trgovskih poti v tistem času, janterjevi cesti, so imela keltska plemena dobro razvito obrt in trgovino (prav tam). Tako so trgovali tudi z Rimljani, predvsem so jim prodajali noriško železo, les in živalske kože, dokler si jih niso Rimljani okoli leta 30 pr.n.št. podredili, ko so svoja ozemlja razširili iz Akvileje proti vzhodu. Tako so skozi današnje ozemlje Šempetra speljali pomembno cesto, t.i. *vio Gemino*, Akvileja – Emona – Celeia – Petovio (Mikola 1998, 218; Sirše 2015, 65). Zaradi bližine Celeie (zgolj 12km) je bil Šempeter v prvem in drugem stoletju najpomembnejša »predceljska« (Mali 1975, 17) postojanka. Celjski veljaki so si zato tu postavljali svoja začasna ali celo stalna bivališča, za današnji čas pa so najpomembnejša njihova grobišča, z mogočnimi kamnitimi grobnicami, ki

so jih postavljali neposredno ob cesti (prav tam) in so danes predstavljena v muzeju na prostem, Rimski nekropoli.

Vpadi barbarskih ljudstev (zahodni in vzhodni Goti, Langobardi in Avari), notranja trenja med vojaškimi cesarji in velike poplave Savinje (okoli leta 270), ki so porušile veliko stavb in uničile šempetrsko pokopališče, so botrovali k močnemu gospodarskemu nazadovanju (Sirše 2015, 65–6). To je bil konec bogate rimske kulture, ne pa tudi konec razvoja Šempetra. Največji pomen je imela v tem času za območje Šempetra cerkev, saj je bil (takrat) Sv. Peter v Savinjski dolini leta 1256 sedež žalske pražupnije, ko ga je stškemu samostanu priključil oglejski patriarh Gregorij (Mali 1975, 18). Takrat je tudi Celje spadalo pod žalsko-šempetrsko pražupnijo. Toda sedež je že naslednje leto prevzel sosednji Žalec, Šempeter pa je status župnije ponovno dobil šele leta 1783 pod habsburško vladavino.

Sledila so razburkana leta turških vpadov, vse tja do 2. pol. 15. stol. Tokrat se je strateška lega Šempetra in širše okolice izkazala za zelo negativno, saj je regija predstavljala »prehodno ozemlje na poti proti Beneški republiki in ob vračanju s plenilnih pohodov« (Sirše 2015, 67). Najbolj so bili prizadeti kmetje (večinski prebivalci doline), ki so jih bremenili visoki davki in tlaka, kasneje pa tudi kuga (najhujša je bila prav v Žalcu) in večkratne poplave Savinje, ki je zato večkrat spremenila svojo strugo (danes teče 2 km južneje kot v srednjem veku).

Na nadaljnji razvoj Šempetra je močno vplivala cesta, saj je bila do prihoda železnice to ena pomembnejših trgovskih poti. V 20. letih 18. stoletja so zgradili veliko trgovsko cesto, ki je povezovala pristanišče v Trstu z Dunajem, za Šempeter pa je pomembna izgradnja zidanega mostu čez Savinjo, kar je omogočilo razvoj furmanstva (Sirše 2015, 68). Še danes stoji 'Stara pošta', pomembna postaja, kjer se je vršila prevprega poštnih konjev, ki so vozili pošto na relaciji Dunaj – Trst (Mali 1975, 18), ob cesti pa so nastale tudi mnoge furmanske gostilne.

»Zlata« furmanska doba je trajala vse do prihoda železnice leta 1891, ki teče po severni strani Šempetra. Slednji je bil takrat samostojna občina imenovan Sv. Peter ob Savinji, ki je to upravno obliko obdržal do leta 1941, ko jo je nemški okupator priključil občini Žalec (Mikola 1998, 10). Vojni čas je sicer zaznamovalo pestro partizansko dogajanje, mnogi vojaški tabori in pohodi, kar je v Šempetru povzročilo veliko gospodarsko škodo. Ta se je že kmalu po koncu druge svetovne vojne zmanjšala na račun krepitve obrtniške dejavnosti ter industrije.

Pestro je bilo tudi samoupravno dogajanje. Sv. Peter je leta 1952 še zadnjič doživel upravno samostojnost, ko so bili ukinjeni takratni krajevni ljudski odbori in ustanovljeni občinski ljudski

odbori (ObLO), med njimi tudi ObLO Šempeter (Mikola 1998, 14–27). V tej upravni obliki je Šempeter deloval le tri leta, saj so bile leta 1955 ustanovljene komune in je Šempeter prišel pod občinsko oblast komune Žalec (Mikola 1998, 28). Je pa bil istega leta ustanovljen krajevni odbor Šempeter, ki se je leta 1964 po ustavi SFRJ in SRS reorganiziral v krajevno skupnost, kot jo poznamo še danes (Mikola 1998, 29).

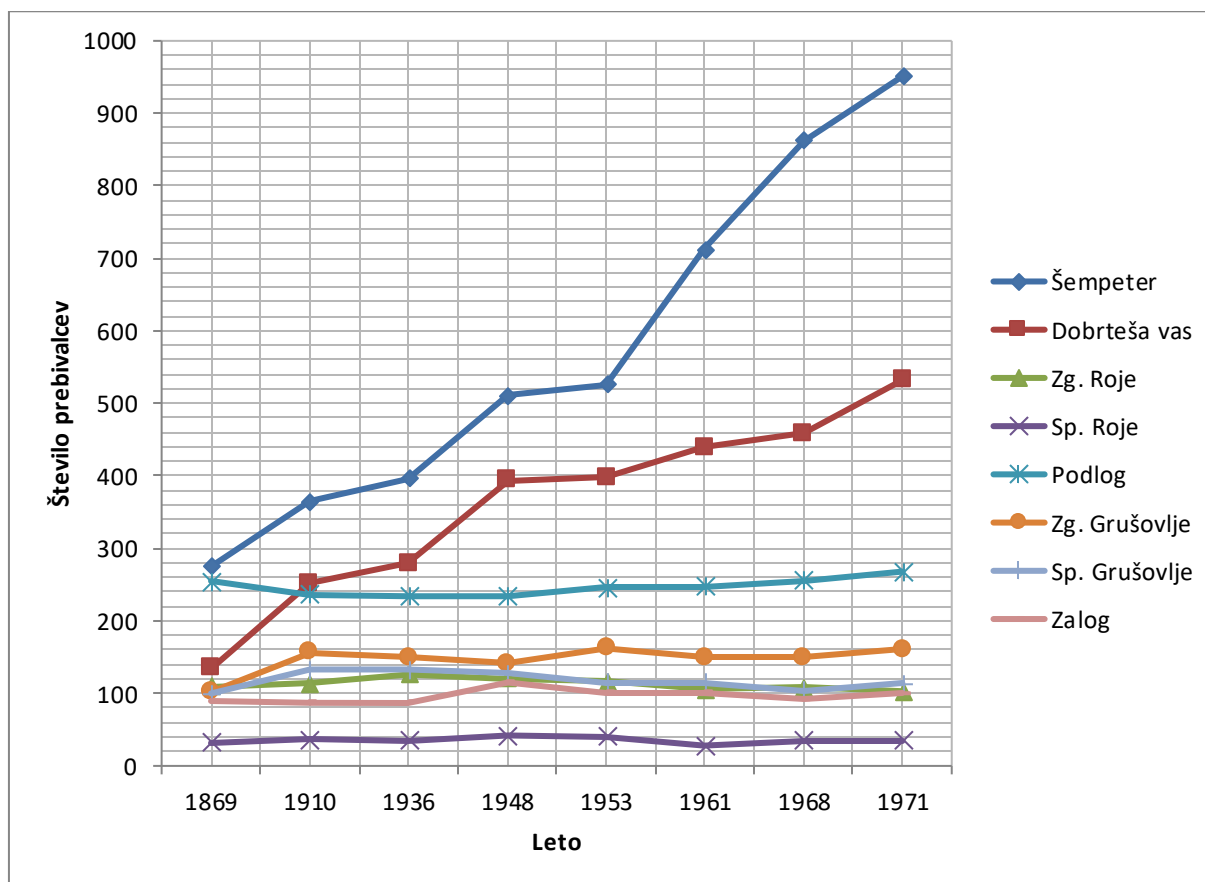
Čeprav je bil Šempeter tekom zgodovine večino časa podrejen različnim oblastem, mu je predvsem strateška lega ob cesti omogočala konkurenčnost in razvoj. Danes je v širšem regionalnem, državnem in tudi evropskem prostoru znan predvsem po svoji turistični ponudbi (Rimska nekropola in jama Pekel), uspešni industrijski proizvodnji (tovarna Sip) ter razviti specifični kmetijski dejavnosti, hmeljarstvu. Nosilci vseh teh panog in dejavnosti pa so lokalni prebivalci, zato sledi demografski oris kraja.

3.1 PREBIVALSTVO

Pregled arhivskih statističnih podatkov kaže, da se je število prebivalcev Šempetra začelo občutneje povečevati po letu 1953. Kot je razvidno iz spodnje tabele (Tabela 3.1), se je število prebivalcev od vseh naselij teritorialnega območja današnje KS Šempeter najbolj povečalo prav

v Šempetru (leta 1869 sta imela Šempeter in Podlog skoraj enako število prebivalcev). To potrjuje dejstvo, da ima Šempeter dobro strateško lego, ki nudi ugodne pogoje za poselitev.

Slika 3.1: Število prebivalcev naselij KS Šempeter po letih

Vir: Mali (1975, 29).

Število prebivalcev tudi danes konstantno narašča, kar odraža splošen demografski trend v Spodnji Savinjski dolini, kjer je leta 1948 živel 28.182 prebivalcev, leta 2014 pa 41.976 (Dintinjana 2015, 48). Danes živi v Šempetru 978 moških in 1041 žensk, skupaj torej 2019 prebivalcev, katerih starostna in spolna struktura je sledeča:

Slika 3.2: Graf spolne in starostne strukture Šempetranov leta 2016

Vir: SURS (2016b).

Rast prebivalstva se je v Šempetru v zadnjih letih sicer umirila, v preteklosti pa smo bili priča nekaterim skokovitim porastom. Tukaj ne gre za naravni prirast prebivalstva, pač pa je razlog v priseljevanju, ki ga je v različnih obdobjih sprožilo več različnih dejavnikov. Prvi zabeležen skokovit porast se je zgodil med letoma 1936 in 1948, ko je Šempeter beležil 28,8 odstotno rast. Takrat so se sem množično priseljevali Primorci, ki so se takoj po vojni zaposlili kot kmetijski delavci na združenem posestvu v Šempetru (Mali 1975, 30). Naslednji porast je povezan z razvojem industrije. Med leti 1953 in 1961 se je število prebivalcev povečalo za 32,1 odstotek, kar gre pripisati povečanju števila zaposlenih v tekstilni tovarni. Med letoma 1961 in 1971 se je prebivalstvo povečalo za isti odstotek, tokrat zaradi tovarne SIP, ki je v teh letih prešla z obrtne na industrijsko proizvodnjo. V obeh primer je povečanje delovnih mest v kraj privabilo mnoge delavce, tako iz držav bivše Jugoslavije kot iz okoliških krajev, ti pa so sem pripeljali tudi svoje družine. Tovarne so namreč poskrbele za ugodna financiranja stanovanj in nudile ugodne kredite za nakup zazidljivih parcel (prav tam).

Z ukinitvijo nekaterih industrijskih obratov se je zaključil trend skokovitega porasta prebivalcev, kar pa ne pomeni, da se je zaključil celoten trend priseljevanja. Število prebivalcev

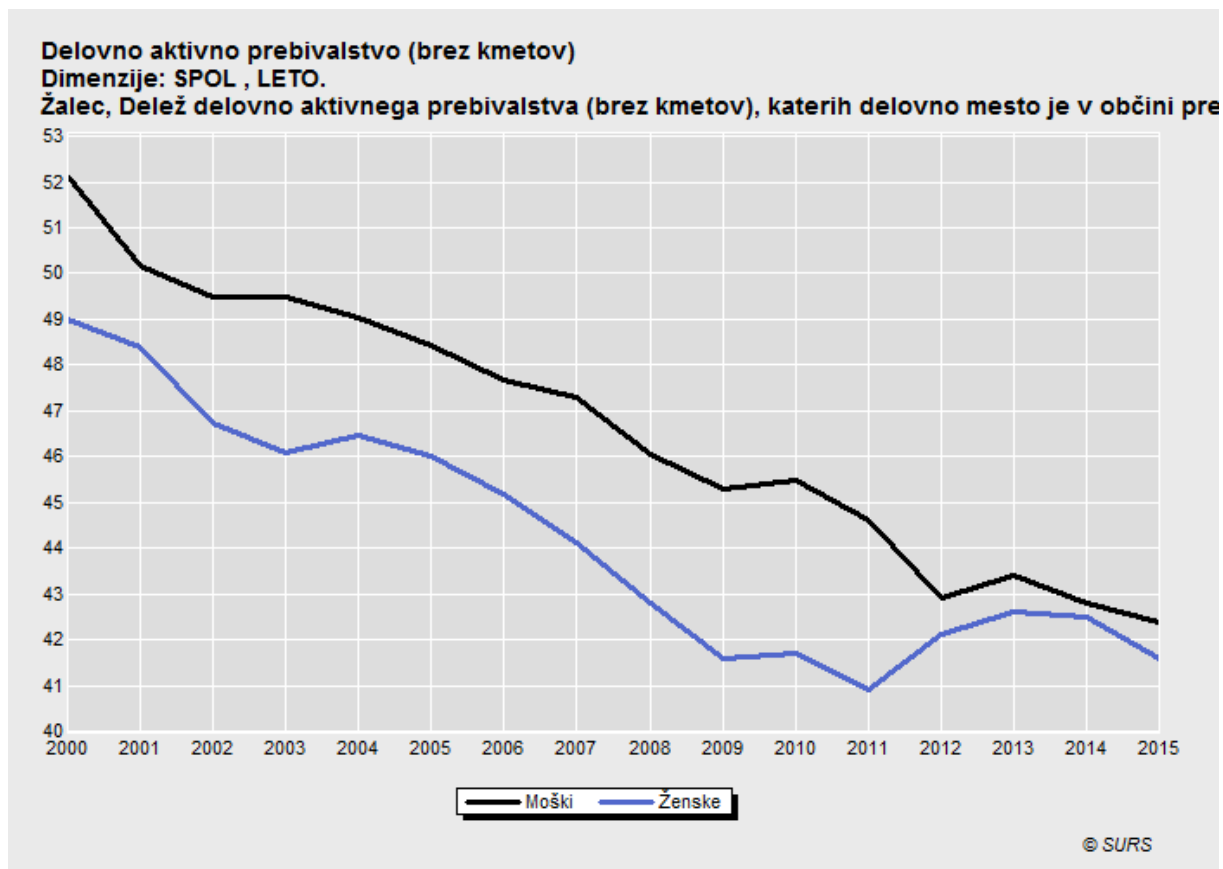
namreč iz leta v leto počasi narašča, kar je še vedno rezultat priseljevanja, le da so vzroki zanj drugačni (glede na to, da industrija ni več glavna zaposlitvena gospodarska panoga). Uradnih podatkov o tem, zakaj je Šempeter privlačen kraj za priseljevanje, ni, zato bom to tematiko vključila v anketno raziskavo. Na podlagi motivov priseljevanja bom lahko ugotavljala za kakšen tip naselja pravzaprav gre. Lahko se namreč izkaže, da je Šempeter postal neke vrste suburbano naselje, ki ima vlogo predmestja Žalcu, Celju, celo Ljubljani. O pravem suburbanem naselju, kot ga definirajo avtorji knjige *Suburban nation* (Duany, Plater-Zyberk in Speck 2000), sicer ne morem govoriti, saj v Šempetru ne moremo identificirati vseh petih ključnih komponent suburbanega naselja, ki so 1) stanovanjsko območje (stanovanja in hiše), 2) trgovinski center (ljudje do njih le redko hodijo), 3) poslovna cona (prostori, namenjeni poslovnemu delu), 4) javne stavbe (mestne hiše, cerkve, šole; prostor druženja) in 5) ceste (ki povezujejo prejšnje štiri komponente) (Duany, Plater-Zyberk in Speck 2000, 5–7). Se pa predvsem v zadnjem času kažejo nekateri posamezni elementi suburbanizma, ki 'opozarjajo' na možnost pojava tega trenda. Najvidnejši je zagotovo gradnja stanovanjskih blokov v neposredni bližini že obstoječih, ki po več letih še vedno niso poseljeni. S tem se je v Šempetru umetno ustvarila manjša stanovanjska cona, ki pa ne služi svojemu namenu (stanovanja so prazna), zato lahko ta poseg v okolje označimo kot neracionalno rabo tal (kar pa je lastnost suburbanih naselij). Prav tako se je gradnji blokov prilagodil tudi neposreden prometni režim (zgrajene ali obnovljene so bile okoliške ceste).

Poleg omenjenih komponent suburbanih naselij je zaznati še nekatere druge lastnosti suburbanizma, ki zadevajo lokalno skupnost. Mednje avtorji kritično uvrščajo individualizem, umikanje posameznikov iz javne v zasebno sfero in neracionalno porabo tal, ki je uporabljena v gradbene namene, ti pa ne omogočajo vzpostavitve trajnostnega družbenega sistema (Duany, Plater-Zyberk in Speck 2000, 4). S tem se izgublja funkcija lokalne skupnosti, saj suburbana gradnja ne predvideva skupnostnih prostorov, kar pa je ključnega pomena za njihov obstoj (Duany, Plater-Zyberk in Speck 2000, 60). V kolikšni meri se to kaže v Šempetru, bom, kot že rečeno, raziskala s pomočjo anketnega vprašalnika.

Poleg vprašanja priseljevanja bom raziskala tudi zaposlitveno strukturo prebivalstva. Ključna informacija bo predvsem lokacija zaposlitve prebivalcev Šempetra, s čimer bom prav tako ugotavljala karakteristiko lokalne skupnosti (močno povezana skupnost ali spalno naselje). Podatki Statističnega urada Republike Slovenije (SURS) kažejo padec deleža delovno aktivnega prebivalstva, katerih delovno mesto in kraj bivališča se nahajata v občini Žalec (graf 3.2). Glede na prej omenjeno rast prebivalstva lahko sklepamo, da Šempeter vse bolj postaja

spalno naselje, torej kraj, kjer si prebivalci uredijo bivalni prostor, delo in ostale dejavnosti (nakupovanje, zabava...) pa opravljajo v drugih krajih oz. izven občine.

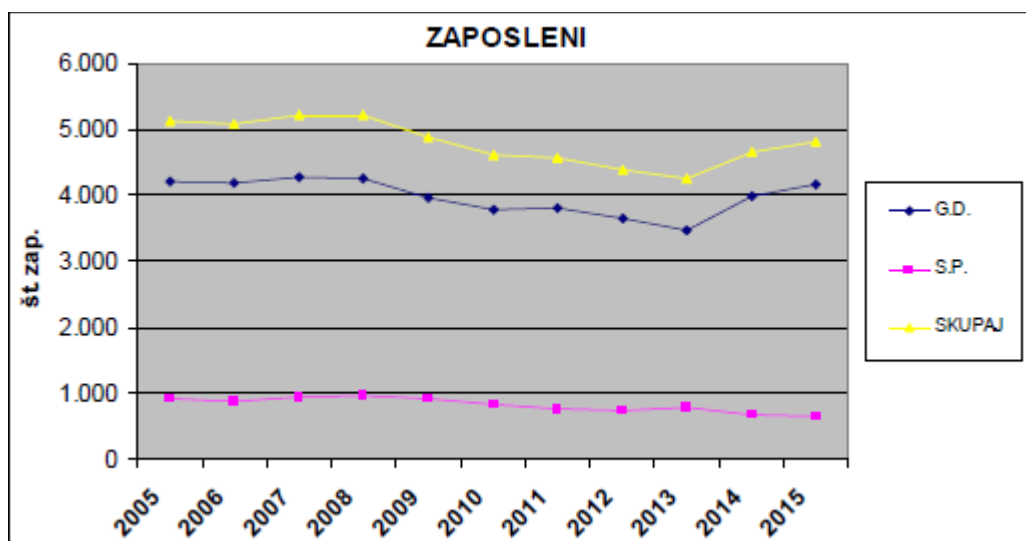
Slika 3.3: Delež delovno aktivnega prebivalstva (brez kmetov), katerih delovno mesto je v občini prebivališča

Vir: SURS (2016a).

K tem podatkom je zanimivo dodati podatke Razvojne agencije Savinja (2016, 10) o številu zaposlenih v gospodarskih družbah (G.D.) in samostojnih podjetjih (S.P.) v občini Žalec (glej Slika 3.3). Z grafa je razviden upad števila zaposlenih do leta 2013, kar se ujema s podatki o deležu zaposlenih in živčih v občini Žalec. Do odstopanja pa prihaja v zadnjih treh letih, ko je viden pozitiven trend zaposlovanja, hkrati pa negativen trend deleža zaposlenih in živčih v občini Žalec. To kaže na dejstvo, da zaposleni ne predstavljajo domačega prebivalstva, pač pa se povečuje trend delovnih migracij. Tudi domače prebivalstvo očitno vse pogosteje išče zaposlitev zunaj domače občine, na kar kažejo podatki o rasti števila prebivalcev ob hkratnem upadu deleža zaposlenih in živčih v občini Žalec.

Slika 3.4: Število zaposlenih v gospodarskih družbah in samostojnih podjetjih v občini Žalec

Vir: Razvojna agencija Savinja (2016, 10).

Ker vsi navedeni podatki veljajo za celotno območje občine Žalec, bom vprašanja o zaposlitvi in delovnih migracijah vključila v anketni vprašalnik in tako pridobila podatke, relevantne za moj raziskovalni problem. Je pa gibanje števila prebivalstva v Šempetru močno povezano z gospodarstvom in uspešnostjo posameznih panog, predvsem kmetijstva in industrije. V nadaljevanju zato sledi poglavje o gospodarskem razvoju Šempetra.

3.2 GOSPODARSTVO

Gibanje števila prebivalstva torej vidno nakazuje na pomembnost gospodarskih panog za razvoj Šempetra. Območje Šempetra s širšo okolico je bilo že od nekdaj deležno bogatega gospodarskega razvoja. Slednjega je v času pred industrializacijo v največji meri zaznamovalo kmetijstvo, predvsem poljedelstvo in živinoreja (Mikola 1992, 43). Posebna kmetijska panoga je vsekakor hmeljarstvo, ki se je na tem območju razvijalo vse od konca 19. stoletja. Pripomoglo je k razvoju trgovine in z njo povezanih obrti (mizarstvo, kovaštvo...) (Krošelj in Vurunić 2015, 61), v današnjem času pa je uspešno integriran v turistično ponudbo tega območja (npr. Ekomuzej hmeljarstva in pivovarstva v Žalcu, prireditve Hmeljska princesa, Fontana piv Zeleno zlato).

Kmetijstvo je v Šempetru med vojnama doživelo hud udarec, saj je bila Spodnja Savinjska dolina prehodno območje, po katerem so potekale mnoge vojaške poti. Eden najhujših je bil

umik nemških čet, ustašev in drugih kvizlinških enot skozi (takrat) Sv. Peter aprila in maja 1945 (Mikola 1992, 34). Prebivalstvo se je zato po vojni posvetilo predvsem obrtni dejavnosti. Tako je leta 1946 v 21 različnih obrtniških panogah delovalo 52 različnih obrtnikov (največ v gostinski, krojaški, trgovski, kovaški, mizarski in čevljarški obrti) (Mikola 1992, 35–7). Obrtniška dejavnost se je kmalu razvila v posamezna državna, po večini pa v privatna podjetja (v letih 1945 do 1952 je delovalo 18 različnih podjetij) (Mikola 1992, 38).

Obrtni dejavnosti je tako sledil razvoj industrije. Bližina reke oziroma njene struge je omogočila postavitev mlina in s tem pogoje za zagon industrijskega obrata tekstilne tovarne. Svoje stroje je tovarna prvič zagnala leta 1932 in delovala vse do likvidacije leta 1962, ko je v njenih prostorih začela delovati kemična tovarna AERO (Mikola 1992, 106–10). Tudi med vojnama je tovarna, čeprav takrat že v državni lasti, nadaljevala z obratovanjem, saj je izdelovala blago za potrebe vojske. Poleg tekstilne tovarne sta v Šempetru svojo proizvodnjo postavili še dve tovarni, SIP (tovarna kmetijskih strojev) in AERO (kemična, grafična in papirna industrija, obratovala je v prostorih nekdane tekstilne tovarne), s čimer je Šempeter sledil državnemu trendu industrializacije. S tem se je tudi v Šempetru oblikoval nov družbeni sloj »polkmeta« (Krošelj in Vurunić 2015, 60), ki je del zaslužka črpal iz kmetijskih panog, del pa iz zaposlitve v enem od bližnjih industrijskih obratov. V začetku devetdesetih let pa je Savinjska regija doživela hudo gospodarsko krizo, ki je najbolj vplivala predvsem na industrijo. Mnoga podjetja so se morala prestrukturirati, nekatera (npr. AERO) pa so šla tudi v stečaj (Razvojna agencija Savinjske regije d.o.o. 2016a).

V naslednjih poglavjih nekaj več besed namenjam hmeljarstvu in trem industrijskim obratom, saj so te gospodarske panoge močno vplivale na družbeno in fizično podobo kraja.

3.2.1 KMETIJSTVO

»Savinjska dolina je pojem; ob njem pomislimo na bogata hmeljišča in vzorno obdelana polja, na bele vasi, gosto posejane po dolini, na svojstven vonj po sušečem se hmelju v dnevih obiranja, na kolone visoko naloženih parizarjev¹ s hmeljskimi vrečami, na pridne kmetovalce, ki od rane pomladi do pozne jeseni negujejo hmeljsko rožico« (Tratnik 1965, 202). Ta Tratnikov zapis v Savinjskem zborniku leta 1965 kaže na pomembnost hmelja in hmeljarstva za Savinjsko dolino in tudi za Šempeter, kot njeno osrednje naselje. Poleg hmeljarstva so bile

¹ Parizar – težek voz s širokimi platišči (SSKJ)

v Šempetru sicer razvite tudi druge kmetijske dejavnosti in sicer poljedelstvo – predvsem sadjarstvo, pridelava koruze, pšenice, krompirja, sladkorne pese ipd. ter živinoreja – predvsem vzreja goveda, perutnine ter pridelava mleka in mlečnih izdelkov. Tudi danes so to pomembne gospodarske panoge. Predvsem živinoreja je zastopana nad slovenskim povprečjem, saj savinjski kmetje vzrejajo v povprečju 6,4 glav živine na kmetijsko prebivalstvo, kar je skoraj glava živine več kot slovensko povprečje (Razvojna agencija Savinjske regije d.o.o. 2016b).

Vendar pa je hmeljarstvo tista panoga, ki ji Savinjšani posvečajo posebno pozornost že vse od leta 1876, ko je takratni žalski župan zasadil prvi nasad hmelja (Benkovič, Brvar, Kmetec, Štempelj in Uhan 2015, 116). Kot ugotavlja Špela Stanonik (2015, 98), so kmetje navadno najkvalitetnejša zemljišča namenjali hmeljiščem, ostale poljščine pa so vzgajali na manj rodovitnih tleh. Pred industrializacijo je bila obdelava hmeljišč ročna, kar je zahtevalo dodatno število kmečkih delavcev, ki so v dolino in Šempeter množično prihajali vsako leto od marca pa do pozne jeseni. Največ delavcev je prišlo v času obiranja hmelja, ki se začne okrog 15. avgusta. Takrat so na posameznih kmetijah potrebovali tudi od 40 do 50 obiralcev. Ti so v dolino prihajali z vozovi ali peš, iz bolj oddaljenih krajev pa so se pripeljali z vlaki, med drugim tudi s hrvaškega Zagorja. Tako je v času obiranja v dolino vsak dan pripeljal po pet vlakov z obiralci, med katerimi so bili moški in ženske različnih starosti (Mikola 1993, 297–8).

Hmeljarstvo je tako poleg gospodarskega razvoja pospešilo tudi demografski razvoj Šempetra. Čeprav je bilo obiranje dobro plačano delo, so si mnogi iskali dodatno delo v bližnjih tovarnah (SIP, Aero...). Tako se je mnogo obiralcev tam zaposlilo in si uredilo tudi stalno bivališče (prav tam). Čeprav je uvedba strojne mehanizacije pri delu s hmeljem konec petdesetih let povzročila upad povpraševanja po obiralcih in zato Šempeter ni bil več deležen množičnega priseljevanja na račun hmeljarstva, je po drugi strani razvoj tovarn poskrbel za zadostno število delovnih mest, s čimer je kraj zadržal priseljence in s tem preprečil morebitna množična odseljevanja.

Po koncu obiranja je sledilo sušenje hmelja in njegova priprava za prodajo in izvoz. Takrat se je večina dejavnosti premaknila v sosednji Žalec, kjer je od leta 1929 delovala zadruga Hmeljarna, kjer se je vršila priprava hmelja za prodajo na trgu (Benkovič, Brvar, Kmetec, Štempelj in Uhan 2015, 116). Kraj so vse do pozne jeseni, včasih celo do božiča, polnili predvsem tuji trgovci, kupci in prekupčevalci, ki so poleg kupčevanja s hmeljem s svojim bivanjem v Žalcu in okolici vplivali tudi na razvoj trgovine in obrtništva, predvsem pa gostinstva, in s tem omogočali bogat gospodarski razvoj celotne doline (Kač 2010, 109–10).

V času vojne se je ta razvoj delno ustavil, saj so mnoga hmeljišča zaradi potrebe po hrani posejali s pšenico in drugimi poljščinami (Veber 2010, 192). Po vojni je tako od 2450 hektarjev nasadov v občini Žalec ostalo le še 637 hektarjev (prav tam). Skrb zanje je prevzela reorganizirana Hmeljarska zadruga HMEZAD, ki je takoj po koncu druge svetovne vojne poskrbela za prvi izvoz hmelja v Ameriko. S tem je hmeljarstvo dobilo ponovni zagon. Leta 1952 so zato v Žalcu ustanovili Hmeljarski inštitut (v nadaljevanju Inštitut), ki še danes skrbi za strokovno usmerjanje hmeljarstva za celotno Slovenijo ter razvija nove tehnologije pridelave in sušenja hmelja (prav tam). Tako so na primer vzgojili štiri avtohtone sorte hmelja (aurora, atlas, ahil in apolon), ki že od leta 1972 dobro uspevajo v domačih kot tudi tujih hmeljiščih (Ekomuzej hmeljarstva in pivovarstva 2016).

Slovenija je še danes peta največja proizvajalka hmelja na svetu (Žalec v objemu zelenega zlata 2016), zato je hmeljarstvo v Spodnji Savinjski dolini, ki vzgoji skoraj tri četrtine hmelja v Sloveniji, še vedno ena najbolj dobičkonosnih kmetijskih panog (Ekomuzej hmeljarstva in pivovarstva 2016). Poleg pomembnosti za kmetijstvo pa se v zadnjem času hmeljarstvo vse bolj izkorišča tudi v turistični panogi. Tako od novembra 2009 poleg Inštituta deluje tudi Ekomuzej hmeljarstva in pivovarstva, kjer je na »interaktiven način predstavljeno hmeljarstvo in pivovarstvo skozi zgodovino, obiskovalci pa si lahko ogledajo še postopek varjenja piva ter ga seveda tudi poskusijo« (Potočnik 2015, 1. oktober). Muzej skrbi tudi za posredovanje turistične ponudbe širše okolice Spodnje Savinjske doline oz. Doline Zelenega zlata, kamor sta na prvem mestu vključeni šempetrski turistični atrakciji Rimska nekropola in jama Pekel. Najnovejša turistična pridobitev, povezana s hmeljarstvom, pa je nedvomno Fontana piv Zeleno zlato, prva takšna na svetu, ki od 6. septembra letos bogati turistično ponudbo Žalca, turiste pa nato usmerja še po drugih turističnih poteh Spodnje Savinjske doline. Hmeljarstvo je torej prešlo iz nekdanj najbolj razširjene kmetijske panoge v dobro prodajano turistično znamenitost tako Šempetra kot celotne Spodnje Savinjske doline.

3.2.2 INDUSTRIJA

Omenila sem že, da je hmeljarstvo v vojnem času doživelo začasen zastoj, ki mu je sledila le delna obnova nekdanjega stanja te kmetijske panoge. Razloge, da gospodarski razvoj Šempetra kljub temu ni zastal, gre iskati v močnem razvoju industrije v tem obdobju. Že med vojnama je v kraju uspešno delovala tekstilna tovarna, ki je med vojno proizvajala belo blago za potrebe vojske. Po vojni je industrijski primat v kraju prevzel Aero, kasneje pa Sip. Ker so vse našete

tovarne predstavljale pomemben mejnik v gospodarskem razvoju kraja, bom na kratko predstavila njihov razvoj.

3.2.2.1 TEKSTILNA TOVARNA ŠEMPETER in AERO

Kot že rečeno je začetek industrije v Šempetru povezan z ustanovitvijo tekstilne tovarne. Leta 1932 sta mariborska trgovca Valdemar Ogrisek in Franc Themel kupila mlin in manjšo žago, ki sta stala ob Strugi (rokav Savinje), in v njej ustanovila industrijski obrat Ogrisek & Themel, Savinjska tkalnica, barvarna in apretura Sv. Peter v Savinjski dolini (Mikola 1992, 104). Lastnika sta lokacijo izbrala prav zaradi neposredne bližine Struge, v katero sta namestila vertikalno vodno turbino, ki je dajala električno energijo za tovarniške stroje (preko 100 tkalskih strojev, stroj za škrobljenje in apretorni stroji) (Mikola 1992, 105–6). Uporabljali so tudi parno lokomobilo (za sušenje) za katero so letno porabili 450 000 kg premoga (Mikola 1992, 106). Pomembno je dejstvo, da je tovarna predstavljala možnost zaposlitve okoliških prebivalcev. Ob ustanovitvi podjetja je bilo v njem zaposlenih 60 delavcev, z rastjo podjetja pa se je večalo tudi število zaposlenih, ki je v petih letih naraslo na preko 100 zaposlenih (prav tam). Večina teh je bila vselej iz neposredne okolice.

Čeprav je tovarna uspešno obratovala tudi med vojno, je bila deležna mnogih vodstvenih in upravnih sprememb. Lastnika sta bila med drugo svetovno vojno obtožena sodelovanja z okupatorjem in članstva v NSDAP² ter za te obtožbe obsojena na zaplembo celotnega premoženja, Ogrisek pa še na izgubo državljanstva, odvzem svobode in tri leta prisilnega dela (Mikola 1992, 107). Tako je leta 1944 tovarna prešla v državno last in se preimenovala v Tekstilno tovarno Sv. Peter v Savinjski dolini (oz. od leta 1952 Tekstilna tovarna Šempeter v Savinjski dolini) (Mikola 1992, 108) ter bila s tem formalno na novo ustanovljena kot podjetje republiškega pomena pod okriljem Ministrstva za industrijo in rudarstvo (prav tam). Kot tako je podjetje delovalo do leta 1947, ko je prešlo pod okrilje Okrajnega ljudskega odbora Celje in s tem postalo podjetje lokalnega pomena. Temu je leta 1950 sledila uvedba delavskega samoupravljanja, kar je bila posledica sprejetja zakona o delavskih svetih (Mikola 1992, 110). Ves ta čas je proizvodnja (pretežno beljenega bombažnega blaga za moško in žensko perilo, posteljnino in brisače) napredovala, kar kažejo podatki o vrednosti obratnih sredstev. Ti so leta 1945 znašali 2 210 135 din, že leta 1947 pa kar 9 160 000 din (Mikola 1992, 113).

² Nationalsocialistična delavska stranka

Tovarna je uspešno delovala vse do leta 1961, ko je prišlo do njene likvidacije. Stroje so prodali novi tovarni v Srbiji, delavce pa prerazporedili v žalsko tovarno Juteks, Tekstilno tovarno Prebold, nekaj pa se jih je zaposlilo v kemični tovarni AERO, ki je kupila likvidirano tekstilno tovarno (Mikola 1992, 120). Podjetje s sedežem v Celju je proizvajalo sodobne izdelke za pisarno, šolo, industrijo in dom, najmočnejši produkt so bili odlepljivi izdelki TIX in samolepilni trakovi AEROTAPE (Aero d.d.-v stečaju 2016). Zaradi trenutnega stečaja matičnega podjetja je dostopnih zelo malo podatkov o njegovem preteklem poslovanju. Znano je, da je podjetje tekom let močno raslo in leta 1992, ko so izvažali kar 80 odstotkov proizvodnje, ustanovilo hčerinsko podjetje Aero Ida, ki je zaposlovalo invalide iz celjske regije (Delo 2015). Rast podjetja se je prvič ustavila leta 2008, ko so morali ukiniti proizvodnjo lepilnih trakov zaradi visokih ravni škodljivih emisij (prav tam). Temu je sledilo manjšanje števila zaposlenih, ki je v petih letih padlo s 316 na 177. Konec leta 2014 so sicer izdelali strateški načrt prestrukturiranja in selitve celotne proizvodnje v Šempeter, kar je kraju obetalo zagotovitev delovnih mest (RTVSLO 2015). Povečanje proizvodnje v Šempetru so upoštevali tudi pri načrtovanju avtocestne infrastrukture, saj je na izvozu z avtoceste Maribor-Ljubljana še danes pripravljen nedokončan cestni odcep za neposredni dovoz do tovarne. Toda ker uprava Aera ni uspela pridobiti zadostnih finančnih sredstev za zadani načrt, je aprila 2015 vložila predlog za stečaj podjetja (prav tam). S tem je Šempeter izgubil pomemben industrijski obrat in veliko delovnih mest. Kljub temu, da je julija letos lastnica blagovne znamke Jolly kupila Aero, bo šempetrska tovarna ostala prazna, saj bo proizvodnja Jolly (za sedaj) ostala le v Celju (Delo 2016). S tem Šempetru ostaja prostorski problem, ki pa ni ključnega pomena za mojo nalogo.

3.2.2.2 SIP

Večino 'industrijske zgodovine' Šempetra torej predstavlja tekstilna industrijska proizvodnja. Anica Rojnik-Cokan (1988, 268) ugotavlja, da je to odraz številnih ekonomsko-tehničnih okoliščin. Industrijsko razvitejši svet (npr. Češka in Nemčija) je pri nas našel profitnejše proizvodne možnosti zaradi cenejše delovne sile, sam proizvodni proces tekstilne industrije pa je bil dovolj enostaven, da ni potreboval posebej usposobljenega delavstva in je bil zato primeren za tukajšnje prebivalstvo (prav tam). Dokaz več, da je bilo šempetrsko prebivalstvo nekdanj večinoma kmečko. Prav zaradi narave kovinske in strojegradnje industrijske proizvodnje se je ta v Šempetru (in širše v dolini) pojavila razmeroma pozno.

Leta 1954 je bila v Šempetru postavljena Agroservisna delavnica za vzdrževanje in popravilo kmetijske mehanizacije (Sip 2016b). Izboru kraja je botrovala središčna lega kmetijsko razvite doline, železniška proga in glavna cesta Ljubljana-Maribor pa sta omogočali povezovanje s širšim gospodarskim prostorom (Rojnik-Cokan 1988, 269). Toda v tistem času je bilo kmetijske mehanizacije v dolini malo (kar je zanimiv podatek, glede na siceršnjo prevladujočo kmetijsko panogo v dolini), zato je delavnica pod vodstvom Albina Reharja (nekdanjega zaposlenega v livarski tovarni Ferralit Žalec) spremenila svojo panogo iz servisne v proizvodno (prav tam). Leto 1961 zato velja za mejnik v strojni proizvodnji tako v Šempetru kot širše v dolini. Najprej so začeli s proizvodnjo obiranih strojev za hmelj, kar je poleg proizvodnih delavcev zahtevalo tudi terenske montažne delavce ter kvalificiran kader, kar je odprlo 130 novih delovnih mest, ki so jih zasedli predvsem šempetrski in okoliški ključavničarji, strojniki in drugi delavci kovinske stroke (prav tam).

Proizvodnja zgolj obiranih strojev je nudila razvoj le pet let, nato pa se je pojavila zasičenost trga s tem produktom. Leta 1968, leto po tem, ko je Agroservis prevzel novo ime SIP, je proizvodnja zašla v hude težave, iz katerih jo je rešilo sodelovanje z avstrijskim proizvajalcem kmetijske mehanizacije Pöttingerjem. Popolna prenova proizvodnje in novo usposobljeno vodstvo so SIP hitro pripeljali na sam evropski vrh proizvajalcev kmetijskih strojev (prav tam). Tam ostaja še danes, kar je rezultat serijske proizvodnje strojev, ki so »usvojeni ali vsaj novelirani v lastnem razvoju z znanjem domačih kadrov« (prav tam), vse pa se odvija v skupnih proizvodnih prostorih, ki se danes raztezajo na skupno 78.955 m² od tega je 33.801 m² pokritih površin (Sip 2016a). Takšen prostor omogoča močno proizvodnjo kmetijske strojne mehanizacije, predvsem za košnjo, obračanje, zgrabljanje in spravilo trave, obiranje in siliranje koruze ter trosilnike hlevskega gnoja. Že od samega začetka so del proizvodnje izvažali v tujino, leta 1988 okoli 15-25 odstotkov, danes pa je ta delež narastel že na več kot 80 odstotkov v 55 evropskih in drugih svetovnih držav (prav tam).

Poleg industrijskega napredka je SIP zaslužen tudi za velik socialni doprinos v kraju. Zaradi velikosti proizvodnje je tovarna zaposlovala veliko število delavcev. Število je sicer tekom razvoja močno nihalo: leta 1966 je bilo zaposlenih 194 delavcev, leta 1974 jih je bilo 510, leta 1988 kar 1036 delavcev, leta 2012 pa zopet 212 (Rojnik-Cokan 1988, 271). Za svoje delavce je tovarna poskrbela tudi z vidika stanovanj. Investirali so v gradnjo stanovanjskega bloka v neposredni bližini tovarne, delavcem so nudili ugodno kreditiranje individualne stanovanjske izgradnje, zgradili pa so tudi mnoge počitniške objekte doma in v tujini (bungalove na Cresu in hiše na Kopah ter Kaninu) (prav tam).

S tem zaključujem splošen oris Šempetra, ki služi za umestitev raziskovalnega problema v širši družbeni kontekst. V naslednjih poglavjih prehajam na drug nivo raziskovanja, in sicer identificiram točke kumulacije lokalnega prebivalstva, kjer je možnost za participacijo lokalnega prebivalstva teoretično največja, nato identificiram ključne akterje pri organiziranju družabnega dogajanja v kraju in analiziram primer Hmeljarskega doma kot potencialnega prostora za kulturni in družbeni preporod Šempetra.

3.3 DRUŠTVA – GENERATOR DRUŽABNEGA ŽIVLJENJA

Kot pravi Mlinar (1973, 58–60), je večjo participacijo pričakovati na mestih kumulacije lokalnega prebivalstva. Pregled kulturnega in družabnega dogajanja tekom zgodovinskega razvoja Šempetra kaže, da so se družbene aktivnosti (in z njimi kumulacija prebivalcev) najpogosteje odvijale v sklopu različnih društev, kar potrdi tezo Ane Barbič (2005), da sodijo društva »med tradicionalne prostočasne dejavnosti na podeželju« in da je »združevanje v društvih ena od temeljnih značilnosti življenja na Slovenskem« (95). Kot bo razvidno iz sledečega besedila, se društva v Šempetru večinoma niso ustanavljala na pobudo prebivalstva, pač pa s strani uradnih državnih organov, ki so združila sicer že obstoječe interesne skupine.

Najstarejši najdeni zapis o obstoju društva v Šempetru izvira iz leta 1905, ki je dokaz o delovanju dveh društev (Kmetijsko in bralno društvo 'Sloga' ter Prostovoljna požarna bramba), slednje naj bi bilo ustanovljeno že leta 1878 (Mikola 1998, 370). Naslednji najdeni vir priča o ustanovitvi društva šele leta 1928, ko je takratni šolski upravitelj Božo Mohorčič ustanovil Pevsko društvo Savinjski zvon, ki je uspešno delovalo do nemške okupacije, po vojni pa si je le delno opomoglo (Kukovec 2003, 18). Pevsko društvo, ki je štelo okoli 40 mladih fantov »tako kmečkega kot tudi bolj bogatega porekla« (Mikola 1998, 376), je poleg svojih pevskih nastopov pogosto organiziralo tudi družabne večere, na katerih se je vedno zbralo veliko krajanov. Kljubovali so celo takratnemu župniku, enemu najpomembnejših članov takratne lokalne skupnosti, ki je javno karal delovanje društva, saj je mnogo cerkvenih pevcev prestopilo k Savinjskemu zvonu, farani pa so se množično udeleževali prireditev, kljub temu, da so potekale ob isti uri, kot vigilije in večerne maše (Mikola 1998, 375).

Med vojnama je bilo zelo dejavno Dramatično društvo, kjer so bila aktivna predvsem dekleta, ki so pela pri cerkvenem zboru in imela smisel za igro. Društvo je pripravljalo različne dramske igre ter, tako kot Savinjski zvon, organiziralo prireditve s prosto zabavo. Ker v Šempetru še ni

bilo ustreznega prostora za izvajanje takšnih prireditev in zabav, so jih organizirali v gostilni Franca Privošnika ali na posestvu šempetrskega veleposestnika Wolfa (Mikola 1998, 371–7).

V medvojnem obdobju je imelo na družabno dogajanje v kraju velik vpliv tudi takrat ustanovljeno Sokolsko društvo. Njegovi člani so organizirali razne javne prireditve, proslave, leta 1930 tudi plesno šolo, še pred začetkom druge svetovne vojne pa postavili Sokolski dom. Ta je postal glavni prireditveni prostor za razne telovadne nastope in kulturne prireditve vse do leta 1958, ko je bil zgrajen Hmeljarski dom (Mikola 1998, 378).

Krajani so se sicer družili tudi v drugih neformalnih skupinah (tamburaški orkester, godba na pihala, knjižnica, manjše dramske skupine), vendar te niso imele takšnega povezovalnega učinka, kot zgoraj omenjene. Upoštevajoč Mlinarjevo teorijo družbene participacije (1973, 195), lahko povzamem, da je bil medvojni čas v Šempetru v veliki meri zaznamovan s kontributivno participacijo. Društva (Savinjski zvon, Sokol, Dramatično društvo) so bila sicer ustanovljena kot sredstvo zadovoljevanja točno določenih potreb prebivalcev (petje, šport, igra), toda njihova angažiranost v organizaciji odprtih javnih dogodkov in prireditev kažejo na dejstvo, da društvene aktivnosti niso bile zgolj »same sebi cilj« pač pa so bogato prispevale h gradnji lokalne skupnosti.

Vojna je to skupnost precej osiromašila. Leta 1949 so v kraju delovale le še tri sekcije, družabno življenje pa je kljub ugodnim prostorskim pogojem³ precej zamrlo (Kukovec 2003, 19). Edino zabeleženo organizirano druženje je potekalo v okviru Salonskega orkestra, ki je večkrat igral v Domu ljudske prosvete (Mikola 1998, 382). Družabno dogajanje je zopet zaživel šele konec 50. let. Takrat je bilo ustanovljeno Delavsko prosvetno društvo »Svoboda« Šempeter, njegovi ustanovni člani pa so pri Kmetijski zadrugi (v nadaljevanju KZ Šempeter) dosegli gradnjo društvenih prostorov v Hmeljarskem domu (Mikola 1998, 383–5). Najpomembnejša je bila večnamenska kino dvorana, ki je »za 40 let postala središče vsega kulturnega dogajanja v Šempetru« (Mikola 1998, 385). Delavsko prosvetno društvo »Svoboda« je tu organiziralo silvestrovanja, plese, kulturne tedne, koncerte, kino predstave in podobne prireditve, kar je zopet povežalo lokalno skupnost. Več o delovanju društva bom zapisala v poglavju o KUD Grifon Šempeter.

Petdeseta leta je zaznamovalo tudi arheološko odkritje rimskih ostankov. Izkopanine so Šempeter postavile na turistični in zgodovinski zemljevid Evrope in sveta, skrb zanje pa je

³ Večina prireditev se je odvijala v Sokolskem domu, preimenovanem v Dom ljudske prosvete, od leta 1947 v lasti Telovadnega društva Šempeter.

prevzelo leta 1961 ustanovljeno Turistično društvo Šempeter (v nadaljevanju TD Šempeter), ki poleg upravljanja z Rimsko nekropolo že od svoje ustanovitve organizira tudi različne kulturne in športne prireditve (TD Šempeter 2016d). TD Šempeter tako poleg KUD Grifon Šempeter predstavlja pomemben člen pri gradnji lokalne skupnosti in ustvarjanju prostora za participacijo lokalnih prebivalcev.

Danes v kraju deluje več kot šest društev (TD Šempeter, KUD Grifon Šempeter, Društvo upokojencev Šempeter, Planinsko društvo Šempeter, gasilsko društvo, čebelarstvo društvo, odbojgarsko društvo) vključno z ribiško družino in Krajevnim odborom Rdečega križa. Poleg njih je potrebno omeniti tudi župnijsko cerkev, ki že od nekdaj igra pomembno vlogo v lokalni skupnosti. Trenutno pod njenim okriljem delujejo štirje pevski zbori, ki združujejo veliko število lokalnega prebivalstva, župnik letno organizira poletne oratorije za otroke, cerkev pa nudi prostor za koncerte in prireditve, zato jo je potrebno obravnavati kot pomemben člen pri gradnji lokalne skupnosti in omogočanju lokalne participacije.

Vsa društva in pripadniki cerkve predstavljajo že oblikovane skupine prebivalcev, ki jih obravnavam kot potencialne akterje pri realizaciji revitalizacijskega procesa, zato jih je potrebno upoštevati pri snovanju revitalizacijskih ciljev. Podrobneje bom obravnavala tiste, ki so v neposredni povezavi s Hmeljarskim domom in njegovo revitalizacijo. Tu opažam, da je ključnega pomena KUD Grifon Šempeter, v sodelovanju z njim pa tudi TD Šempeter, cerkev in KZ Šempeter⁴. Njihovo povezavo in vpliv na obravnavano problematiko bom analizirala v sledečih poglavjih.

3.3.1 TURISTIČNO DRUŠTVO ŠEMPETER

Društvo je bilo ustanovljeno leta 1961, devet let po tem, ko so v Šempetru med kopanjem gramozne jame na zasebnem zemljišču odkrili ostanke rimskega grobišča (O TD Šempeter). Člani so prevzeli skrb za Antični park, leta 1972 pa še za kraško jamo Pekel, ki se nahaja slabih pet kilometrov severno od Šempetra (prav tam). Društvo ima usposobljeni dve turistični vodnici, ki vodita obiskovalce po obeh turističnih znamenitostih. Člani društva redno skrbijo za antični park ter njegovo neposredno okolico. Za mojo raziskavo pa je društvo pomembno predvsem zaradi njegove angažiranosti pri organiziranju družabnih in kulturnih prireditev.

⁴ KZ Šempeter je lastnica Hmeljarskega doma, a v preteklosti poleg gradnje doma ni imela vidnejšega vpliva na kulturno in družabno dogajanje v kraju, zato je ne obravnavam posebej, pač pa v poglavju o Hmeljarskem domu, kjer pa zaradi lastništva igra ključno vlogo pri snovanju revitalizacijskih ciljev.

Ena odmevnejših je tradicionalna prireditev Božična skrivnost v jami Pekel, ki jo organizirajo od leta 2009. Vsako leto 25. in 26. decembra med 15. in 18. uro v jami na ogled postavijo žive jaslice in druge prizore iz božične zgodbe, ki se jim pridružijo mnoge glasbene skupine (TD Šempeter 2016a). Prireditev je dobro obiskana, saj vsakič beležijo okoli 3000 obiskovalcev (TD Šempeter 2016f). Vsako leto prirejajo tudi Večere plesa, petja in cvetja na pragu poletja, ki se odvijajo na prostem v Rimski nekropoli. Potekajo okoli 25. junija, navadno dva ali tri zaporedne tematske večere, ki so vselej antično ali mitološko obarvani (TD Šempeter 2016g). Poleg tradicionalnih prireditev pa skrbijo tudi za druge aktivnosti v kraju, kot so različne delavnice (zasajanje in nega rastlin, izdelovanje adventnih venčkov, antične delavnice za otroke), cvetlična tržnica in kino na prostem (Aktualno). Uspešno sodelujejo tudi z drugimi institucijami v kraju ter širši regiji. Tako so soorganizator Pohoda po hmeljski poti, prireditve, na kateri pohodniki prehodijo 14 km dolgo pot, ki vodi med hmeljišči in mimo turističnih znamenitosti Občine Žalec (Ekomuzej hmeljarstva in pivovarstva, Dvorec Novo Celje, krajinski park Ribnik Vrbje in Rimska nekropola) (TD Šempeter 2016e). V sodelovanju s KS Šempeter pa od leta 2003 organizirajo pohod Od Petra do Pekla (torej od kipa Sv. Petra, ki stoji v neposredni bližini nekropole, do jame Pekel), pri kateri sodelujejo z večino društev in organizacij v Šempetru (TD Šempeter 2016c).

Poleg nekropole in jame Pekel je TD Šempeter pod okrilje vzelo tudi šempetrsko cerkev, ki je bila zgrajena že vsaj leta 1256, v njej pa hranijo kip matere božje z detetom, ki predstavlja višek gotske umetnosti in spada med najlepše gotske kipe na Slovenskem, ki je bil pred leti razstavljen celo v francoskem Louvru (TD Šempeter 2016b). Cerkev kot institucija je imela v Šempetru od nekdaj močan vpliv na dogajanje v kraju. Pred ustanovitvijo društev je župnik močno nasprotoval udejstvovanju njegovih faranov v skupinskih aktivnostih (npr. pevskem zboru), in javno nastopil proti njim oz. jih celo prepovedal (Mikola 1993, 375). A to je bilo v tridesetih letih prejšnjega stoletja. Danes župnija Šempeter »pod varstvom sv. Petra opravlja svoje poslanstvo, to je pastoralna dejavnost: verouk, mladinska srečanja, zakonska skupina, biblična skupina, pevski zbori« (Škoflek 2010, 10). Tako danes v njenem okviru delujejo štirje številčni zbori (mešani, moški, zbor Skala in otroški), v katerem pojejo predvsem Šempetrani. Verouk obiskuje velik del šempetrskih osnovnošolcev, kar daje možnost druženja in povezovanja krajanov predvsem staršev in otrok, ob obhajilu in birmi pa tudi širšega 'krščanskega' prebivalstva. Župnik g. Mirko Škoflek je hkrati tudi dekan dekanije Žalec, kar

daje šempetrski cerkvi poseben regionalni in lokalni⁵ status. Cerkev (v arhitekturnem smislu) pa je tudi prostor, kjer se nekajkrat letno odvijajo koncerti ter posebne maše v čast npr. gasilcev in voznikom, ki so vselej množično obiskani. Tako cerkev (oz. farani) predstavlja(jo) dobro povezano skupnost znotraj lokalnega prebivalstva, zato je na mestu razmislek o morebitnem sodelovanju pri zadanem procesu revitalizacije.

3.3.2 KUD GRIFON ŠEMPETER

Kot je razvidno iz uvodnega zapisa tega poglavja, je bilo društveno dogajanje v Šempetru vedno zelo bogato, vendar pa so še v času po drugi svetovni vojni poleg društev obstajale tudi mnoge amaterske skupine, ki so delovale ločeno od organiziranih in formalno oblikovanih društev. Leta 1958 je zato Socialistična zveza delovnega ljudstva (SZDL) imenovala iniciativni odbor za ustanovitev Delavskega prosvetnega društva »Svoboda« Šempeter (DPD Svoboda), ki bi povežalo vse amaterske kulturno-prosvetne skupine iz Šempetra in okolice (Mikola 1998, 383). Ob ustanovitvi je društvo štel preko 300 članov, aktivnih pa je bilo precej manj. Ti so se, čeprav vselej na amaterski ravni, redno izobraževali in postali vodje društvenih sekcij (dramska, instrumentalna, vokalna, kegljaška, folklorna, šahovska, fotografska, knjižnična) in s tem gonilna sila društvenega razvoja ter razvoja lokalne skupnosti (Kukovec 2003, 24). Najmočnejše sekcije so bile večino let dramska, instrumentalna (ob ustanovitvi več kot šest ansamblov, v 80. letih še vsaj pet), vokalna (izmenjaje je delovalo kar pet različnih zborov) in folklorna (neprekinjeno deluje še danes).

Zaradi številčnosti sekcij se je pokazala potreba po novih društvenih in prireditvenih prostorih, saj Sokolski dom s svojo dvorano ni zadostoval prostorskim potrebam društva. Ustanovni člani DPD Svoboda so se zato zavzeli za gradnjo društvenih prostorov in se v ta namen obrnili na KZ Šempeter, ki je že od leta 1954 načrtovala gradnjo velikega združnega doma v centru Šempetra. Pogovori so bili uspešni in leta 1958 so slavnostno otvorili Hmeljarski dom, ki je za nadaljnjih 40 let postal središče kulturnega dogajanja v Šempetru (Mikola 1998, 385).

Pregled društvenega arhivskega gradiva, kaže, da je bilo prvih enajst let društvenega delovanja najbogatejših. V letih od 1958 do 1965 so sekcije društva poleg svojih rednih in priložnostnih nastopov, ki v društvenem arhivu niso evidentno zabeleženi pač pa zgolj omenjeni, organizirale

⁵ Omeniti je treba, da je bil župnik g. Mirko Škoflek letos prejemnik izrednega priznanja KS Šempeter, kar kaže na njegov ugled, s katerim ima možnost vpliva na lokalno dogajanje.

kar 119 različnih prireditev⁶. V tem pogledu je bilo najuspešnejše leto 1963, ko je bilo izpeljanih kar pet velikih prireditev⁷, najodmevnejšo (V. Okrajno dramsko revijo) si je ogledalo preko 1500 obiskovalcev (Mikola 1998, 400). Pestro je bilo tudi leto 1968, ko je društvo pripravilo 5 prireditev, ki si jih je ogledalo kar 1500 obiskovalcev in 9 samostojnih nastopov, kjer so zabeležili 1870 obiskovalcev. Prireditve so združevale večino društvenih sekcij, navadno je šlo za srečanje ansamblov, kjer so nastopali narodno zabavni ansambli, zbori in folklor, to pa so tudi najmočnejše in najaktivnejše sekcije društva v tem obdobju. Ena močnejših sekcij društva je bila tudi kino sekcija, ki je vsak teden pripravila po tri filmske projekcije (eno med tednom in dve med vikendom) (Mikola 1998, 408). Konec 60. let je obisk kino predstav sicer začel že močno upadati (predvsem zaradi naprednejših dvoran v bližnji okolici in popularizacije televizije), a je še leta 1971 zabeležen letni obisk 16000 obiskovalcev. Vidno je tudi meddruštveno povezovanje, predvsem s Turističnim (Izbor Savinjske, Šempeter poje in pleše, Narodno glasbena revija) in Telovadnim društvom (Za našo Planico).

Sledilo je 20 let le občasnih večjih prireditev, težav sekcij z aktivnim članstvom, ukinitvijo kino predstav in splošnim upadom obiska prireditev. Leta 1975 je stopil v veljavo nov zakon o društvih in upravni odbor DPD »Svoboda« je priložnost izkoristil za preimenovanje društva v Kulturno umetniško društvo (KUD) Svoboda (Kukovec 2003, 26). Dve leti kasneje se je novopoiimenovano društvo KUD Svoboda povezalo z osnovno šolo in tako pridobilo še eno sekcijo. Imenovalo se je Šolsko kulturno društvo (ŠKD) in je združevalo kar 11 različnih sekcij (Kukovec 2003, 27). V sledečih letih je društvo štelo okoli 100 aktivnih članov, ki so bili najbolj aktivni v sklopu folklorne skupine, aktivni pa so bili tudi v dramski skupini, ansamblu in ŠKD-ju. Začetek devetdesetih let so zaznamovala razhajanja v viziji Hmeljarskega doma med vodstvom KZ Šempeter (kot lastnice), predstavniki KUD Svoboda (kot uporabniki dvorane) in KS Šempeter. KZ Šempeter je želela prostore Hmeljarskega doma oddati v najem za tržne dejavnosti, KUD Svoboda in KS Šempeter pa so zahtevale, da prostori, oziroma vsaj dvorana z avlo in garderobami, ostanejo namenjeni kulturnemu in družabnemu dogajanju. Leta 1995 je zato prišlo do podpisa pogodbe, »po kateri je KS Šempeter /postala/ edini najemnik dvorane, s kulturnim društvom pa je najemnik nato sklenil pogodbo o koriščenju prostorov« (Jerman 2008,

⁶ Poročilo o kulturno prosvetni dejavnosti društva »Svoboda« Šempeter v Savinjski dolini podano na VIII. Redni letni delovni konferenci članstva 29.2.1965.

⁷ S terminom 'velika prireditve' označujem tiste prireditve, kjer je KUD Svoboda oz. Grifon nastopalo z več sekcijami, je k sodelovanju povabilo goste iz drugih krajev ali organizirala koncert drugih skupin/izvajalcev v Šempetru.

19). Zaradi ukvarjanja s problematiko dvorane je v delovanju društva vladalo precejšnje mrtvilo, saj sta delovali le dve sekciji in sicer folklorna skupina in knjižnica (Jerman 2008, 61).

Zatišje je trajalo vse do leta 1995, ko je društvo doživelo preporod in dobilo nov zagon. Vodstvo je zastavilo ambiciozen načrt delovanja društva, po katerem so na letni ravni močno povečali število prireditev (vsak mesec vsaj eno). Obnovili so delovanje sekcij, kar jim je uspelo pri petih skupinah: folklorna, recitacijsko dramska skupina, skupina za likovna in ročna dela, skupina za organizacijo in tehnično izvedbo ter knjižnica. Temu je prispevalo tudi pooblastilo predsednice društva Vere Kalčič, ki ji ga je dodelilo vodstvo KS Šempeter, po katerem je Kalčičeva postala pooblaščenka za »organizacijo prireditev«, »usposobljenost dvorane« in njeno morebitno trženje (Pogodba o delu 1995, 2.2 čl). Društveni preporod simbolno kaže tudi preimenovanje društva iz KUD Svoboda v KUD Grifon. Člani društva so že dalj časa opozarjali na dejstvo, da imajo naziv KUD Svoboda tudi mnoga druga društva, zato velja to ime spremeniti (Jerman 2008, 19). Leta 1997 so na takratnem občnem zboru sprejeli sklep o spremembi statuta društva (na podlagi novega zakona o društvih) in hkrati podprli sklep o novem imenu. Temu primerno so spremenili tudi znak društva. Oblikovalec Zmago Urisk je idejo za ime in znak črpal iz rimske mitologije, natančneje kamnite podobe grifona, ki je postavljen v Rimski nekropoli.

Slika 3.5: Kip grifona v Rimski nekropoli Šempeter

Vir: Kraji - Slovenija (2016).

»Grifon ali grif ali krilati lev je mitološka žival z levjim telesom in orlovskimi krili, glavo in kljunom. Povezan je z zemljo in nebom, tako da je simbol dveh narav – človeške in božje. /.../ Krilati lev tako povezuje zemeljsko moč leva z nebesno energijo orla.« (Jerman 2008, 19).

Imenu primeren je tudi nov društveni znak. Izbor barv je močno povezan z njihovo simbolno sporočilnostjo. »Zelena je barva, ki pomirja, osvežuje in je človeška. Je barva upanja, moči in

dolgega življenja /.../, rdeča je barva ognja, /.../ modra je najgloblja, resna, slovesna, nadzemljaska» (Jerman 2008, 20). Bela (podoba grifona oz. simbolna podoba društva) torej povezuje nebo in zemljo, kar ustreza dejavnosti društva, kjer si člani s svojim delovanjem »na kulturnem področju popestrijo in bogatijo vsakdanje življenje in zadovoljujejo svoje višje potrebe« (prav tam).

Slika 3.6: Znak KUD Grifon Šempeter

Vir: Jerman (2008, 20).

Z vstopom v novo tisočletje in menjavo vodstva društva je njegova aktivnost zopet upadla. Število aktivnih članov društva je padlo na 70, šele leta 2006 je naraslo na 90, ko se je v društvu oblikovala nova sekcija in sicer 20 članski Tamburaški orkester Petrovi tamburaši (Jerman 2008, 21). Razloga za upad aktivnosti s pregledom društvenega arhiva nisem mogla ugotoviti, za to bi bila potrebna raziskava, ki presega formalne okvire moje naloge. V obdobju do leta 2010 je društvo letno organiziralo približno 8 prireditev, večina je bila že tradicionalnih, glavnino nastopov pa so izvajali člani folklorne in tamburaške skupine⁸. To sta tudi edini sekciji, poleg skupine za tehnično izvedbo in pomoč, ki sta v društvu aktivni tudi danes. Knjižnično dejavnost je prevzela Medobčinska matična knjižnica Žalec, dramska skupina je opustila svojo dejavnost in na prireditvah sodeluje le še s tremi občasnimi člani, ki navadno povezujejo program prireditve.

Pregled delovanja KUD Grifon Šempeter pokaže ključno problematiko, ki je tudi temelj moje raziskave. V preteklosti, ko je Šempeter veljal za izključno ruralno naselje in je lokalna skupnost funkcionirala v okviru socialističnih načel, je bilo tudi kulturno in družabno življenje skupnosti zelo pestro. Krajanje so bili včlanjeni v društva, ki so redno prirejala različne

⁸ Podatkov o številu prireditev za leta po 2010 nisem našla, kar posredno kaže na relativno slabo organiziranost delovanja društva.

prireditve, te pa so bile dobro obiskane tudi s strani ne-članov. Zgrajeni so bili skupnostni prostori, namenjeni skupnemu preživljanju prostega časa in organizaciji kulturnih dogodkov. Prehod v moderni čas, industrializacija, povečan trend priseljevanja, premalo razpoložljivih finančnih sredstev za obnovo skupnostnih prostorov, razhajanja v vizijah nadaljnje uporabe teh prostorov, vse to je pripeljalo do današnjega stanja lokalne skupnosti, kjer nekdanji ključni akterji kulturnega in družabnega dogajanja ne izpolnjujejo več svojih nalog. Ugotavljam, da je do prelomnega trenutka prišlo v začetku devetdesetih, ko se je KUD Grifon konkretno soočilo s problematiko društvenih prostorov v Hmeljarskem domu. Na tem mestu ne želim raziskovati argumentov ene in druge strani ter ugotavljati upravičenosti določenih odločitev, saj to ni predmet moje raziskave. Zanj je pomembno spoznanje, da je prostorska problematika s Hmeljarskim domom močno vplivala na delovanje društva, ki je zato opustilo mnoge aktivnosti, s katerimi so v preteklosti 'skrbeli' za kulturno in družabno življenje lokalne skupnosti. Dve strani tega problema sem že orisala in analizirala (društveno delovanje ter lokalno skupnost), v nadaljevanju pa sledi še analiza in oris tretje strani, to je Hmeljarskega doma.

4 HMELJARSKI DOM

4.1 GRADNJA

Kot že rečeno, je Hmeljarski dom leta 1958 zgradila KZ Šempeter. Gradbena dela so se sicer pričela že leto prej, ko so pričeli graditi gospodarski objekt, garaže, sušilnice s skladišči, upravne prostore ter stanovanjski del (Jerman 2008, 12). Pri gradnji doma so aktivno sodelovali tudi nekateri ustanovni člani kulturnega društva, zato so imeli možnost pogajanja s KZ Šempeter o dodatni gradnji društvenih prostorov, kar jim je tudi uspelo. Zgradili so veliko večnamensko dvorano za kulturno-prosvetno dejavnost in prireditve v izmeri 398,89 m², ki lahko sprejme preko 400 obiskovalcev. V dvorani se je nahajal gledališki oder in kino platno, poleg dvorane pa so zgradili še druge ustrezne društvene prostore (sanitarije, garderobe, prostore za knjižnico itd.) (Jerman 2008, 13). Dvorana se je nahajala v prvem nadstropju Hmeljarskega doma. Nad njo je bil velik podstrešni prostor, namenjen sušenju in skladiščenju posušenega hmelja. V spodnji etaži so bile garaže, manjša avla, prostori za knjižnico in slačilnica za obiskovalce (KUD Grifon Šempeter). Ti prostori so nato pod okriljem delovanja sekcij kulturnega društva za naslednjih 50 let postali središče vsega kulturnega dogajanja v Šempetru (prav tam). Uspešnost projekta gre pripisati razviti šempetrski industriji v tistem času, saj so finančna sredstva za opremo dvorane prispevali Tekstilna tovarna Šempeter, Agroservis Šempeter ter ostala manjša podjetja v kraju (Mikola 1993, 385).

Društveni prostori so ostali nespremenjeni do leta 1975, ko jih je KUD-u Svoboda prvič po odprtju Hmeljarskega doma uspelo obnoviti. Prepleskali so vse društvene prostore (dvorano, gornjo avlo, sanitarije, stopnišče, spodnjo avlo, knjižnico, hodnike in pisarno), radiatorje, cevi, vrata in okna ter oprali zavese (Jerman 2008, 18). Naslednja obnovitvena dela so bila izvedena šele leta 1987, ko so takratni člani društva pod vodstvom posebnega režijskega odbora ponovno temeljito prenovili društvene prostore v Hmeljarskem domu (dozidali so čajno kuhinjo in garderobo ter napeljali vodovod, kjer je bilo to potrebno) (Jerman 2008, 18–9).

Naslednja obsežna obnovitvena dela so bila izpeljana med letoma 1997 in 1999. V teh letih je društvu predsedovala Vera Jerman, ki je bila v času trajanja mandata pooblaščenka za »usposobljenost dvorane« (Pogodba o delu 1995, 2.2 čl.). Jermanova je na podlagi pooblastil in kot predsednica društva skupaj s člani upravnega odbora oblikovala program vzdrževanja in obnove dvorane in pripadajočih prostorov v Hmeljarskem domu (KS Šempeter in KUD Grifon Šempeter 1998, 1). O zahtevnosti projekta pričajo mnogi dopisi, namenjeni tako KS Šempeter kot KZ Šempeter, številni sestanki, predračuni, prijave na različne razpise in podobno, ki jih na tem mestu ne bom podrobno navajala. Rezultat tega programa je bila kompletna obnova garderob za odrom, postavitve novih sanitarij v teh garderobah ter delna obnova fasade, medtem ko v sami dvorani ni bilo izpeljanih nobenih del.

Od takrat so bila do danes obnovitvena dela izpeljana le še v kinokabini, iz katere je bila odstranjena aparatura za predvajanje filmov, prostor pa so si za potrebe delovanja sekcije uredili člani Petrovih tamburašev (za shrambo in skladiščenje instrumentov, notnega gradiva ter ozvočenja). Dvorana je bila deležna pleskanja, pred vsako predstavo pa čiščenja. Število predstav je v zadnjih letih močno upadlo. K temu je v letih 2012 do 2014 botrovala tudi odločitev KZ Šempeter, da v celotni stavbi Hmeljarskega doma izklopi ogrevanje na nafto. Do odločitve je prišlo, ker je bila peč že dotrajana, KZ Šempeter pa za novo ni imela denarja (Štrucl 2013). Društvo je težavo z neogrevano dvorano skušalo rešiti z namestitvijo električnih sevalnikov na strop dvorane, a se je izkazalo, da obstoječa električna napeljava ne vzdrži tako velike porabe elektrike, zato sta delovala samo sevalnika na odru (za potrebe vaj folklorne skupine) in sevalnik, ki so ga premestili v avlo dvorane (za potrebe vaj tamburaškega orkestra) (prav tam). Zaradi tega so prireditve v Šempetru potekale le v poletnih mesecih, v zimskih pa so bile predstavljene v Dom drugega slovenskega tabora v Žalcu (Štrucl 2015). Šele z nastopom novega vodstva KS Šempeter, je bil s KZ Šempeter opravljen pregled stanja peči in napeljave ter ugotovljeno, da je peč ustrezna za ogrevanje dvorane. Zato so opravili manjša vzdrževalna dela na peči in napeljavi, ki jih je financirala KZ Šempeter, KS Šempeter pa je pokrila stroške

pleskanja dvorane. Ogrevanje dvorane je torej zagotovljeno, vendar ne stalno. Društvo ga naroči za vsako prireditev posebej in ga plača po veljavnem ceniku (prav tam). Prav tako na pobudo KS Šempeter in upravnega odbora KUD Grifon, pa so se v zadnjih mesecih postopoma zamenjala dotrajana okna na severni strani dvorane, ki so jih financirali KS Šempeter, donatorji in pa KZ Šempeter. Nadaljnja obnovitvena dela so sedaj na strani društva. Ta ima od 14. julija 2015 za to tudi pravno podlago, saj so KZ Šempeter, KS Šempeter in KUD Grifon podpisali tripartitno pogodbo o brezplačni uporabi prostorov, ki je bila sklenjena za nedoločen čas (Pogodba o brezplačni uporabi prostora 2015). S tem sta se KS Šempeter in KUD Grifon rešila plačevanja najemnine, ki je s pogodbo iz leta 2005 znašala 70.000 tolarjev mesečno (Najemna pogodba 05/05-KZŠ 2005). Tako je po novi pogodbi (Pogodba o brezplačni uporabi prostora 2015). KUD Grifon Šempeter dolžan pokriti le funkcionalne stroške, ki zajemajo:

- ogrevanje, na podlagi vsakokratnega naročila po veljavnem ceniku,
- vodo ter komunalne stroške v pavšalu 150€ letno,
- elektriko po računu Elektro Celje,
- nadomestilo za uporabo stavbnega zemljišča po razrezu.

4.2 POMEN ZA LOKALNO PREBIVALSTVO

Povzetek vsega do sedaj povedanega lahko strnem v ugotovitvi, da je društvena dejavnost na podeželju generator kulturnega in družabnega dogajanja. To velja tudi za Šempeter. V kolikor društvo ne bo aktivno nastopilo pri organizaciji kulturnih dogodkov, bo lokalna skupnost ostala brez pomembne sestavine skupnostnega življenja. Če gre namreč upoštevati ugotovitve Barbičeve (2005, 85), da interakcije med člani sodobnih lokalnih skupnosti postajajo vse bolj omejene zgolj na posebne družabne dogodke, so ti ključnega pomena za stabilnost skupnosti. Pomembni so tudi, ker se predvsem na družabnih in kulturnih prireditvah ustvarja in povečuje kumulativni potencial skupnosti, kot ga je definiral Mlinar (1973, 57–61). V preteklosti se je društvo soočalo predvsem s težavami glede prostorov, kjer bi svoje dejavnosti izvajali in bi bili primerni za druženje krajanov. »Javni prostor, odprt in grajen, /namreč/ prispeva k dvigu kakovosti bivanja. Pomemben je za vsakdanje življenje ter razvoj identitete naselja in prebivalcev« (Simoneti in Vertelj Nared 2010, 152). Dvorana Hmeljarskega doma je sicer v privatni lasti, a je bila, kot je bilo pokazano, od nekdaj v funkciji prostora druženja in izvajanja kulturnih in družabnih dogodkov. Ko se je KUD Grifon v začetku devetdesetih soočalo s prostorsko problematiko, je evidentno padlo število prireditev in obiskovalcev, ki so se jih

udeležili, kar pomeni, da obstaja določena korelacija med prostorskim problemom ne-
vzdrževane dvorane in participacijo krajanov na družabnih dogodkih. To korelacijo potrjuje
tudi v prvem poglavju omenjen Zakon o prostorskem načrtovanju (ZPNačrt, 2. čl), kar kaže na
upravičenost razmišljanja o revitalizaciji dvorane Hmeljarskega doma, preko katere bi bilo
mogoče obnoviti kulturno in družabno dogajanje v kraju.

Na tem mestu je smotno upoštevati Cerarjevo opombo (2005, 44), da zgolj načrtovanje
prostora še ne zagotavlja, »da bo prostor sprejet s strani uporabnikov na dolgi rok, saj se bodo
uporabniki in njihovi interesi spreminjali. Zato uporabljamo vlogo participacije prebivalcev
in/ali uporabnikov določenega prostora v smislu upravljanja le-tega, kakor tudi blagega
spreminjanja fizičnih lastnosti z namenom spodbujanja različnih potencialnih začasnih rab«. Glede na to, da sta redni uporabniki dvorane trenutno le dve sekciji KUD Grifon (folklorna
skupina in tamburaški orkester), je vsekakor smiselno razmisliti o morebitnih drugačnih rabah
prostora, ki bo omogočal uporabo različnim uporabnikom.

Kakšne bi naj bile te rabe in kakšen je odnos lokalne skupnosti do trenutnega stanja dvorane
bom ugotavljala s pomočjo anketnega vprašalnika. Izvedla bom tudi intervjuje s ključnimi
akterji, vpletenimi v problem dvorane (predsednico KS Šempeter, bivšim predsednikom KS
Šempeter, direktorjem KZ Šempeter in aktualnim predsednikom KUD Grifon). Na podlagi
pridobljenih odgovorov bom oblikovala cilje revitalizacije dvorane Hmeljarskega doma in
skušala predvideti njihov vpliv na lokalno skupnost. Pri predvidevanju vplivov si bom
pomagala z analizo primerov dobre prakse iz drugih slovenskih krajev ter tujine, kjer so se že
spopadali s podobno problematiko.

5 REVITALIZACIJA HMELJARSKEGA DOMA

Na podlagi do sedaj obravnavanih teorij in podanega orisa Šempetra, se lahko lotim
konkretnega kreiranja projekta revitalizacije Hmeljarskega doma. Slednji bo v okviru te naloge
segal le do zasnove revitalizacijskih ciljev, ki bodo temeljili na raziskavi javnega mnenja,
intervjujih s ključnimi akterji, povezanimi s problematiko Hmeljarskega doma, že predstavljeno
teorijo participacije lokalne skupnosti in analizo primerov dobre prakse. Zaradi časovne
omejenosti te naloge namreč ne bom mogla beležiti rezultatov zadanih projektov, vsekakor pa
bo naloga služila kot uradni dokument in osnova konkretnim projektom v prihodnje. Preden se
lotim anketne raziskave javnega mnenja in intervjujev, bom analizirala primere dobre prakse,
ki se vsebinsko in problemsko ujemajo z mojo obravnavano problematiko. Začenjam s 'šolskim'

primerom obnavljanja vasi, kot ga izvajajo v Nemčiji. Zatem se selim v slovenski prostor, najprej v Ljubljano, kjer analiziram dva primera uspešne participacije lokalnih prebivalcev v urejanju okolja. Gre za akcije, izpeljane na ravni mestnih četrti, kar prostorsko ustreza mojemu primeru. Sledi analiza obnove koprskega metnega jedra, kjer gre sicer za obsežen projekt obnove, v katerega so bile vključene mnoge (tudi mednarodne) organizacije in institucije, zato projekt ni primerljiv s primerom Šempetra, velja pa povzeti določene raziskovalne pristope in upoštevati nasvete glede načina vključevanja prebivalcev v revitalizacijske projekte. Poglavje zaključujem s primerom Kranja, ki je referenčen primer zaradi obnove posameznih stavb v centru mesta in s tem skoraj neposredno primerljiv z mojim obravnavanim problemom.

5.1 PRIMERI DOBRE PRAKSE

5.1.1 NEMČIJA – 'DORFERNEUERUNG'

Primere dobre prakse začenjam z enim najbolj referenčnih primerov, nemško programsko shemo obnove vasi t.i. Dorferneuerung. Program je v 50. letih prejšnjega stoletja uvedla takratna nemška vlada z namenom spodbuditi razvoj kmetijskih naselij ob hkratnem ohranjanju njihove kulturne dediščine. Od 70. let dalje za to problematiko skrbi program, ki ga vodijo zvezno ministrstvo za kmetijstvo na eni in deželna kmetijska ministrstva na drugi strani (Gemeinschaftsaufgabe Verbesserung der Agrarstruktur und des Küstenschutzes/GAK). Od leta 1991 je program redno implementiran v regionalno in krajevno politiko predvsem v t.i. novih nemških deželah (*Neue Bundesländer*), saj nudi formalno platformo za črpanje sredstev, potrebnih za razvoj podeželja. Cilj sheme obnove vasi je izboljšanje življenjskih standardov v ruralnem okolju, odpiranje novih delovnih mest izven kmetijstva, izboljšanje infrastrukture, skrb za okolje, restavracija zgodovinskih kompleksov in preureditev propadajočih kmetijskih objektov v prostore alternativne ekonomske uporabe (Willson 1999, 248).

Slovenija takšne programske sheme sicer nima, obstajajo pa drugi kanali, preko katerih lahko podeželska naselja črpajo (predvsem) finančna sredstva, potrebna za lokalni razvoj. Eden takih je Program razvoja podeželja (v nadaljevanju PRP), ki je v osnovi svojega delovanja zelo podoben shemi Dorferneuerung. Gre za skupni šestletni programski dokument posamezne države članice EU in Evropske komisije, ki predstavlja programsko osnovo za črpanje finančnih sredstev iz Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja (EKSRP) (Program razvoja podeželja 2016). Razlika med PRP in Dorferneuerung je predvsem v obsegu sprememb, ki jih program financira. Dorferneuerung predvideva in načrtuje celovito obnovo podeželskih naselij. Financiranje se izvaja tekom večih let, program pa tako zajema več manjših projektov, ki kot

rezultat dajejo celovito obnovljeno podobo naselja. PRP za razliko financira le posamezne projekte, katerih pobudniki so pravne ali fizične osebe, ti pa navadno delujejo na izoliranih primerih in ne v okviru širše prenove določenega naselja.

Čeprav Dorferneuerung temelji na principu 'top down' (PRP po drugi strani na 'bottom up'), je ključnega pomena njegov temeljni princip delovanja, to je poudarek na lokalni participaciji pri izvajanju razvojnih programov. Njihovi postopki in način vodenja projektov zato služijo kot primer dobre prakse tudi za slovenski prostor. Če konkretiziram; nemško zvezno ministrstvo za kmetijstvo v okviru GAK imenuje lokalnega svetovalca, ki odide na teren t.j. izbrano podeželsko naselje. Tam skliče sestanek oz. okroglo mizo, kamor so vabljeni vsi prebivalci. Preko delavnic, S.W.A.P. analiz iz podobnih metodoloških pristopov skupno izoblikujejo razvojni načrt. Udeleženci nato sestavijo 7-15 člansko delovno ekipo, ki tesno sodeluje s svetovalcem, ta pa je vezni člen med ministrstvom in lokalno skupino (Willson 1999, 149). Ključno vlogo v tej 'verigi' igrajo tudi določeni posamezniki, kot pravi Willsonova (1999, 252) predvsem župan, ki lahko vpliva na aktivnost lokalne participacije in omogoča sodelovanje z drugimi potencialnimi izvajalci. Sistem se je že izkazal za plodnega v mnogih nemških podeželskih naseljih (Willsonova npr. obravnava deželo Sachsen-Anhalt), kjer so po programu Dorferneuerung obnovili prometno infrastrukturo, uredili odprte javne prostore druženja, preuredili obstoječe propadajoče objekte v prostore nove ekonomske rabe (restavracije, trgovine z izdelki domače lokalne proizvodnje...). In ker je tekom celotnega projekta lokalna skupnost aktivno sodelovala pri odločitvah, je projekt prisostvoval tudi k socio-kulturnemu razvoju in povečal identifikacijo prebivalcev z njihovim krajem (Willson 1999, 250), s tem pa postavil osnovo za trajnostni razvoj naselja.

Neposreden prenos nemškega sistema na slovenske primere ni mogoč, lahko pa prevzamemo temeljni princip njihovega delovanja, ki je vsekakor ustrezen za razvoj slovenskega podeželskega (ali celo mestnega) naselja. Uspešnost določenega projekta prenove je, glede na program Dorferneuerung, odvisna od vizije in aktivnosti manjše skupine akterjev, ki so tesno povezani z lokalno skupnostjo (poznajo potrebe njenih članov), hkrati pa od prisotnosti koordinatorskega, ki zna operirati s formalnimi kanali (razpisi, natečaji...) in ima stik s ključnimi predstavniki organizacij in institucij, preko katerih lahko dostopajo do finančnih ali materialnih sredstev. »Lokalni prebivalci namreč pogosto nimajo niti kadrovske možnosti niti potrebnih znanj ali veščin za oblikovanje lokalne pobude« zato je nujna prisotnost mediatorja aktivnosti 'od spodaj' in 'od zgoraj' (Cerar 2015, 231). Kot pravi Willsonova (1999, 253) je tak sistem

delovanja možno prilagoditi vsakemu okolju, zato tudi (kot bo vidno iz sledečih primerov dobre prakse) na slovenskih tleh.

Ima pa program Dorferneuerung tudi svoje pomanjkljivosti, ki se jih je potrebno zavedati in skušati tekom izvajanja programa tudi v čim večji meri odpraviti. Willsonova (prav tam) opozarja na pomanjkanje integracije drugih socio-ekonomskih politik in povezovanja projektov na regionalnem nivoju, zato predlaga uporabo ne le programa GAK, ampak implementacijo drugih finančnih kanalov v projekte in s tem zagotoviti hitrejšo realizacijo ciljev razvoja. To je vsekakor dober napotek tudi za slovenski prostor, saj (kot že rečeno) identičen program pri nas ne obstaja, zato so nosilci posameznih projektov oz. razvoja določenega kraja primorani a priori razmišljati o več finančnih kanalih in povezovanju z že obstoječimi skupinami, institucijami, društvi, ki bi lahko pripomogla k skupnemu cilju.

5.1.2 LJUBLJANA

5.1.2.1 MLADI HIŠNI PRIJATELJI

Mladi hišni prijatelji (v nadaljevanju MHP) so ekipa mladih, delujočih v okviru Inštituta KOMUNIKUM, katerih namen delovanja je »revitalizacija socialnega miljeja, medgeneracijsko in vrstniško druženje in sosedska solidarnost« (MHP 2016). Do ideje o »socialnem servisu za lokalno skupnost« so člani ekipe prišli na treningu socialnega podjetništva leta 2012 in se jo odločili realizirati. Izbrali so Lokalno skupnost Bežigrad, kjer delujejo na dveh nivojih: na prvem je njihovo delovanje usmerjeno v organiziranje dogodkov za lokalne prebivalce (tako mladino kot starejše prebivalce). Sem sodijo različni družabni (pikniki, delavnice...) in rekreativni dogodki (vodna drča, odbojka...). Vsi ti dogodki se odvijajo na nekoč zapuščenem in propadajočem igrišču med Šerkovo in Majaronovo ulico, ki jo sedaj za potrebe izvajanja omenjenih dejavnosti redno vzdržujejo, kar opredeljujejo za svoj drugi nivo delovanja, torej skrb za fizični prostor in urejanje javnega prostora. Sem sodijo košnja trave, postavitve in vzdrževanje klopi, vzpostavitev javnih vrtov ipd. Pri svojih dejavnostih sodelujejo z mnogimi drugimi organizacijami, kot so KD ProstoRož, Saprabort in V.I.B.E., njihov potencial pa je prepoznala tudi Mestna občina Ljubljana, ki je njihov projekt podprla z javnimi sredstvi, dodeljenimi na podlagi javnih razpisov (Grm 2014, 23. maj).

Svoje aktivnosti in dogodke oglašujejo na socialnih omrežjih (Facebook) ter z letaki in plakati, ki jih postavijo v bližnji okolici. Sprva je bil odziv stanovalcev slab, leta 2014 pa so že štel 15

novih aktivnih članov. Ugotavljajo, da so za aktivno sodelovanje pri organiziranih dogodkih bolj dovzetni starejši prebivalci, kar pripisujejo večji količini prostega časa in dejstvu, da je ta del populacije manj vpet v sodobno multimedijsko tehnologijo. Z mlajšimi prebivalci (generacije med 15. in 25. letom starosti) je veliko težje vzpostaviti stik, še najlažje so dostopni preko vzpostavitve prijateljskih odnosov. Mladi si predvsem želijo zabave in brezplačnih glasbenih prireditev, kar pa ni povsem združljivo s skupnostno naravnanimi cilji MHP. So pa mladi kljub temu udeleženci nekaterih atraktivnejših dogodkov, kot npr. vodna drča na bližnjem hribu, zunanji kino in kostanjev piknik z delavnicami za najmlajše (RTVSLO 2014, 14. oktober). Vztrajno in kontinuirano delovanje MHP pa že služi kot primer dobre prakse, saj so s svojimi razširjenimi ekipami v letu 2015 začeli delovati tudi v četrtnih skupnostih Šiška in Moste. Najprej so opravili analizo stanja, sledila je predstavitev rešitev, s katerimi so poskušali vplivati na dinamiko skupnostnega dela na konkretni lokaciji, s tem pa predstavili namen in cilje MHP (Zavod BOB 2016).

MHP vsekakor služijo kot primer dobre prakse, predvsem v njihovem načinu in ciljih delovanja, ki hkrati potekajo na dveh nivojih: družbenem in prostorskem. Pristop se je v tem primeru izkazal za učinkovitega, ključnega pomena pa je pri tem ožja ekipa aktivnih izvajalcev in koordinatorjev dejavnosti, ki s svojo aktivnostjo dajejo zgled lokalnim prebivalcem in jih na ta način akumulirajo v organizirano dejavnost. S tem se počasi aktivira lokalno skupnost in s tem doseže vzpostavitev skupnostne identitete. Šele ko je poskrbljeno za ta (socialni) del skupnosti, se lahko začnejo posegi v fizični prostor (z obnovo že obstoječih objektov, gradnjo novih...). Spoznanje, ki ga velja upoštevati tudi na primeru Hmeljarskega doma.

5.1.2.2 REVITALIZACIJA PARKA TABOR

Primer revitalizacije parka Tabor je, po mojem mnenju, eden najbolj relevantnih primerov dobre prakse za našo študijo primera. Čeprav gre za lokacijsko zelo različna problema (park se nahaja v izrazito urbanem okolju, medtem ko je Hmeljarski dom lociran sredi ruralnega naselja), da je eden odprt javni prostor, drugi pa (zaprta) stavba v privatni lasti, sicer namenjena javni uporabi, lahko najdemo mnoge kontekstualne vzporednice.

Projekt revitalizacije parka Tabor je nastal kot lokalna pobuda, katere izvor je iskati v priložnosti, ki jo je predstavljala fizična in socialna degradacija samega parka (Cerar 2015, 182). Pobuda ni izhajala neposredno iz lokalnega prebivalstva, čeprav je slednje odigralo ključno vlogo pri samem procesu revitalizacije. Vodilno vlogo je pri projektu prevzel Zavod

Bunker, nevladna organizacija, ki se ukvarja z organizacijo kulturnih dogodkov in je upravitelj Stare mestne elektrarne na Taboru (prav tam). Zavod je tako nastopal kot institucija, ki s svojo vpetostjo v lokalno okolje ter že vzpostavljenimi povezavami z aktivnimi organizacijami in posamezniki v neposredni okolici omogoča koordiniranje projekta revitalizacije in vključevanja različnih akterjev v njegov proces. Pri tem je bil največji poudarek na vključevanju uporabnikov parka v vse faze izvajanja revitalizacijskega procesa, k sodelovanju pa so povabili tudi druge nevladne organizacije (Cerar 2015, 182–83). Da bi bilo vključevanje javnosti kar najbolj učinkovito, so pri načrtovanju fizične prenove parka upoštevali želje in poglede prebivalcev in okoliških deležnikov, kar pa ni bil njihov edini namen. Vključevanje niso fokusirali le na fizično prenovo, pač pa so si sodelovanje z deležniki predstavljali kot daljši proces, ki ne bo omejen le na fizično prenovo parka, temveč bo vključeval tudi kasnejšo uporabo (organiziranje različnih družabnih dogodkov) in elemente vzdrževanja (prav tam).

Projekt revitalizacije je torej temeljil na različnih aktivnostih Zavoda Bunker, ki so potekale v več fazah. S pomočjo dr. Uršiča so najprej izvedli raziskavo širšega območja Tabora in na podlagi ugotovitev te raziskave izvajali nadaljnje konkretne aktivnosti v parku (Selimović 2010, 9). Najprej so opravili nabor splošnejših (teoretskih in metodoloških) virov, nato so izvedli vrsto sestankov in posvetovanj z različnimi partnerji v projektu glede priprave fokusnih skupin in izdelave ustreznega vprašalnika, nato pa je zavod Bunker zastavljene aktivnosti tudi izpeljal (fokusne skupine, delavnice, anketiranje) (prav tam). Pri izvajanju teh aktivnosti gre poudariti dejstvo, da so bili v njih zajeti vsi uporabniki parka, ki pa niso nujno lokalno vezani nanj. »Gre za različne ustvarjalne skupnosti, ki v parku organizirajo dogodke oziroma v njih sodelujejo«, nadalje tudi »posamezniki, ki se dogodkov udeležujejo, ne prihajajo nujno iz tega dela Ljubljane«, prav tako se »lokalni prebivalci /.../ tam družijo z znanci, ki /.../ niso nujno njihovi sosedi« (Cerar 2014, 30). Pobuda tako pravzaprav ni bila vezana na lokacijsko skupnost, pač pa na recimo temu interesno skupnost uporabnikov skupnega prostora - parka Tabor. Kljub temu, da jih ne veže nujno lokacijska bližina, so se udeleženci delavnic pozitivno odzvali na predlog aktivnega sodelovanja pri revitalizacijskem procesu (kar glede na teoretsko zagovarjanje padca moči teritorialne identifikacije skupnosti niti ni presenetljivo). Ker za revitalizacijo ni bilo zagotovljenih finančnih sredstev, so na delavnicah »razmišljali o alternativnih načinih financiranja in sodelovanja v prenovi«, predvsem je pobudnike »zanimal interes udeležencev za sodelovanje v prenovi in vzdrževanju parka« (Cvetko 2014, 17). Tem se je zdel angažma smiselna, predvsem pa so poudarjali možnost prostovoljnega dela (akcijsko pobiranje smeti, organiziranje delavnic in razstav, ureditev gredic ipd.) (prav tam).

Dognanja delavnic so nato doživela tudi svojo realizacijo. Kulturno društvo ProstoRož je na podlagi predhodno zbranih informacij (v fokusnih skupinah, na delavnicah in v intervjujih) oblikoval okvirno idejo določenega revitalizacijskega projekta, pri čemer so si pomagali tudi s svojimi lastnimi izkušnjami s podobnimi primeri. Nato pa so se povezali z drugimi nevladnimi organizacijami (npr. Inštitut za politike prostora), ki so imele pravno formalne možnosti za financiranje in vsebinsko podporo (Cerar 2015, 188). Tukaj se je pokazalo dejstvo, da je možnost financiranja projektov ključna za njihovo realizacijo, s tem pa je povezano tudi sodelovanje določenih akterjev (ki lahko sodelujejo na podlagi razpisov), in možnost razširitve projekta (ga zastaviti bolj obsežno, obogatiti ponudbo) (prav tam). Izkazalo se je, da evropska sredstva pri lokalnih pobudah niso optimalen vir financiranja, »saj ne gre za stalno možnost financiranja, hkrati pa samo dodeljevanje projektov večinoma ni prilagojeno financiranju lokalnih pobud in se te lahko financirajo le ob pomoči drugih organizacij« (Cerar 2015, 189). Tu je ključno vlogo odigralo KD ProstoRož, ki je aktivno iskal različne možnosti financiranja in sodeloval na mnogih razpisih različnih institucij (prav tam).

Zanimivo pa je opazovati tudi vpliv revitalizacijskih projektov na lokalne prebivalce. Izkazalo se je, da so projekti delovali kot »nekakšen spodbujevalec oziroma dejavnik motivacije« (Cerar 2015, 187), da realizirajo nekatere svoje zamisli. Ugotovljeno je bilo tudi, da je bilo prav novo dogajanje v parku in z njim povečan obisk parka večkrat motivacija za posameznike, da začnejo tam izvajati tudi svoje aktivnosti (npr. praznovanje rojstnega dne) (prav tam). Kot ugotavlja Cerar (prav tam), so prebivalci zaradi projektov izvajanja revitalizacije parka slednjega umestili na nekakšen mentalni zemljevid zanimivih prostorov v mestu, ki ga lahko uporabijo za izvajanje različnih družabnih aktivnosti. Primer Parka Tabor tako kaže na uspešnost pristopa 'od spodaj' in fokusa prve faze revitalizacije na socialno okolje in povečanje družabnih aktivnosti v prostoru, ki ga pobudniki želijo revitalizirati.

5.1.3 KOPER

Primer Kopra je relevanten predvsem zato, ker mesto s svojo pestro zgodovino in strateško lego predstavlja okolje, zanimivo mnogim investitorjem, ki s svojimi projekti in posegi v prostor precej pogosto spreminjajo podobo mesta. S tem ustvarjajo idealne pogoje za opazovanje različnih dinamik, ki se ob teh posegih sprožajo in omogočajo različne študije konkretnih primerov. Zanimiv je predvsem mednarodni projekt čezmejnega sodelovanja Slovenija – Italija

2007-2013 *S.H.O.W.*⁹, pri katerem so na slovenski strani sodelovali Znanstveno raziskovalno središče Univerze na primorskem (v nadaljevanju ZRS UP), Mestna občina Koper, Center za socialno delo Koper z Dnevnim centrom z otroke in mladostnike PetKA ter Javni stanovanjski sklad mestne občine Koper (Primorske novice 2012, 15. november). V sklopu projekta je ZRS UP izpeljalo obsežno raziskavo javnega mnenja z namenom spodbujanja lokalne participacije pri urejanju prostora. Raziskava je zanimiva in služi kot relevanten primer dobre prakse predvsem zato, ker so raziskovalci v njej zavzeli interdisciplinaren pristop, prikazali različne primere graditve javnega prostora ob hkratni rekuperaciji skupnosti, dali velik poudarek na pestrost vključevanja javnosti za pridobivanje mnenj, predvsem pa celostne usmerjenosti v praktične rešitve (Žakelj in Rameša 2014, 8). Prav zaradi svoje praktične naravnosti služi raziskava, predvsem pa v njej uporabljena metodologija, kot zgled tudi za projekte, ki se izvajajo v manj urbaniziranih okoljih kot je Koper, torej tudi v Šempetru. Sledi pregled metodologije, uporabljene v raziskavi ZRS UP.

Raziskava je temeljila na integraciji kvantitativnega in kvalitativnega raziskovanja. Najprej so uporabili kvantitativno metodo telefonskega anketiranja, ki je vključevala prebivalce obravnavanega območja (sedem območij mesta Koper, skupno 4393 telefonskih števil), to pa so dopolnili z več različnimi kvalitativnimi metodami, in sicer fokusnimi skupinami, intervjuji in delavnicami. V njih so zajeli posameznike, ki pripadajo štirim izbranim ciljnim skupinam, to so mladi, mlade družine, starejši in invalidi, respondente pa so izbrali po principu snežne kepe. Poseben primer kvalitativne metode je predstavljala fotografska razstava Urbani laboratorij – Koper živi?, v okviru katere so obiskovalci »z lepljenjem nalepk na 'delovno površino', letalski posnetek mestnega jedra Kopra, odgovarjali na vprašanja, povezana s kakovostjo javnega prostora in njihovimi potrebami«, ob koncu pa podali tudi svoje ideje o nadaljnjem razvoju mesta (Primorske novice 2012, 15. november).

Na podlagi zbranih dejstev, javnega mnenja, rezultatov intervjujev in fokusnih skupin, so raziskovalci izpeljali še fokusno skupino ekspertov, ki so podali realne možnosti za izpeljavo javnomnenjskih predlogov za razvoj Kopra. Tako so zastavili »koncept o delovanju nevladnih organizacij oziroma ljudi prek sistema javnih del v odprtem prostoru, ki bi uporabnike animirale, spodbujale in organizirale« (Cotič in Maljevac 2014, 134). Oblikovali bi torej delovno skupino, ki bi bila odgovorna za koordinacijo dejavnosti in dogodkov z namenom revitalizacije degradiranih območij in rekuperacije lokalne skupnosti. Pri teh dejavnostih so

⁹ (*Social HOusing Watch*), Poskusni observatorij politik socialnih stanovanj v razmerju s politikami socialne blaginje.

predvidevali tudi vključevanje javnih ustanov (šola, vrtec, doma za ostarele itn.), saj bi tako »povezali različne uporabniške skupine, pa tudi obogatili vsebine javnih prostorov in zvišali raven uporabnosti in vzdrževanosti prostora« (prav tam).

Pri obravnavi mesta Koper je potrebno omeniti tudi ključna spoznanja obširnega multidisciplinarnega raziskovalnega projekta Koper 2020, ki jih je v svojem zborniku zbral Zdravko Mlinar (2000). Na podlagi opravljenih raziskav javnega mnenja ugotavlja, da imajo prebivalci še vedno zelo malo vpliva na spremembe njihovega širšega bivalnega okolja, a se trend spreminja. Pri tem opozarja, da je potrebna redefinicija lokalne participacije, ki po večini ne poteka več v obliki tradicionalne institucionalne participacije (npr. udeležba na formalnih sestankih ustanov), pač pa predstavlja množico različnih specifičnih dejanj in aktivnosti (npr. oblikovanje lokalnih akcijskih skupin, civilne iniciative, pisanje pritožb na ustavno sodišče). Opazen je torej premik od tradicionalne samopomoči h direktni participaciji (Mlinar 2000, 88). Ta participacija pa je še vedno usmerjena v oblikovanje sicer skupnostnega prostora, a z zadostnim deležem zasebnega v njem. To pa je v večini primerov v nasprotju s sistemom in vladajočo politiko, ki zakonsko vedno bolj omejuje prostorsko rabo (konkretno se to kaže s problemi lastništva in uporabnimi dovoljenji, ki zahtevajo veliko časa za njihovo pridobitev). Mlinar zato pravi, da je potrebno vzpostaviti komplementaren odnos med sistemom in posamezniki. Vladajoča politika bi morala pomagati posameznikom, da postanejo samostojni pri urejanju svojega okolja, kar mora veljati za vse nivoje tega procesa (oblikovanje, financiranje, vzdrževanje...). Z vzajemnim delovanjem se vzpostavi vzajemna moč in z njo vzajemna odgovornost (Mlinar 2000, 89), kar je temelj trajnega delovanja in razvoja. Koliko je to izvedljivo v praksi Mlinar sicer ne navaja, zato naj služi kot sprotna opomba na problem vladajoče politike in na premik h direktni participaciji posameznikov.

5.1.4 KRANJ

Mesto je v zadnjem desetletju doživelo precej sprememb, predvsem v starem delu mesta. Mestna občina Kranj je načrtno spodbujala predvsem razvoj turistične ponudbe kraja, kar je posledično vplivalo na bogatenje njegove kulturne podobe (Gradišar in drugi 2013, 9). Pri zastavitvi in izpeljavi revitalizacijskih projektov je Mestna občina Kranj sicer uporabila klasične pristope, ki niso vključevali aktivne participacije mestnega prebivalstva. Prostor participacije je občina odprla le na spletu, kjer je vzpostavila spletno aplikacijo Kr.povej. Na spletni strani so avtorji zapisali, da so aplikacijo vzpostavili, ker želijo »Kranjčanke in

Kranjčane vključiti v ustvarjanje in zagotavljanje urejenega in lepega Kranja« ter »povečati preglednost in delovanje občinske uprave, javnih zavodov, koncesionarjev in drugih izvajalcev del« (Mestna občina Kranj 2016). A kot ugotavlja Manca Štefe (2013, 19), ki je v svoji diplomski nalogi obravnavala razvojno in revitalizacijsko problematiko kranjskega mestnega središča, je aplikacija v večini primerov uporabljena za »osebno« izražanje nezadovoljstva prebivalcev in ne toliko za objavljane idej, ki bi dejansko pripomogle k družbeni zavesti za boljše mesto. Aplikacija torej služi zgolj namenu občine, da vzpostavi platformo za izražanje mnenj mestnega prebivalstva, ne omogoča pa intenzivnejše lokalne participacije. Čeprav je med objavami zaslediti apel krajana, ki sokrajane poziva k uporabi aplikacije za izražanje idej glede starega mestnega središča in njegove fizične ter programske obnove, gre za osamljen primer, na katerega je moderator odgovoril z dobresednim navedkom opisa delovanja portala, ki ga najdemo na naslovni strani aplikacij Kr.povej. To sicer majhno dejanje lahko tolmačimo kot dokaz nezainteresiranosti lastnikov aplikacije po poglobljeni razpravi in intenzivnejši participaciji krajanov pri razvoju kraja. Hkrati lahko aplikacijo jemljemo kot primer slabe prakse pri snovanju revitalizacijskega postopka, v katerem naj bi participacija lokalnega prebivalstva igrala ključno vlogo.

Toda Mestna občina Kranj se je evidentno odločila za revitalizacijske projekte brez vključevanja lokalnega prebivalstva v samo izpeljavo, njihov končni rezultat pa je kljub temu poskrbel za pozitivne vplive na kulturno in družabno podobo mesta. Predvsem dva projekta (od skupno petih) sta primerljiva s primerom šempetrskega Hmeljarskega doma, to sta kompleks gradu Khislstein in Trije stolpi. V obeh primerih je šlo za dvostopenjski revitalizacijski proces. Na prvem mestu je reševal problematiko degradacije stavbne kulturne dediščine, temu pa je sledilo vzpostavljanje novega prireditvenega, družabnega in turističnega prostora z odpiranjem novih delovnih mest (Štefe 2013, 24–5). V obeh primerih je bil projekt obnove voden s strani Zavoda za turizem v sodelovanju z Mestno občino Kranj, rezultat pa je pozitiven. Zavod je po fizični obnovi objektov prevzel skrb nad vsebinsko ponudbo novih prostorov, ki je usmerjena v vse oblike kulturne produkcije, kot tudi v vključevanje v turistično ponudbo kraja. Grad Khislstein poleg že obstoječe muzejske dejavnosti deluje kot letno gledališče in je namenjeno koncertni in gledališki dejavnosti, dodatno ponudbo predstavlja grajska kavarna, medtem ko so stolpi namenjeni izvajanju različnih delavnic, predstav in animacij za otroke (Mestna občina Kranj 2013, 9–10).

A kot ugotavlja Štefetova (2013, 24–5), so projekti revitalizacije kljub na videz pozitivnim rezultatom podlegli nekaterim težavam. Največjo je predstavljal stečaj gradbenega izvajalca, ki

je vodil v podražitev celotne investicije, zadolževanje občine in zamujanje z izvedbo del. S tem je bil ogrožen celoten projekt, ki ga je delno financirala tudi EU, saj je upravičenost do sofinanciranja povezana z izpolnjevanjem dogovorjenih rokov. To kaže na rizičnost velikih gradbenih projektov, kjer je vpletenih veliko izvajalcev, vendar pa podrobnejša študija te problematike za potrebe naše raziskave ni relevantna.

Avtorica v zaključku ugotavlja, da je potrebno pri revitalizaciji mestnih središč upoštevati dejstvo, da so mesta dandanes postala življenjskostilska izbira in ne eksistencialna potreba. Vzpostavitev zgodovinske družbene centralnosti v mestnih središčih je po njenem mnenju iluzorno, možno pa je z ustreznimi strategijami prostorskega razvoja proces degradacije vsaj omiliti. Te morajo zajemati jasno določitev ciljev, kombinacijo različnih modelov revitalizacijskih strategij in identifikacijo koristi vseh vpletenih, kar je ključnega pomena za financiranje projektov. Med revitalizacijske strategije pa po njenem mnenju ne sodi zgolj fizična obnova ključnih objektov, pač pa je »potrebno modernizirati določene vsebine in zagotoviti za to usposobljen kader. Le na ta način lahko objekti uresničijo svoj namen« (Štefe 2013, 30–1).

Primer Kranja torej služi bolj kot primer slabe prakse gledano z vidika participacije lokalnega prebivalstva v urejanju okolja. V njihovem primeru se je sicer projekt dobro zaključil, a ob tem je prišlo do velikih finančnih izgub v občinski blagajni in časovnih zamikov pri dokončanju projektov, česar pri prejšnjih primerih dobre prakse ni zaslediti. Prav tako je primer Kranja izrazito usmerjen v oblikovanje prostorov trženja, predvsem turističnega in gostinskega, kar je do določenega nivoja upravičeno upoštevati tudi v drugih projektih (na problem financiranja opozarjajo tudi pri projektu Parka Tabor), vendar pa v primeru Šempetra ne razmišljam o oblikovanju prostorov, namenjenih izključno tržnim dejavnostim.

Ko sem analizirala tudi primere dobre prakse, iz katerih lahko črpam nasvete glede poteka raziskav, vsebine vprašanj, namenjenih prebivalcem, uporabe različnih načinov vključevanja lokalnega prebivalstva v urejanje okolja, se lahko lotim drugega dela prve faze revitalizacije, to je raziskave javnega mnenja. Najprej bom na kratko predstavila metodologijo, uporabljeno pri raziskovanju, nato pa bom predstavila analizo dobljenih rezultatov in odgovorov, kar mi bo dalo osnovo za oblikovanje revitalizacijskih ciljev.

5.2 METODOLOGIJA

V Šempetru trenutno živi 2019 prebivalcev, kar pomeni, da gre za relativno veliko podeželsko skupnost. Zato sem se odločila za uporabo anketnega vprašalnika za raziskovanje mnenj in predlogov krajanov. Ker sem bila pri izvajanju ankete časovno omejena, sem se odločila za spletno obliko anketiranja. Dodaten argument za to odločitev je bil tudi zelo pozitiven odziv prebivalcev na peticijo civilne iniciative 'Obnovitev športnega parka Šempeter: tukaj in zdaj!', ki jo je podpisalo 661 oseb (Prava peticija 2016). S tem se je pokazalo, da prebivalci, ki se želijo angažirati v urejanju okolja, uporabljajo splet kot komunikacijski kanal, kar je dovolj dober argument za uporabo spletne ankete.

Za izdelavo ankete sem uporabila odprtokodno aplikacijo za spletno anketiranje 1ka. Oblikovala sem anketni vprašalnik, ki ga je sestavljalo 41 vprašanj. Vprašanja sem razdelila na štiri vsebinske sklope. Prvi sklop je bil namenjen raziskavi avtohtonosti prebivalstva. Zanimalo me je, ali so anketiranci že od rojstva prebivalci Šempetra ali so se sem preselili in če so se preselili, kdaj in zakaj so to storili. S tem sem raziskovala karakteristike lokalne skupnosti, ali prevladujejo 'staroselci' ali je več tistih, ki so se v kraj preselili pred kratkim. Ti odgovori bodo dali osnovo nadaljnjemu raziskovanju navezanosti na skupnost in medsebojne povezanosti, ki sem jo raziskovala v drugem sklopu vprašanj. Zanimalo me je, kako sami vrednotijo medsebojno povezanost, kako so navezani na svojo hišo/stanovanje/ulico, katere storitve opravljajo v Šempetru in katere v okoliških krajih ter (zelo pomembno vprašanje) katere dejavnosti sami vidijo kot takšne, ki bi prebivalce lahko bolj povezale, in kdo bi jih po njihovem mnenju moral organizirati. S tem se bo pokazal kolektivni potencial šempetrske skupnosti, poleg tega pa bom še natančneje lahko definirala tipologijo skupnosti. Ta sklop sem zaključila z nekaj vprašanji, vezanimi na fizično obnovo kraja, s čimer sem anketirance vsebinsko navezala na naslednji sklop. Ta je vseboval vprašanja, s katerimi sem raziskovala potrebo prebivalcev po renovaciji in revitalizaciji določenih objektov v Šempetru ter njihovi participaciji pri teh projektih. Ker je videnje Hmeljarskega doma kot potencialnega prostora za revitalizacijo v veliki meri moje osebno prepričanje, se v oblikovanju vprašanj nisem fokusirala zgolj nanj. V neformalnem pogovoru s pobudnico prej omenjene civilne iniciative sem zbrala nekaj informacij o potrebah krajanov, ki jih je opazila tekom svojega delovanja, in sem jih vključila v anketo kot možne odgovore. Anketo sem zaključila s sklopom demografskih vprašanj.

Vprašanja so bila po večini strukturirana, z možnostjo izbire enega ali več odgovorov, pri tej drugi možnosti sem vedno ponudila tudi možnost 'drugo' in tako omogočila, da anketiranci

podajo kar se da točne odgovore. Nekaj vprašanj je bilo tudi odprtega tipa (npr. utemeljite svoje zadovoljstvo s stavbno podobo Šempetra).

Anketirance sem nato zbiral po principu snežne kepe. Povezavo do spletne ankete sem najprej delila preko mojega osebnega Facebook profila, objavljena je bila na Facebook profilu omenjene civilne iniciative, na svoji spletni strani jo je objavila tudi Krajevna skupnost Šempeter. S posredovanjem ustanoviteljice civilne iniciative sem anketo posredovala tudi ravnatelju osnovne šole, ki jo je po spletni pošti posredoval vsem staršem šoloobveznih otrok, ki šolo obiskujejo v Šempetru. Svojim članom sta povezavo preko elektronske pošte posredovala tudi predsednik KUD Grifon in predsednica TD Šempeter, v tedenskem oznanilu pa jo je objavil tudi župnik.

5.3 REZULTATI SPLETNE ANKETE

5.3.1 ŠTEVILO RESPONDENTOV IN UČINKOVITOST UPORABLJENE RAZISKOVALNE METODE

Anketo sem aktivirala 24.8.2016 in jo zaključila 7.9.2016. V 14 dneh je anketo v celoti izpolnilo 151 respondentov, delno pa 164. Zanimanje za anketo je bilo sicer veliko, saj je na nagovor (torej na prvo, uvodno stran ankete) kliknilo kar 1721 oseb, od tega jih je kar 1448 do ankete prišlo preko omrežja Facebook. To kaže na dejstvo, da objava na osebni profilu Facebook ne doseže le ciljne skupine, pač pa celotno socialno mrežo. Zato je v raziskavah, ki so vezane na teritorialno omejeno območje, Facebook uporaben le v primeru, ko je tudi na socialnem omrežju ustvarjena skupina, ki pripada isti teritorialni enoti. Zato sem anketo posredovala civilni iniciativi, ki je na Facebook-u oblikovana kot odprta skupina, v katero so včlanjeni večinoma zgolj Šempetrani.

Mnogo učinkovitejše je bilo posredovanje spletne ankete preko elektronske pošte. Ika namreč omogoča časovno sledenje vpisovanja odgovorov ter sledenje preusmeritev (torej preko katerega kanala je respondent prišel do ankete). Tako sem lahko spremljala odzivnost objav. Največ klikov na anketo je bilo sicer takrat, ko smo na Facebook profilu civilne iniciative objavili poziv za izpolnitev ankete, toda v večini primerov je šlo zgolj za klik na nagovor in ne tudi dejanskega izpolnjevanja ankete. Slednje je bilo opaziti na dan, ko sta preko elektronske pošte anketo posredovala ravnatelj OŠ Šempeter in predsednica TD Šempeter. Preko elektronske pošte so respondenti direktno dostopali do ankete in takšnih je bilo 177, od tega jih

je več kot 30 v celoti izpolnilo anketo. Učinkovitost obveščanja preko elektronske pošte se je v mojem primeru izkazala za višjo, kot pa z obveščanjem preko socialnega omrežja.

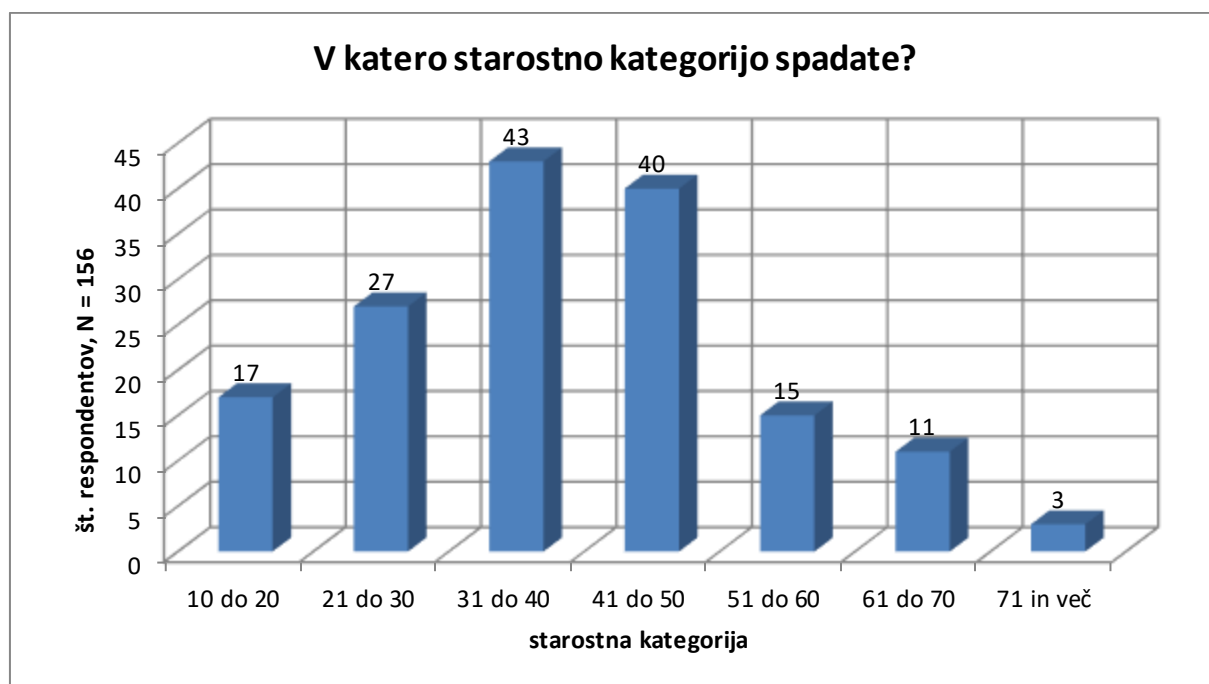
Ugotavljam pa splošno pomanjkljivost uporabe spletne ankete. Za njeno reševanje je potreben dostop do interneta in znanje uporabe računalnika. V Šempetru živi dobrih 320 ljudi starejših od 70 let, anketo pa so izpolnili le trije iz te starostne kategorije. Anketo bi zato veljalo izpeljati tudi v fizični obliki, na domovih krajanov, vendar pa je za to potrebnega več časa, kar pa v okviru moje raziskave ni bilo mogoče.

5.3.2 DEMOGRAFSKA SESTAVA RESPONDENTOV

Čeprav sem demografska vprašanja v anketi postavila na zadnje mesto, jih pri analizi obravnavam na prvem, da ugotovim ali je šlo za reprezentativen vzorec ali ne.

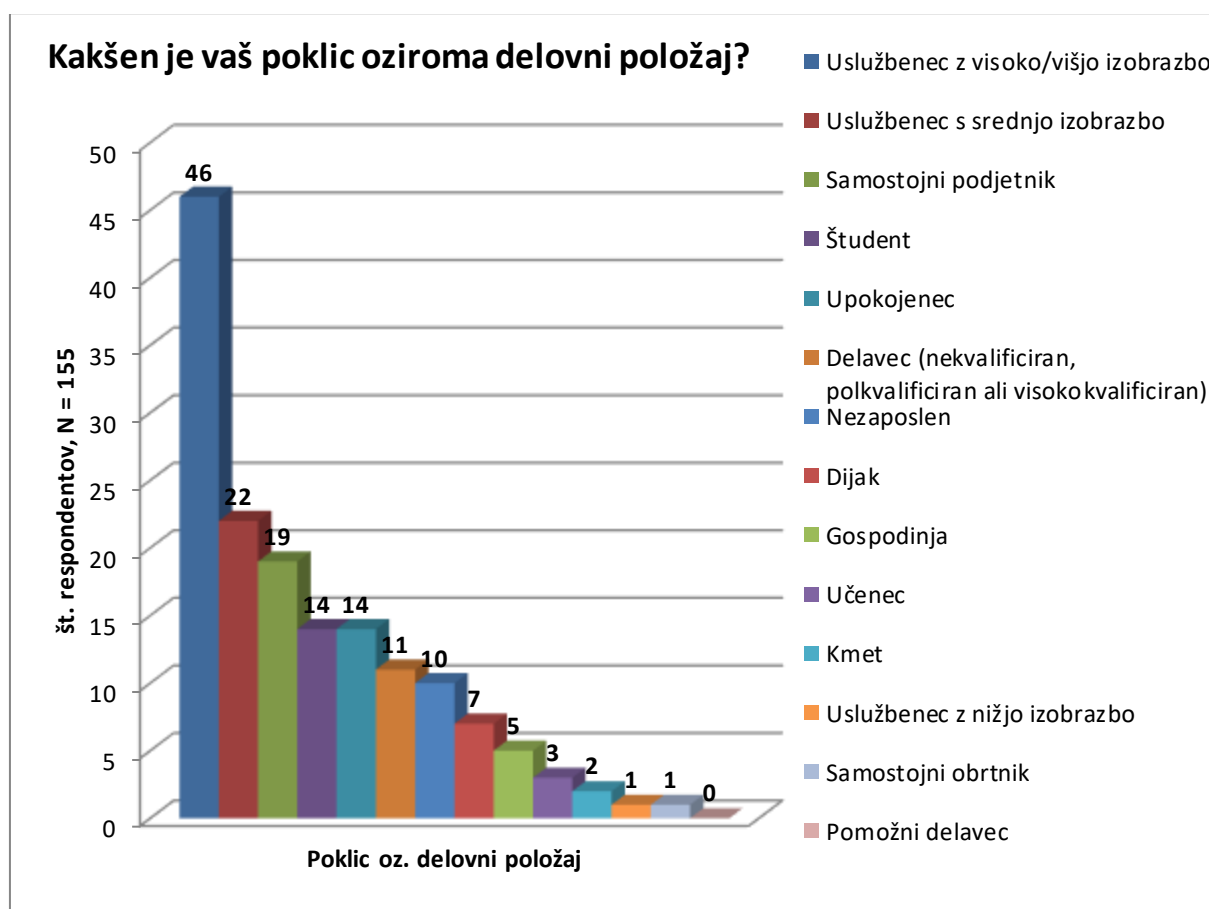
Na vprašanje o spolu je odgovorilo 156 respondentov, od tega je bilo 63 moških (40 odstotkov) in 93 žensk (60 odstotkov). V primerjavi z državno statistiko SURS (2016b) ugotavljam, da gledano na spolno sestavo respondentov vzorec ni bil povsem reprezentativen, saj je uradni odstotek moških in žensk v Šempetru 48,4 odstotka proti 51,6 odstotka. Ker pa spolna sestava respondentov ni ključna za mojo raziskavo, menim, da so rezultati vseeno uporabni in ustrezni. Bolj kot spol je namreč zanimiv podatek o starostni strukturi respondentov (glej Slika 5.1).

Slika 5.1: Starostna sestava respondentov

Ta odraža realno sliko starostne sestave Šempetranov, saj je tudi po podatkih SURS (2016b) največ prebivalcev starih med 30 in 50 let. Večina teh ima dokončano srednjo strokovno šolo (21 odstotkov), sledijo jim tisti z visokošolsko 2. stopnjo (18 odstotkov) ter splošno srednjo in visokošolsko 1. stopnjo (obojih je 17 odstotkov). Le eden od respondentov ima doktorat znanosti, trije pa nedokončano osnovno šolo. Po teh podatkih lahko sklepam, da so Šempetrani dobro izobraženi, kar kaže na dejstvo, da Šempeter ni tradicionalno ruralno naselje, kjer prevladuje nizko-izobraženo kmečko prebivalstvo. To potrjuje tudi zaposlitvena sestava prebivalstva (glej Slika 5.2). Le dva respondenta sta kmeta in le pet respondentk je gospodinj. Največ je uslužbencev z visoko oz. višjo izobrazbo (30 odstotkov), kar kaže na dobro izobraženost Šempetranov. Zelo zadovoljiv je tudi delež nezaposlenih respondentov, ki jih je le 6 odstotkov (11 respondentov). Zanimiv je podatek o samostojnih podjetnikih, ki se po deležu uvrščajo na tretjo najpogostejšo obliko zaposlitve. Izpostaviti velja tudi delež upokojenih respondentov (9 odstotkov), ki je enak deležu študentov in ni mnogo nižji od deleža vseh respondentov, ki so vključeni v izobraževalne ustanove (učenci, dijaki in študentje skupaj predstavljajo slabih 15 odstotkov respondentov).

Slika 5.2: Poklicna struktura respondentov

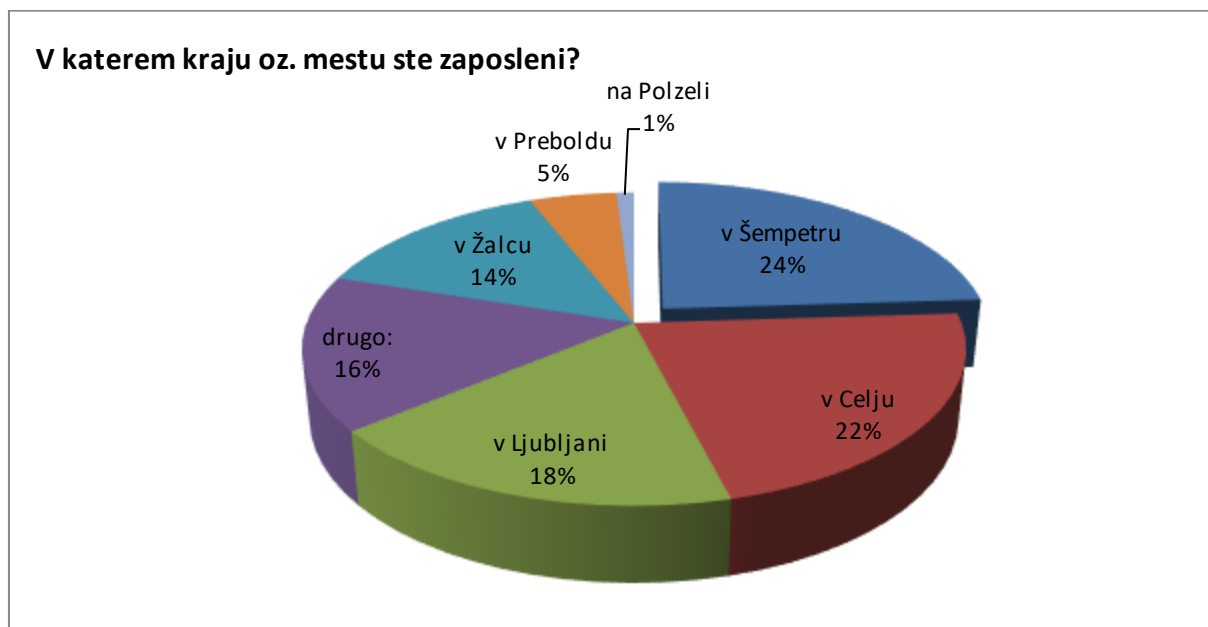

Poklicna sestava respondentov se tako ujema s starostno sestavo. Delež mladih in najstarejših respondentov (učencev, dijakov in študentov ter upokojenecv) je približno enak, ostali del pa predstavljajo predvsem visoko izobraženi uslužbenci. To lahko kaže na dva dejstva. Po eni strani lahko sklepamo, da so prebivalci Šempetra visoko izobraženi in zaposleni na izobrazbi primernem delovnem mestu, kar pomeni, da Šempeter ni tradicionalno podeželsko oz. ruralno naselje. Po drugi strani pa lahko rezultati kažejo na dejstvo, da povečini zgolj visoko izobražene prebivalce zanima okoljska problematika ter participacija prebivalcev v projektih revitalizacije. V uvodnem nagovoru ankete sem namreč jasno opredelila cilje anketnega vprašalnika in ne gre izključiti dejstva, da mnoge Šempetrane tematika ne zanima in niso želeli sodelovati pri anketiranju. Na podlagi rezultatov ankete ne morem ugotoviti, katero dejstvo je ustrežnejše, to bo mogoče šele, ko bo prišlo do realizacije revitalizacijskih ciljev.

Vprašanju o poklicu sem dodala še podvprašanje o mestu te zaposlitve (glej graf 5.3). Kot sem omenila v poglavju o prebivalstvu, nam število oseb, ki so zaposlene izven kraja bivanja, lahko pokaže za kakšen tip naselja oz. skupnosti gre. Od 100 respondentov, ki so zaposleni (ki torej niso nezaposleni, upokojeneci ali vključeni v izobraževalne ustanove), jih je le 24 zaposlenih v

Šempetru, ostalih 76 pa dela v drugih krajih. Po teh deležih lahko sklepam, da ima Šempeter karakteristike predmestnega, suburbanega oz. spalnega naselja, saj večina delovnega prebivalstva dnevno migrira v kraje, kjer se nahaja njihovo delovno mesto. Govorim lahko tudi o pojavu novega lokalizma, saj respondenti živijo na podeželju, hkrati pa

Slika 5.3: Mesto oz. kraj zaposlitve respondentov

uživajo vse ugodnosti mestnega življenja, ki so zaradi dobrih prometnih povezav enostavno dostopne. Sklepanje, temelječe zgolj na kazalnikih mesta zaposlitve, ni dovolj utemeljeno, zato bom argumente iskala v odgovorih na vprašanja sledečih tematskih sklopov.

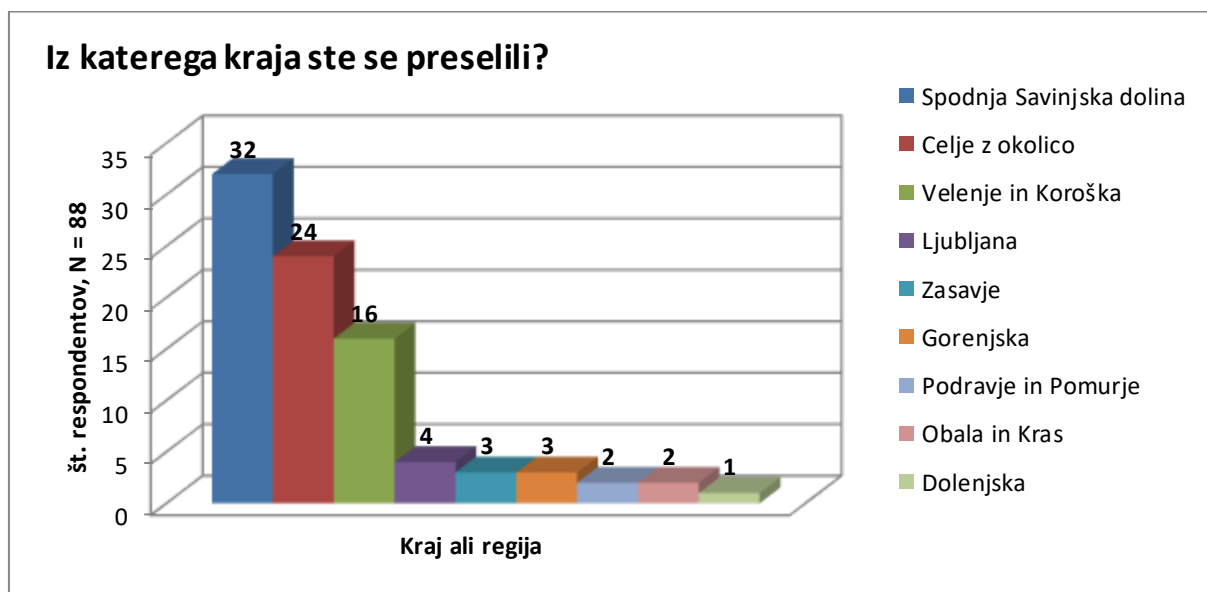
Ne preseneča pa dejstvo, da je največ respondentov zaposlenih v Celju ali Ljubljani. To kaže na že tolikokrat omenjeno dobro strateško lego Šempetra ob magistralni cesti oziroma v današnjem času pomembnejši avtocesti Ljubljana-Maribor. Ker ima kraj svoj avtocestni priključek, je vožnja do Celja dolga slabih 15, do Ljubljane pa slabih 45 minut, kar prebivalcem omogoča življenje na podeželju in opravljanju dela v večjih mestih. To pa so lastnosti lokalne skupnosti, kot sem jih po Barbičevi navajala v poglavju o lokalnih skupnostih. Če se to kaže tudi na dejanskih medsebojnih odnosih in navezanosti na skupnost, se bo pokazalo pri odgovorih na vprašanja iz drugega tematskega sklopa.

O tem, za kakšen tip naselja oz. skupnosti gre, nam lahko veliko povedo tudi selitveni vzorci, predvsem podatki o tem, iz katerih krajev so se priseljenci preselili in kaj je bil motiv selitve. Vprašanje se mi je zdelo pomembno postaviti tudi zato, ker že uradne statistike, predstavljene

v poglavju o prebivalstvu, kažejo na visok trend priseljevanja v Šempetru, ni pa podatkov o tem, kaj je ta priseljevanja sprožilo.

Na vprašanje o tem, ali v Šempetru živijo že od rojstva ali so se sem preselili, je odgovorilo 218 respondentov, od teh jih 57 odstotkov tu živi že od rojstva, 43 pa se jih je sem preselilo in sicer iz sledečih krajev oz. regij (glej Slika 5.4):

Slika 5.4: Kraj (regija), iz katerega se je respondent preselil v Šempeter

Šempeter je torej za preselitev zanimiv predvsem okoliškim krajem (predvsem Žalec, Polzela, Prebold), vse tja do Celja z okolico na zahodu (predvsem Štore in Šentjur) in Velenja s Koroško na severu. Kot motiv selitve jih je največ navedlo ugodno ceno stanovanja/hiše/zemljišča (23 odstotkov respondentov), drugi najpogostejši motiv je bila poroka z lokalnim prebivalcem (prav tako 23 odstotkov respondentov), na tretjem mestu pa se nahaja bližina delovnega mesta (20 odstotkov respondentov). Če torej povežem mesta, v katerih so respondenti zaposleni (kjer prednjači Celje) in motive, zaradi katerih so se respondenti preselili v Šempeter, lahko sklepam, da Šempeter vse bolj prevzema funkcijo predmestja večjih mest v regiji. Cene zemljišč so v Šempetru nižje kot na primer v Celju, zazidljivih zemljišč je še vedno precej na voljo, kar omogoča priseljencem gradnje hiš, pomembna pa je tudi dobra prometna povezava in s tem bližina delovnega mesta.

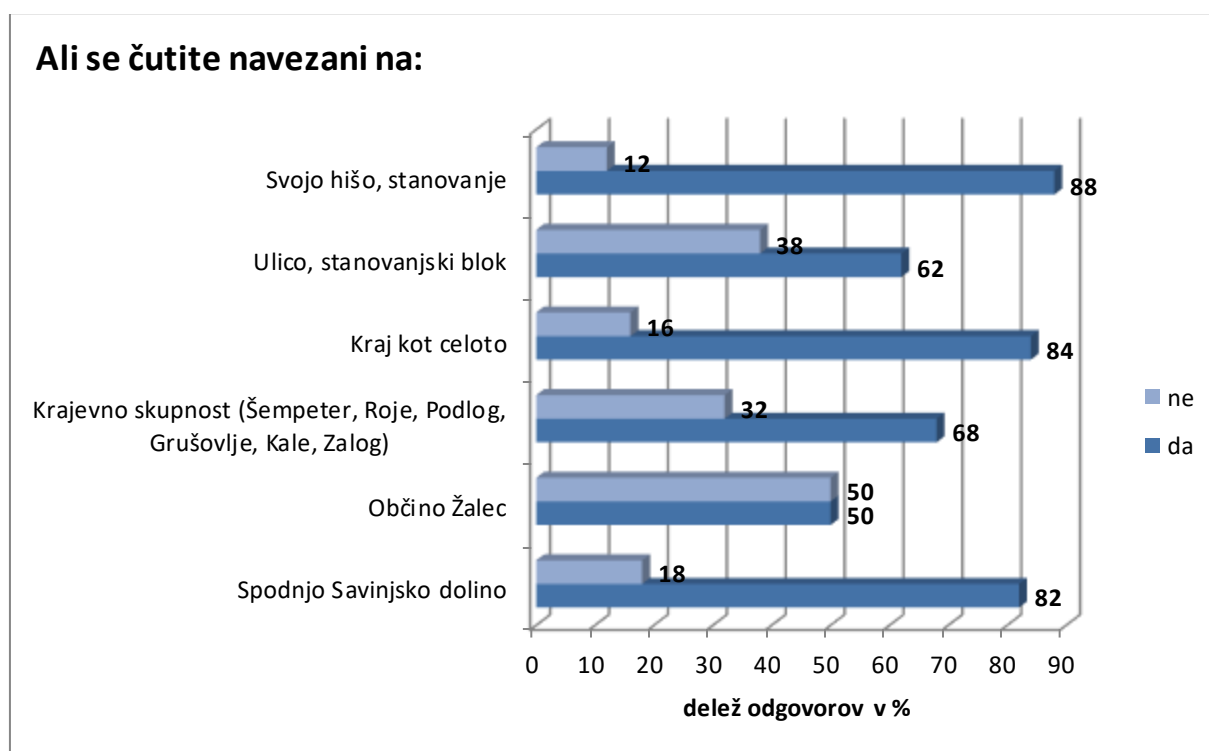
Zanimivi pa so tudi podatki o času priselitve. Večina priseljenih respondentov (natančneje 61 odstotkov) se je v Šempeter preselila v obdobju zadnjih 20 let. Zagotovo ni naključje, da se je trend priseljevanja povečal po tem, ko je bila leta 1997 mimo Šempetra zgrajena avtocesta (Dars 2016a) in se je nadaljeval, ko je ta leta 2002 dobila nadaljevalni priključek Vransko – Blagovica

(Dars 2016b) in tako povezala Maribor z Ljubljano. To je še argument več, da ima Šempeter zaradi dobre prometne povezave ugodne poselitvene pogoje, s tem pa se tipologija naselja spreminja iz ruralne v suburbano. Glede na prioritete Strategije razvoja občine Žalec za obdobje 2014–2020 (Občina Žalec 2014, 45–56) lahko pričakujemo še povečanje tega trenda, saj občina v omenjenem obdobju namenja največ denarja prav za obnovo, vzdrževanje in razvoj prometne in druge infrastrukture. Ali ima trend priseljevanja mestnega prebivalstva v Šempeter vplive tudi na družbenem nivoju lokalne skupnosti, sem ugotavljala v drugem sklopu vprašanj.

5.3.3 LOKALNA SKUPNOST ŠEMPETRANOV

Najprej me je zanimalo, ali se respondenti čutijo navezane na fizično okolje, torej na hišo, stanovanje, ulico, v kateri živijo, in tudi širše, na celoten kraj, občino in celotno Savinjsko dolino. Rezultati so pokazali (glej slika 5.5), da so respondenti mnogo **bolj navezani na neposredno okolje (torej svoje stanovanje ali hišo)**, kot pa na ulico oz. stanovanjski blok, kjer se njihova hiša oz. stanovanje nahaja. Prav tako so bolj navezani na kraj kot celoto, kot na ulico ali blok, kjer živijo. To dejstvo gre upoštevati pri načrtovanju različnih projektov v prihodnje. Aktivnost in participacijo respondentov bo očitno prej doseči z apeliranjem na kraj kot celoto in ne toliko s poudarjanjem pripadnosti določeni ulici oz. stanovanju ('med-ulična' tekmovanja tako recimo ne bi bila uspešna). O tem govori tudi zanimiv rezultat, ko sem krajanke povprašala po značilnostih Šempetra, ki bi jih predstavili osebi na prvem obisku Šempetra. Na vprašanje je odgovorilo 159 respondentov in le 17 jih ne bi predstavilo rimske nekropole in jame Pekel. Ta podatek kaže na močno identifikacijo respondentov s krajem kot enotno turistično ponudbo, kar utemeljuje njihovo navezanost na kraj kot celoto.

Slika 5.5: Navezanost respondentov na fizično okolje

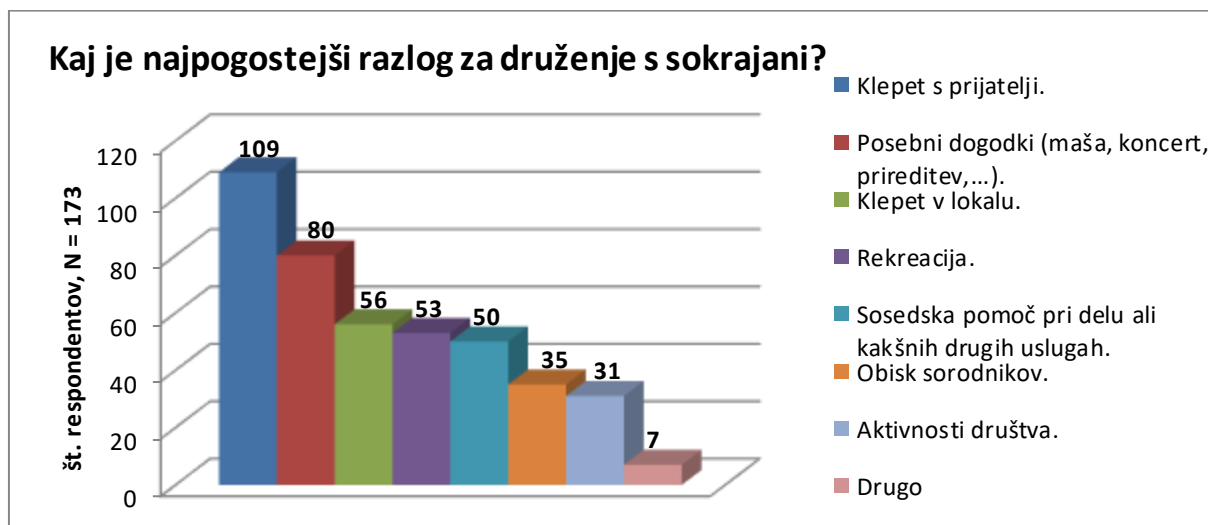

Zanimivo je, da se respondenti čutijo najmanj navezane na občino Žalec. Vzroke za to bi morda veljalo iskati v (ne)učinkovitosti financiranja krajevnih skupnosti s strani občine. Znano je, da je občina Žalec leta 2014 v svoj proračun prejela dobre štiri milijone evrov po tem, ko je Žalčan zadel dobrih 28 milijonov evrov vreden Eurojackpot in je 15 odstotni davek tega zadetka pripadel občini (Grm 2014). Od takrat je občina Žalec na primer obnovila Dom drugega slovenskega tabora v Žalcu (Štajerski val 2015), pred kratkim v Žalcu odprla prvo fontano piv na svetu (Kuralt 2016), Šempeter pa po drugi strani še danes nima urejenega šolskega športnega igrišča. Gre zgolj za špekulacije. Odnos respondentov do občine Žalec za mojo raziskavo ni ključnega pomena, vsekakor pa je to pokazatelj slabega regionalnega povezovanja, kar se lahko na dolgi rok izkaže za večji problem, kot se kaže sedaj.

Če se vrnem k analiziranju navezanosti respondentov na hišo oz. stanovanje, nam njena visoka stopnja kaže na elemente suburbanizma, kjer sta glavni lastnosti članov skupnosti njihov povečan individualizem in umik v zasebno sfero. To potrjuje ugotovitev o pojavu suburbanizma v Šempetru, o katerem sem govorila v poglavju o prebivalstvu. Argument več so tudi odgovori na vprašanje o tem, kako in kje respondenti najpogosteje preživljajo prosti čas. Kar 77 odstotkov jih je odgovorilo, da ga najpogosteje preživljajo doma v krogu družine, 44 odstotkov ga preživlja v okolici hiše ali stanovanja, kjer so v stiku s sosedi, 36 odstotkov pa z različnimi športnimi aktivnostmi po Šempetru in njegovi neposredni okolici.

Vendar pa rezultati (glej slika 5.5) kažejo tudi na visoko navezanost respondentov na kraj kot celoto, kar pa delno ruši suburbanistično teorijo. V nadaljevanju bom morala poiskati še druge indikatorje delovanja skupnosti, da bi lahko objasnila ta pojav. Vprašanju o navezanosti na okolje je sledilo vprašanje o pogostosti druženja respondentov s krajani, ki ne živijo v njihovi neposredni bližini. S tem sem raziskovala povezanost lokalne skupnosti kot celote. Odgovori so pokazali, da se skoraj polovica (natančneje 47 odstotkov) respondentov z oddaljenimi sokrajani druži vsaj enkrat tedensko, medtem ko se jih nekajkrat na mesec druži 16 odstotkov, enkrat letno 24 odstotkov, nikoli pa 5 odstotkov. Glavni motiv druženja je (daleč nad ostalimi) klepet s prijatelji (glej slika 5.6). Ta odgovor je izbralo kar 63 odstotkov respondentov. Če povežem najpogostejši motiv druženja s pogostostjo takega druženja, lahko ugotovim, da respondentom najbolj ustreza neformalno druženje s sokrajani, ki ni povezano s posebnimi oblikami angažiranja in aktivnostmi. Zato tudi drugi najpogostejši motiv ni presenetljiv, saj udeležba na posebnih dogodkih predstavlja najpogostejši motiv druženja za 46 odstotkov respondentov.

Slika 5.6: Motivi druženja respondentov s sokrajani

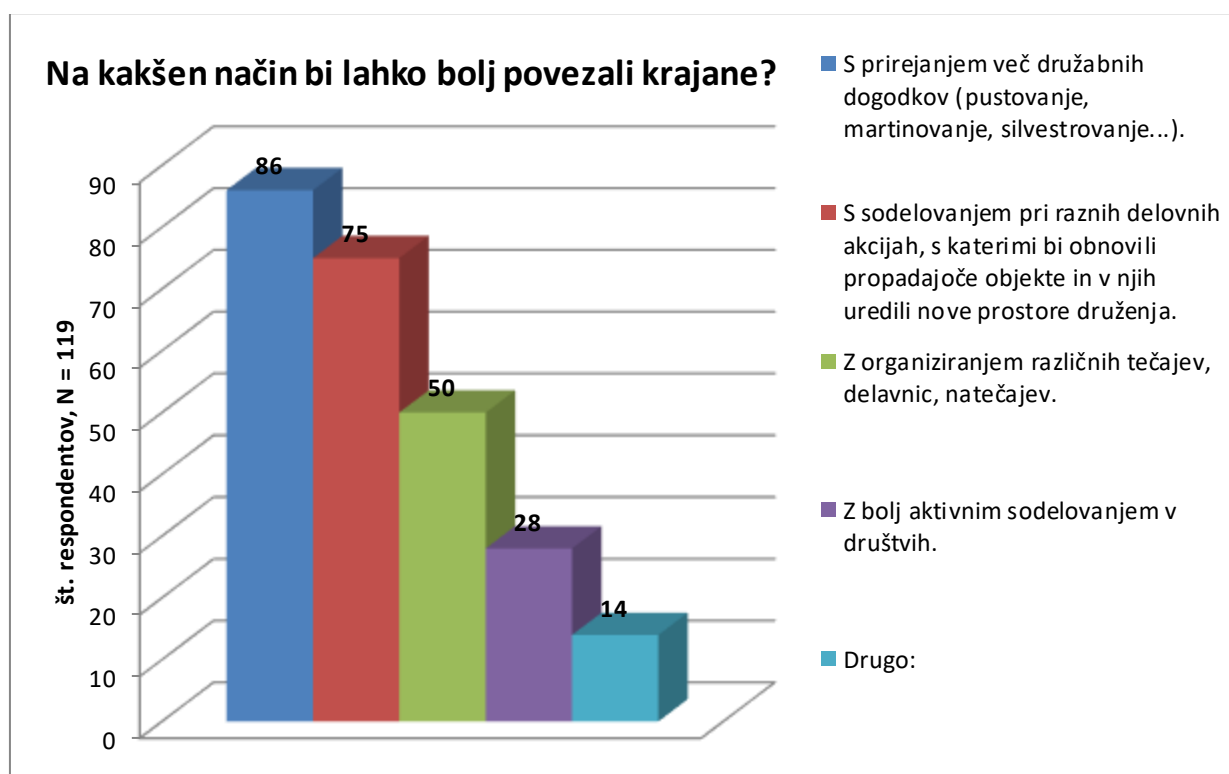
Gledano z vidika povezanosti lokalne skupnosti, odgovori kažejo na relativno dobro povezanost lokalnih prebivalcev. Tisti, ki se s sokrajani srečujejo vsaj enkrat na teden, to najpogosteje počnejo zaradi prijateljskih odnosov, ki jih imajo s sokrajani. Te odnose še poglobljajo z udeležbo na posebnih dogodkih, kjer gre navadno za razvedrilno in družabno dejavnost, kar je drug najpogostejši motiv druženja respondentov s sokrajani. Je pa res, da takšno druženje od posameznika ne zahteva posebnega angažmaja ali posebne aktivnosti, kar respondentom očitno ugaja. To se kaže tudi v nizkem deležu sosedske pomoči (29 odstotkov) in aktivnosti v društvu (18 odstotkov) kot motivih za druženje s sokrajani. S tem pa se kaže nizek kolektivni potencial

šempetrske skupnosti. Posamezniki se sicer družijo med sabo, vendar je cilj tega druženja sam sebi namen. Če uporabim Mlinarjev besednjak, je opaziti zelo nizek družbeni 'output' posameznikov, saj ti niso aktivno angažirani v ohranjanju lokalne skupnosti kot povezane družbene enote. Če odgovore obravnavam v kontekstu participacije lokalnega prebivalstva, ugotavljam, da prevladuje konzumtivna participacija, ki pa ne vpliva pozitivno na kolektivni potencial skupnosti.

Ugotovitev potrjujejo tudi odgovori na vprašanje, ali respondenti menijo, da so Šempetrani med seboj močno povezani v skupnost, se dovolj družijo oz. imajo na voljo dovolj skupnih aktivnosti. 27 odstotkov jih meni, da skupnost dobro funkcionira, 7 odstotkov jih meni, da ne, vendar jim takšno stanje ustreza, kar 66 odstotkov respondentov pa meni, da skupnost kot celota ne funkcionira dobro ter da jih takšno stanje moti. Vzroka za takšen rezultat sta lahko po mojem mnenju dva. Glede na to, da se večina respondentov pogosto druži s sokraji na prijateljski ravni in da kljub temu večina ne čuti močne povezanosti lokalne skupnosti, so ta prijateljstva še vedno precej atomizirana in izolirana od širše skupnosti. Druženje z izbranim in omejenim krogom prijateljev ne omogoča funkcioniranja celotne skupnosti, pač pa le zadovoljevanje osnovnih družabnih potreb majhne skupine posameznikov. Nizek je torej komplementarni potencial, saj se posamezniki kumulirajo le okrog zelo ozkih interesov, z drugačnimi pa nimajo (ali ne želijo imeti) stika. Lahko pa je razlog v tem, da te sicer atomizirane skupine prijateljev ne poznajo načina, na katerega bi se aktivneje angažirali pri vzdrževanju celotne skupnosti. Kateri vzrok je pravi, sem ugotavljala z naslednjim vprašanjem, ki se je glasilo 'Na kakšen način bi lahko bolj povezali krajanе?'. Odgovori so bili sledeči (glej slika 5.7).

Respondenti po večini (kar 72 odstotkov) menijo, da bi povečanje števila družabnih dogodkov najbolj vplivalo na trdnejše medsebojne vezi med Šempetrani. Velik vpliv bi imele tudi delovne akcije (tako meni 63 odstotkov), delno bi k temu pripomogle tudi različne delavnice in tečaji (tako meni 42 odstotkov respondentov), le 24 odstotkov pa jih meni, da bi k temu pripomoglo aktivno članstvo v društvih.

Slika 5.7: Predlogi za učinkovitejše povezovanje krajanov

Da respondenti v društvih ne vidijo možnosti za druženje in sodelovanje, kažejo tudi odgovori na vprašanje, kdo je po mnenju respondentov odgovoren za organizacijo omenjenih aktivnosti. Polovica jih meni, da je za to odgovorna Krajevna skupnost, in le 27 odstotkov, da to odgovornost nosijo društva v kraju. S tem sem prišla do spoznanja, da moje osebno prepričanje o vlogi kulturnega društva kot organizatorja kulturnega in družabnega dogajanja v kraju, ni utemeljeno.

Zanimiv je podatek, da 11 odstotkov respondentov vseeno meni, da so za organizacijo družabnih dogodkov zadolženi krajanji sami. K temu lahko dodam tudi 13 odstotkov drugih odgovorov, ki se glasijo:

- »z boljšim sodelovanjem med društvi in tudi z župnijo«
- »nisem premišljevala o tem«
- »medsebojno sodelovanje gostincev in turistov«
- »kaj inovativnega, skupno kolesarjenje, neformalni pikniki, pokaži kaj znaš...«
- »uredili okolico za družine, za otroke od rojstva naprej..in tam bi se mlade družine dnevno srečevale in družile..«
- »težko...veliko je priseljencev, katerim je v večini vseeno za druženje....mlajše generacije bi morda lahko kaj spremenile«

- »definitivno z ureditvijo dvorane«
- »igrala za otroke ki jih lahko koristijo tudiko ni vrtca ali šole«
- »prenovo športnega igrišča«
- »z uvedbo kakšne tradicionalne prireditve, ki bi povezala vsa društva in vse krajan«
- »letni družabni dogodek kot je žur pod žvajgo v Preboldu (športne aktivnosti, druženje, koncert). predvsem pa z dostopnimi informacijami posebej za Šempeter.«

Videti je torej, da Šempetrane vežejo določene prijateljske vezi, kar pomeni, da je kumulativni potencial relativno visok, vendar pa ni zaznati širšega povezovanja, zato je kolektivni potencial skupnosti oz. njen celoten 'output' zelo nizek. Odgovornost za to dajejo Krajevni skupnosti in od nje pričakujejo tudi vodenje in organizacijo aktivnosti, ki bi omogočile več druženja.

Se pa na tem mestu pojavlja vprašanje participacije krajanov. Odgovori so do sedaj kazali, da so respondenti pripravljeni predvsem na konzumativno participacijo, torej zgolj na udeležbo na različnih prireditvah, ki naj jih organizira Krajevna skupnost. Ko gre za kulturno udejstvovanje, želijo respondenti očitno ostati v poziciji poslušalcev/gledalcev/udeležencev prireditev, nimajo pa potrebe po sodelovanju pri izvedbi prireditev. To je razumljivo, saj vsi člani skupnosti nimajo sposobnosti, potrebnih za kulturno izražanje. To sem sklepala že pred izvedbo ankete, zato sem želela raziskati druge možnosti za aktivno sodelovanje krajanov pri gradnji lokalne skupnosti. Relativno visok odstotek odgovorov (63 odstotkov), da bi krajan povežalo tudi sodelovanje pri skupnih delovnih akcijah, kaže na njihovo potencialno participacijo v aktivnostih, s katerimi bi vplivali na fizični prostor. Da je to učinkovit način povezovanja, kažejo tudi primeri dobre prakse, ki sem jih analizirala pred izpeljavo anketnega vprašalnika. Participacija lokalnega prebivalstva v projektih obnove in urejanja okolja se je v vseh obravnavanih primerih izkazala kot učinkovit način večanja kolektivnega potenciala skupnosti, saj se poleg konzumativne participacije krajanom omogoči tudi kontributivna. Na podlagi do sedaj povedanega lahko sklepam, da imajo krajan potrebo po participaciji pri urejanju okolja, vendar jim do sedaj te možnosti še nihče ni ponudil.

Ta domneva se je izkazala za pravilno z odgovori respondentov na vprašanje 'Ste do sedaj že kdaj sodelovali pri kakšni prostorski ureditvi/obnovi v Šempetru?'. Kar 85 odstotkov respondentov je odgovorilo, da še nikoli niso sodelovali v takšnih aktivnostih. Tistih 15 odstotkov, ki so, pa navajajo sledeče načine sodelovanja:

- »čistilna akcija«

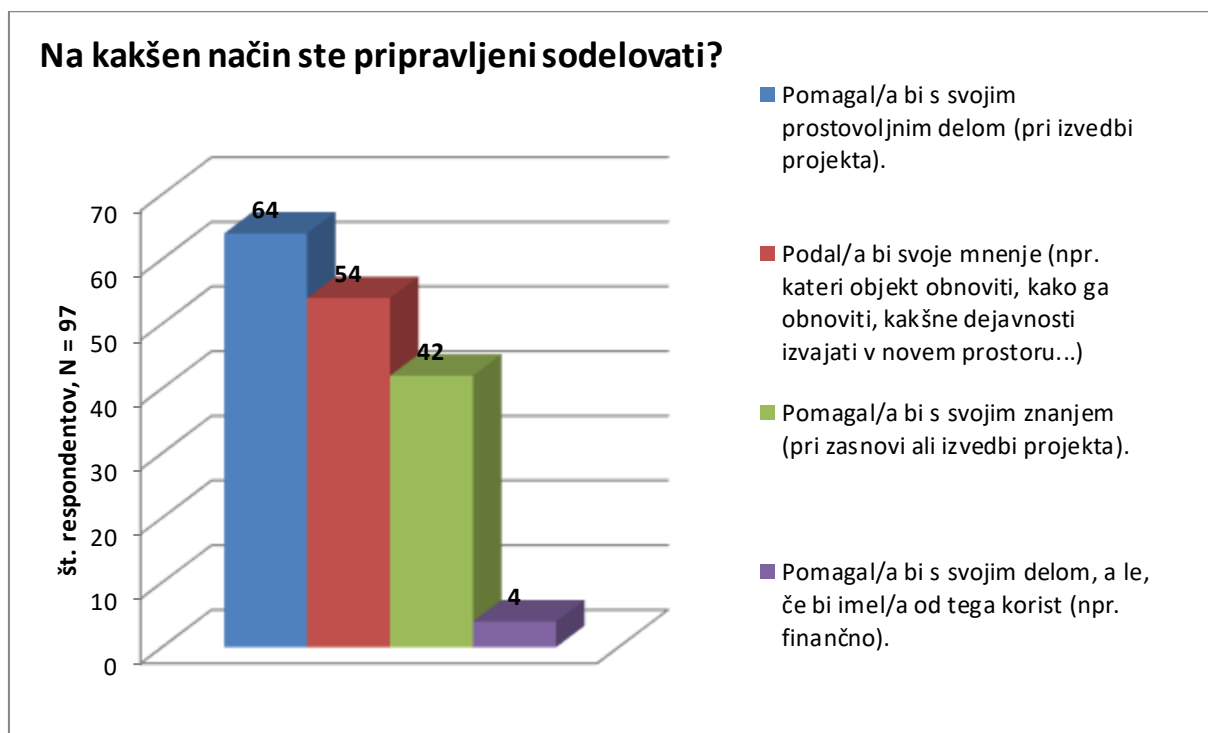
- »okolica bloka«
- »pri nujnih sanacijah dvorane in spremljajočih prostorov v hmeljarskem domu«
- »oppn brlec, mnenja«
- »ureditev gasilskega doma«
- »kot mladinec v mladinski sobi, pred prb. 30 leti«
- »v osemdesetih letih obnovitev športnega objekta zelo aktivno, v klubu partizan Šempeter, planinske akcije obnovitev«
- »pri organizaciji raznih športnih tekmovanj«
- »kot predsednik ks«
- »beljenje, odvoz odpadnega materiala, čiščenje«
- »prostovoljno kelnarjenje na prireditvi«
- »čiščenje igrišča«
- »gre za ureditev zasebne lastnine, ki ima velik vpliv na izgled Šempetra«
- »obnova stare hiše, fizična dela«
- »prostovoljno delo«
- »čistilne akcije in obnova hmeljarskega doma«
- »sodeloval sem se v okviru šole in tabornikov ter čistil okolico«
- »malo pri kanalizaciji«
- »pri športnem parku«
- »finančna pomoč«
- »šola s telovadnico in njena okolica, načrti pokritja rimske nekropole, prometna ureditev, kanalizacija«

Odgovori kažejo, da so le nekatere od teh aktivnosti potekale organizirano in še te so se večinoma odvijale v osemdesetih letih. S tem se potrjuje dejstvo, da v Šempetru ni omogočena participacija prebivalcev v urejanju okolja. Zato ne presenečajo odgovori na vprašanje 'Menite, da imate kot lokalni prebivalec kakšen vpliv na potek obnovitvenih in urejevalnih del v Šempetru?'. Kar 71 odstotkov respondentov je odgovorilo, da na potek del nimajo nikakršnega vpliva in zgolj 23 odstotkov jih meni, da ga sicer ima, a zelo malo.

Pa si krajan želi sodelovanja, je torej smiselno razmišljati o odpiranju možnosti za njihovo participacijo? 61 odstotkov respondentov je odgovorilo, da si želi biti vključenih v projekte urejanja okolja. In ker vemo, da je načinov in nivojev participacije veliko (lestvica participacije

po Arnsteinovi in štiristopenjska participacija po Barbičevi), sem krajanе vprašala, na kakšen način so pripravljeni sodelovati. Odgovori so bili sledeči (glej Slika 5.8).

Slika 5.8: Oblike potencialne participacije

Razveseljiv je podatek, da je kar 66 odstotkov respondentov pripravljenih sodelovati pri izvedbi projektov s svojim prostovoljnim delom ter da jih je 56 odstotkov pripravljenih sodelovati tudi pri sami zasnovi projektov s podajanjem svojih mnenj. Slednji so po večini mnenja, da bi sodelovanje najbolje potekalo v obliki javnih odprtih razprav (okroglih miz) o poteku projekta (takšnega menja je 69 odstotkov respondentov), mnogo manj učinkovito naj bi bilo obveščanje preko spletnega portala v obliki foruma (31 odstotkov respondentov) ali preko ustanovitve delovne skupine, ki bi izvajala redne sestanke z izvajalci (34 odstotkov respondentov). Zanimivi so tudi nekateri odgovori pod rubriko drugo (teh je bilo 9 odstotkov), ki kažejo, da se krajani zavedajo mnogih načinov participacije, vendar slednje trenutno še niso omogočene. Navajam odgovore respondentov:

- »samo, da niso javne razprave, kot včeraj na elektro Šempeter - analiza stanja prometa v občini Žalec - popolnoma nekonstruktivne«
- »preko lokalnih časopisov in glasil/obvestil v poštni nabiralnik kot reklame«
- »menim, da bi bilo dobro, če bi krajani lahko nekako sodelovali, vendar ne v obliki rednih sestankov in stalnega vmešavanja: tako ne bi prišli nikamor. vsekakor bi bila za

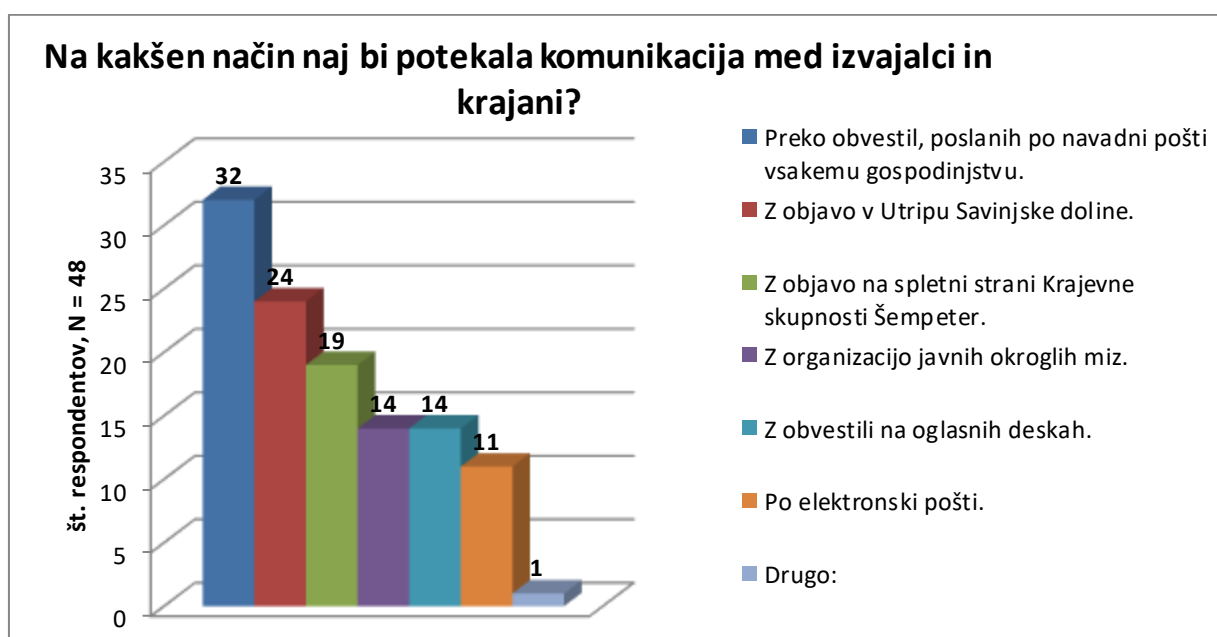
to, da bi se pred projektiranjem organiziral javna odprta razprava, kjer bi kražani podali mnenja, potem pa bi se delo prepustilo ljudem, ki bi bili za to zadolženi & plačani«

- »preko anket po pošti, vprašanj, mnenj«
- »uporabiti obstoječa družbena omrežja za diskusijo in stran krajevne skupnosti za obvestila«
- »preko pozivov s predlogi v lokalnem časopisu (utrip) - vse seveda pravočasno!«

Glede na visok odstotek respondentov, ki si želijo biti vključeni v projekte obnove, ne čudi visok odstotek respondentov (kar 66 odstotkov), ki menijo, da so izvajalci projektov kražane dolžni povabiti k sodelovanju pri pripravi projekta in upoštevati njihova mnenja. Zgolj 22 odstotkov jih meni, da je dovolj, če izvajalci le informirajo kražane o namenu in izvedbi projekta, in le 5 odstotkov jih meni, da izvajalci niso dolžni o ničemer obveščati kražanov. Tudi tu me je zanimalo, na kakšen način si kražani predstavljajo sodelovanje oz. komunikacijo izvajalcev s kražani (glej sliko 5.9).

Uporaba spletnih komunikacijskih kanalov očitno ne predstavlja optimalnega načina komuniciranja, kar potrjuje mojo ugotovitev o le delni ustreznosti uporabe spletne ankete pri raziskovanju javnega mnenja, saj s tem niso zajeti vsi prebivalci. So pa z obveščanjem po navadni pošti povezani določeni stroški (tiskanja obvestil, njihov raznost po gospodinjstvih, povečanje količine papirnatih odpadkov ipd.), kar bi bilo potrebno upoštevati pred uporabo takšnega načina informiranja.

Slika 5.9: Komunikacija izvajalcev s kražani

Respondenti so torej pokazali, da si želijo sodelovanja pri načrtovanju in izvedbi projektov urejanja okolja. Naslednji in zadnji korak v raziskavi je bil ugotoviti, katere konkretne projekte bi podprli. V osnovi me je sicer zanimalo, ali respondenti ocenjujejo Hmeljarski dom kot objekt, ki je potreben in zaslužen obnove in ki ima potencial uporabe za kulturne in družabne namene. Toda ker odgovori ne bi bili realni, če bi svojo predpostavko obravnavala kot neizpodbitno dejstvo, sem vprašanja zastavila tako, da so omogočala identifikacijo tudi ostalih problematičnih objektov v Šempetru. V kolikor se tudi na ta način pokaže interes po obnovi Hmeljarskega doma, je moje raziskovalno vprašanje (z vidika obnove Hmeljarskega doma) razrešeno.

Sklop vprašanj, namenjen področju revitalizacije, sem začela z vprašanjem o splošnem zadovoljstvu respondentov s stavbno podobo Šempetra, ki je zelo povprečno. 39 odstotkov respondentov ni s podobo niti zadovoljnih niti nezadovoljnih, 34 odstotkov pa jih je dokaj zadovoljnih. Zelo zadovoljnih je le 4 odstotke respondentov, medtem ko je nezadovoljnih kar 19 odstotkov, trije odstotki pa so s podobo popolnoma nezadovoljni. Respondente sem povprašala o razlogih za takšno mnenje. Da bi dobila čim bolj tehtne odgovore, je bilo to vprašanje odprtega tipa. Mnenja vseh 149 respondentov so zbrana v Prilogi A, za lažjo obdelavo pa sem jih zbrala v tematske skupine, ki so analizirane spodaj. V njih so zbrane utemeljitve nezadovoljstva s stavbno podobo Šempetra. Izstopata dva področja in sicer neustrezno vzdrževanje starih stavb ter neustrezna cestna infrastruktura.

1) Neustrezno vzdrževanje starih stavb

To je razlog za nezadovoljstvo kar 42 odstotkom respondentov. Menijo, da je v Šempetru mnogo propadajočih starih stavb, ki kazijo izgled Šempetra in bi jih bilo potrebno obnoviti. Nekateri konkretno omenjajo zapuščeno kmetijsko posestvo na vzhodni strani Šempetra. Gre za kmetijsko posestvo, ki je med letoma 1936 in 1948 postalo dom mnogim Primorcem, ki so se tu zaposlili kot kmetje. Danes je posestvo zapuščeno in v privatni lasti. Do letošnjega leta je na posestvu tik ob cesti stala tudi spomeniško zaščitena Lenkova hiša iz 18. stoletja, ki pa jo je lastnik zaradi slabega stanja podrl. Dejanje mnogi Šempetrani kritizirajo kot nespametno in neupravičeno, celotno posestvo pa označujejo kot »zapuščeno«, »porazno«, »katastrofa«, »grozovito«. Moti jih tudi slaba vzdrževanost Hmeljarskega doma, vendar ga navajajo le kot enega od vzrokov za nezadovoljstvo glede stavbne podobe Šempetra, niso pa navedli predlogov za rešitev tega problema.

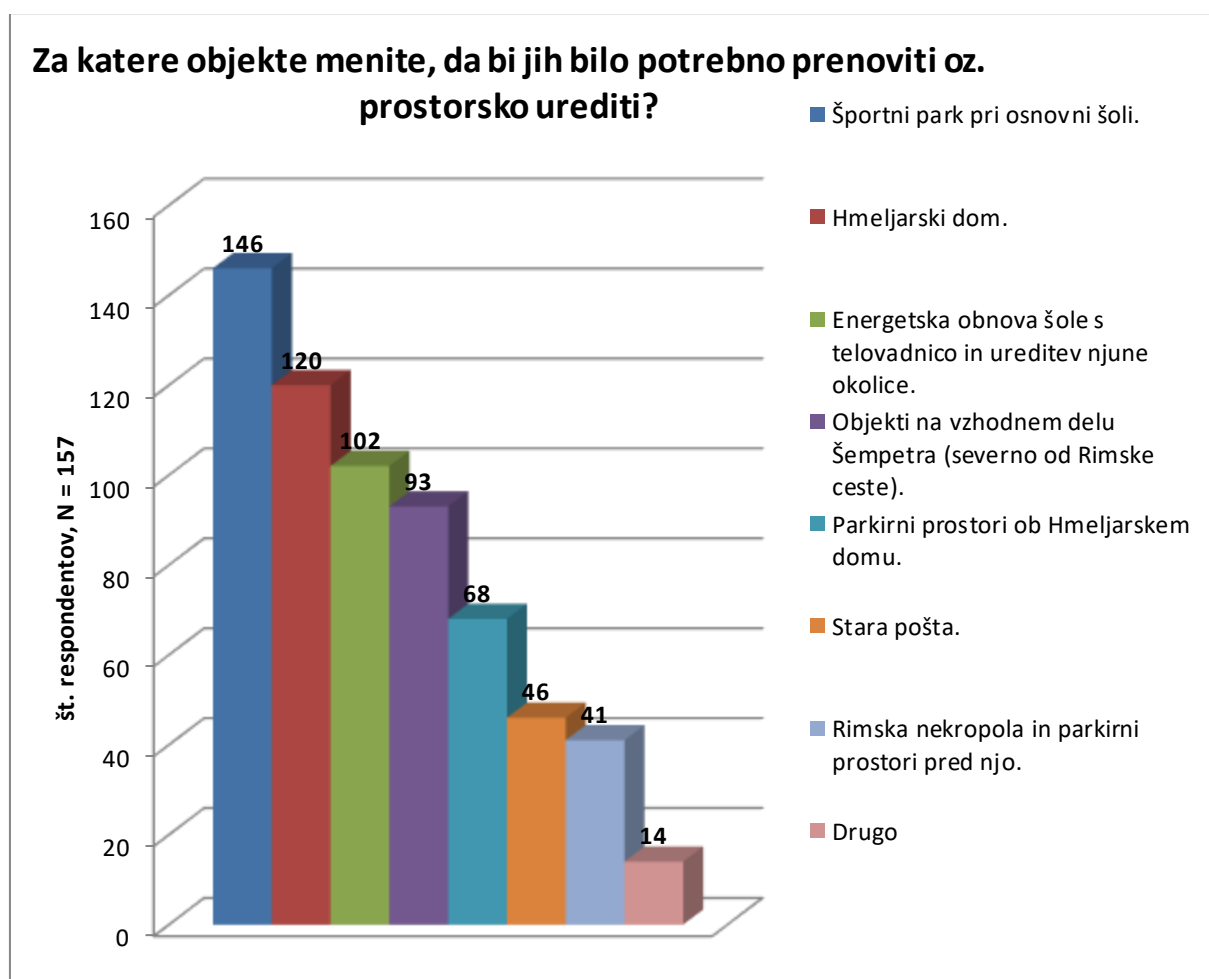
2) Neustrezna cestna infrastruktura

28 odstotkov respondentov je nezadovoljnih s stanjem cestne infrastrukture v kraju. Največ jih omenja pomanjkanje in neurejenost pločnikov, predvsem v okolici šole in vrtca. Tudi s cestami niso zadovoljni, ki so po mnenju respondentov preozke, obnova cest pa je bila izvedena le v centru Šempetra. Slednja kritika je še posebej na mestu, saj sem že omenila, da občina Žalec v svoji strategiji razvoja največ denarja namenja prav obnovi občinske infrastrukture, ki pa je Šempeter očitno še ni bil deležen. Zato tudi ne preseneča, da je šest respondentov navedlo nezadovoljstvo z delovanjem občine Žalec kot razlog za neustrezno stanje stavbnega fonda v Šempetru. Menijo, da je Šempeter v občini zapostavljen, saj ta nima posluha zanj in da bi Šempeter kot lastna občina lahko naredil več za boljšo podobo kraja.

Dodala bi še omembo igrišča oz. športnega parka, predvsem za mlajše otroke, ki ga v Šempetru ni oz. propada. Enajst respondentov pa navaja, da Šempeter nima dolgoročnih načrtov glede razvoja kraja, da mu manjka vizija, ki bi omogočila izvajanje projektov, usmerjenih v skupen cilj. To pa bi po mnenju respondentov omogočilo boljši razvoj turizma, storitvenih dejavnosti, skupnosti kot take ter ustrezne revitalizacije stavbnega fonda.

Največjo okoljsko problematiko v Šempetru torej predstavlja slabo vzdrževanje stavbnega fonda. Problematiko sem želela še podrobneje raziskati, zato sem krajanke povprašala po točni identifikaciji problematičnih objektov, za katere menijo, da bi jih bilo potrebno prenoviti oz. prostorsko urediti. Pri tem vprašanju sem respondentom vnaprej pripravila možne odgovore, za katere sem sklepala, da bi lahko bili primerni. Gre za objekte, ki so v vidnem slabem stanju in potrebni obnove, z odgovori respondentov pa lahko oblikujem prioriteto lestvico obnov. Rezultati so sledeči (glej Slika 5.10). Po mnenju 89 odstotkov respondentov je prenova oz. obnova najbolj potreben športni park pri osnovni šoli. To potrjuje tudi ustanovitev civilne iniciative, ki aktivno deluje v smeri razrešitve tega problema. Pred dnevi so tako npr. na povabilo ravnatelja osnovne šole organizirali delovno akcijo, na kateri so pokosili travo, delno uredili dostop do igrišča in jamo za skok v daljino ter odstranili smeti. Vabilu na akcijo se je odzvalo okoli 60 krajanov, otrok in njihovih staršev, kar je za prvi primer takšne akcije po dolgem času v Šempetru lep rezultat in potrjuje ugotovitve anketnega vprašalnika, da je večina respondentov pripravljenih sodelovati pri urejanju okolja predvsem s svojim prostovoljnim delom.

Slika 5.10: Objekti, potrebni obnove

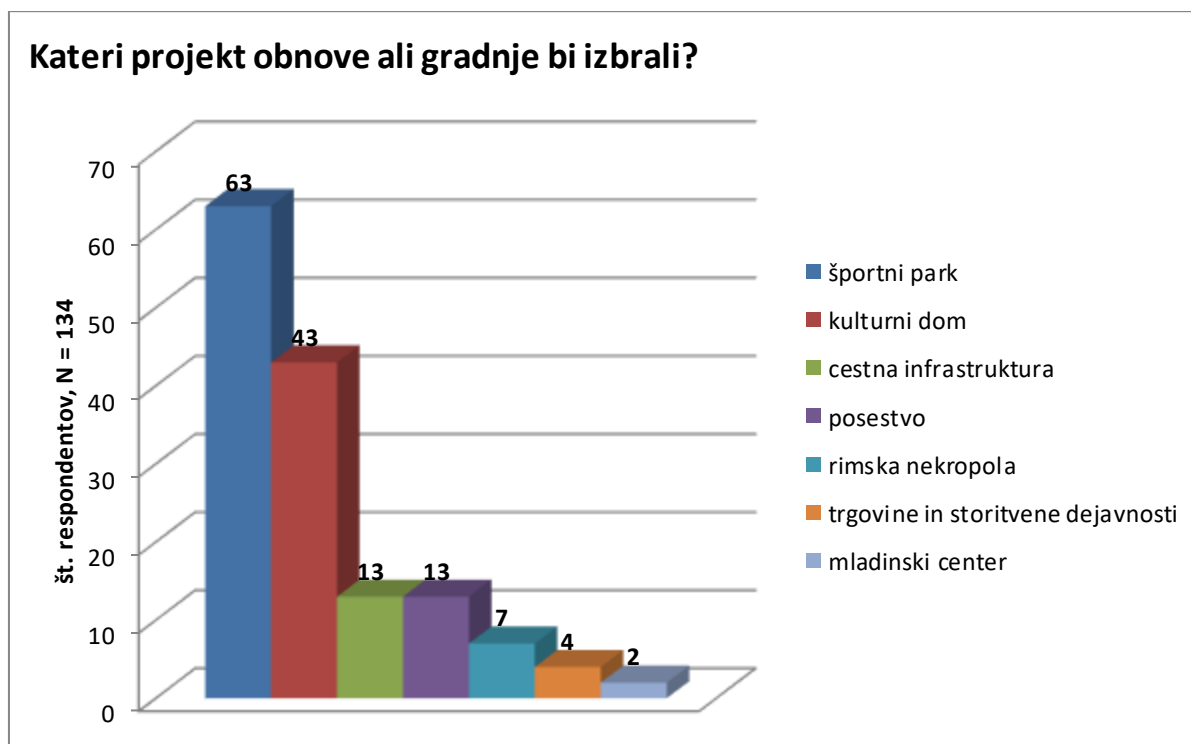

Drugi najbolj pereč prostorski problem predstavlja Hmeljarski dom, saj ga kar 73 odstotkov respondentov identificira kot najbolj potrebnega obnove. To utemeljuje vse že navedene rezultate ankete, povezanih s kolektivnim potencialom skupnosti in participacijo prebivalcev. Glede na to, da je v Šempetru edina dvorana, namenjena kulturnim in družabnim prireditvam, dvorana Hmeljarskega doma, in da je ta v izredno slabem stanju, krajanje torej nimajo prostora, kjer bi lahko zadovoljili svoje potrebe po druženju in udeležbi na različnih prireditvah (kar respondenti vidijo kot najboljši način krepitve povezanosti lokalne skupnosti). S tem se potrjuje moja teza o korelaciji med dotrajano dvorano in medsebojno povezanostjo krajanov. Dejstvo, da je to drugi najbolj problematičen objekt v Šempetru, daje vsem morebitnim projektom obnove v prihodnje dobre možnosti za realizacijo, saj ga bo podprlo veliko število krajanov.

Problematiko sem se odločila raziskati še globlje. Ker se večina obnovitvenih in gradbenih projektov zatakne pri vprašanju financiranja, sem pri naslednjem vprašanju ta problem

hipotetično izločila. Zanimalo me je namreč 'Kakšen projekt obnove ali gradnje, pomembne za Šempeter, bi izbrali, če bi imeli za to zagotovljena vsa potrebna finančna sredstva?', nadalje pa sem želela pridobiti tudi obrazložitev izbire. S tem se pokaže, kakšen pomen imajo določeni objekti za respondente. Na podlagi tega znanja je nato lažje iskati dejavnosti, ki bi utemeljile obnovo oz. gradnjo. Če konkretiziram: v primeru, da respondente moti dotrajana zgradba Hmeljarskega doma zgolj zato, ker kazi stavbno podobo centra kraja, je nesmiselno načrtovati obnovo, temelječo na organizaciji kulturnih prireditev in družabnih dogodkov. Lahko se jo fizično obnovi, vsebina pa spremeni v tržne dejavnosti, poslovne prostore in podobno. V kolikor pa jih dotrajanost stavbe moti zato, ker onemogoča kulturni razvoj v kraju, saj si respondenti ne želijo ogledati prireditev, ki potekajo v mrzli in slabo vzdrževani dvorani, da torej neurejen prostor ne omogoča zadovoljevanja njihovih potreb po kulturnem udejstvovanju, to služi kot zgovoren pokazatelj, da je potrebno dom revitalizirati v smislu vzpostavitve kulturnega in družabnega prostora.

Vsi odgovori so zbrani v Prilogi B, za lažjo obdelavo pa sem jih zbrala v tematske sklope in seštelala njihovo pojavnost (glej sliko 5.11):

Na prvem mestu je zopet pristala obnova športnega parka z gradnjo oz. postavitvijo igral za otroke, predvsem predšolske, ki bi jo podprlo 47 odstotkov respondentov. Kot razloge za

podporo tega projekta navajajo dejstva, da bi urejen športni park omogočal aktivno preživljanje prostega časa, da bi to lahko postal prostor aktivnega druženja vseh generacij, da bi urejeno igrišče dalo prostor različnim dejavnostim krajanov, šole in društev. Skoraj vsi opozarjajo, da v Šempetru ni drugega igrišča, kjer bi predvsem mladi lahko aktivno preživljali prosti čas, zagovarjajo pa tudi postavitev igral, ki bi jih lahko uporabljali tudi predšolski otroci. Edina takšna igrala so postavljena pri vrtcu, ki se nahaja slab kilometer vzhodno od šole, vendar je njihova uporaba omogočena le vrtčevskim otrokom v času obratovanja vrtca.

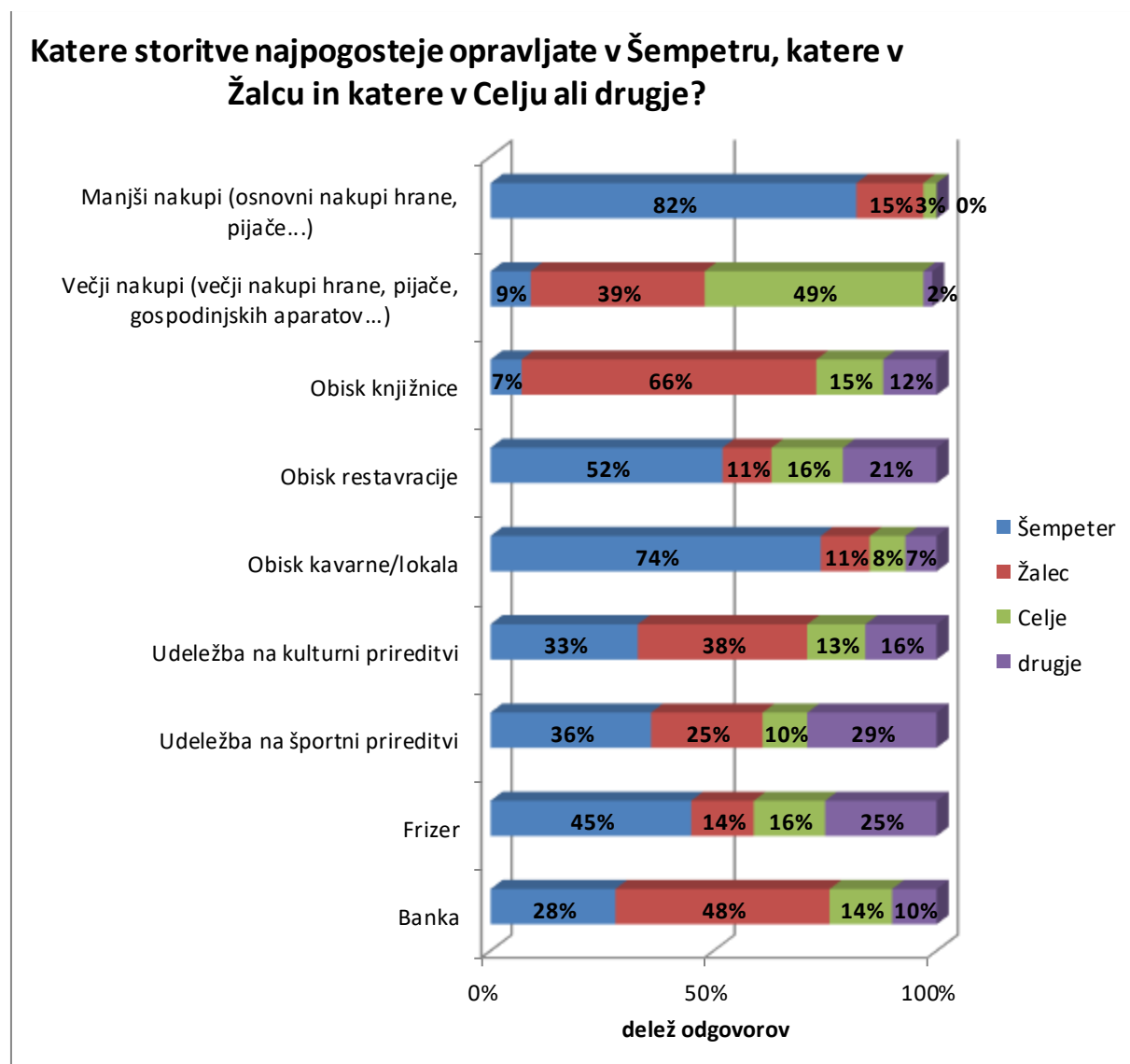
Drugi najpogosteje izbran projekt obnove oz. gradnje je obnova Hmeljarskega doma, kar meni 32 odstotkov respondentov. Večina zagovarja preureditev v smislu večnamenske dvorane, kjer bi lahko potekalo druženje krajanov. Odprl bi se prostor, kjer bi se lahko krajani kulturno in umetniško izražali, česar sedaj nimajo kje početi. Mnogi v obnovi vidijo potencial oblikovanja novega prostora druženja, kar bi vplivalo na dvig kulturnega in družabnega dogajanja. Kaže se torej potreba po fizični obnovi dvorane, ki bo po mnenju respondentov pripomogla k pogostejšemu druženju krajanov.

Omeniti je potrebno še devet odstotno podporo obnovi cestnoprometne infrastrukture, predvsem gradnji krožišča pri trgovini Spar. Respondenti so mnenja, da je vključevanje v promet s strani trgovine nevarno, v času prometne konice pa je vključitev v promet zelo dolgotrajna in zato takšna ureditev ni ustrezna. Prav toliko respondentov (torej devet odstotkov) pa bi podprlo prostorsko ureditev posestva na vzhodnem delu Šempetra. Večina jih meni, da dajejo poslopja na tem posestvu celotnemu kraju zapuščen videz, saj so to prvi objekti, ki jih obiskovalec vidi, ko se pripelje iz smeri Žalca. Nekaj pa jih v posestvu vidi potencial za nove načine uporabe prostora, predlagajo na primer gradnjo novih prostorov, ki bi ponujali različne storitve (trgovina, lekarna, stanovanja...).

Rezultati so za moj raziskovalni problem zelo pozitivni. Sicer jih največ izraža potrebo po ureditvi športnega parka, toda s to problematiko se že ukvarja civilna iniciativa. Zame je pomembno spoznanje, da je drugi najbolj pereč problem v kraju slabo vzdrževanje stavbnega fonda in da respondenti v teh stavbah vidijo potencial učinkovitejše rabe. Med njimi ima prioriteto mesto Hmeljarski dom, ki večini respondentov predstavlja potencialni prostor druženja, kulturnega udejstvovanja in skupnostnega povezovanja.

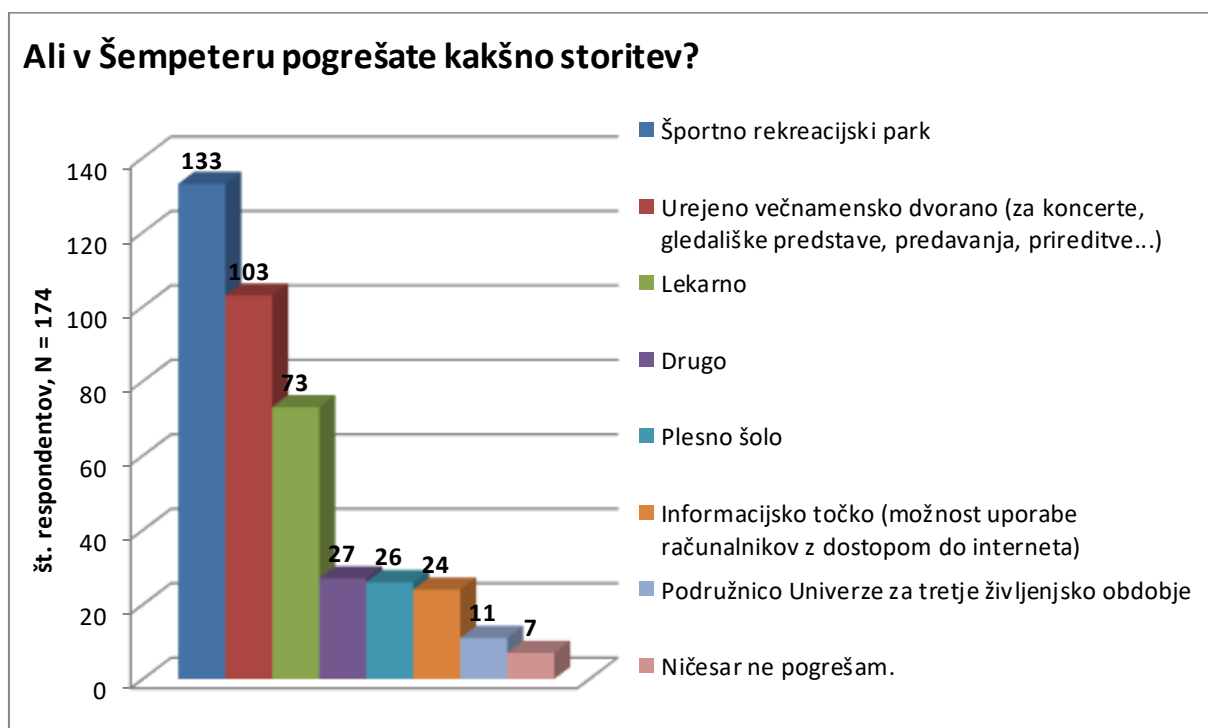
Ko sem oblikovala anketni vprašalnik, sem se želela kar se da učinkovito izogniti sugestiji, da je Hmeljarski dom nujno potreben obnove in da je v njem smiselno urediti prostore, namenjene kulturnemu udejstvovanju. Lahko bi se namreč pokazala potreba po alternativnih rabah prostorov. V ta namen sem krajanom zastavila tudi vprašanja glede storitev v kraju. Zanimalo me je, katere storitve najpogosteje opravljajo v Šempetru in katere druge, ali v kraju morda pogrešajo kakšno storitev ter če jo, kjer menijo, da bi bili primerni prostori zanjo. S tem sem želela ugotoviti, če se kaže potreba po vnosu novih storitev v kraj. Za razvoj kraja, ne le kulturnega, pač pa gospodarskega, je nujno potrebna skrb za vnašanje tržnih dejavnosti v kraj. Zanimalo me je, ali bi lahko z vnosom storitvenih dejavnosti v že obstoječ stavbni fond le tega obnovili in hkrati zagotovili razvoj kraja. Navsezadnje bi lahko dvorano Hmeljarskega doma uporabili za poslovne prostore, informacijski center in podobno.

Slika 5.11: Opravljanje storitev v Šempetru in okoliških krajih

Rezultati tega vprašanja so zelo zgovorni in jih lahko povežem s predhodnimi ugotovitvami. Za gostinsko dejavnost je v Šempetru očitno dobro poskrbljeno, saj večina respondentov restavracijo ali kavarno najpogosteje obišče v Šempetru. Tudi manjše nakupe daleč najpogosteje opravljajo v Šempetru, za večje nakupe pa se odpravijo v Celje (tu se zopet kaže dobra prometna povezava s Celjem). Rezultat je razumljiv, saj so trgovine v Šempetru (Spar, Mercator, lokalna trgovina Fijavž s pekarno prodajalna sadja in zelenjave Sadex) manjše in zato ponudba ni zelo široka. Zanimiv je visok odstotek obiska banke v Žalcu v primerjavi s tistim v Šempetru, glede na to, da ima v Šempetru svojo poslovalnico Abanka (bivša Banka Celje). Očitno so respondenti raje komitenti drugih bank (v Žalcu imajo svoje poslovalnice SKB banka, Abanka in Delavska hranilnica) in jim bližina šempetrske banke ne predstavlja bistvene prednosti. Zgovoren pa je podatek o udeležbi na kulturnih in športnih prireditvah. Od vseh naštetih storitev, se ti dve nahajata med najslabše obiskanimi v Šempetru. Tudi to je zgovoren indikator neustreznih pogojev za športno in kulturno udejstvovanje v kraju. K temu lahko dodam tudi odgovore na vprašanje 'Ali v Šempetru pogrešate kakšno storitev?' (glej Slika 5.12).

Slika 5.12: Storitve, ki jih respondenti pogrešajo v Šempetru

Tudi tu se kaže največja potreba po športnem parku in urejeni večnamenski dvorani. Pod rubriko 'drugo' so respondenti po večini navajali igrala za otroke (10 respondentov), štirje pogrešajo zdravstvene storitve, trije fitness na prostem, dva pogrešata bazen, po eden pa pogrešajo glasbene dejavnosti, muzej o zgodovini in razvoju kraja, večji Spar, kino, trgovino s

tekstilom, knjižnico, dobro slaščičarno in domačo tržnico. Preseneča pa visok odstotek respondentov, ki si v Šempetru želijo lekarno (teh je kar 42 odstotkov). Glede na to, da lekarna s svojo dejavnostjo ne zahteva posebnih prostorskih pogojev, bi z njeno uvedbo vsekakor rešili vsaj enega od problematičnih objektov v Šempetru.

Vse te storitve bi respondenti najraje umestili v že obstoječe objekte v Šempetru. Takšnega mnenja jih je kar 75 odstotkov, medtem ko jih 25 odstotkov podpira novogradnje. Zanimalo me je tudi, katere objekte predlagajo, da bi postali prostor za nove dejavnosti, vendar pa sem tu naredila napako pri strukturi vprašanja, zato ne morem povezati storitve s predlaganim prostorom. Kot potencialni prostor so respondenti namreč navajali igrišče ob šoli in Hmeljarski dom, kjer sklepam, da predlagajo ureditev športnega parka in večnamenske dvorane, iz rezultatov pa ne morem ugotoviti, kje predlagajo umestitev lekarne in manj 'zanimivih' storitev (plesno šolo, informacijsko točko, podružnico univerze za tretje življenjsko obdobje). So pa zato bolj uporabni odgovori na vprašanje o potencialni lokaciji novogradenj, kjer so respondenti identificirali dve potencialni lokaciji novogradenj, in sicer zapuščeno posestvo na vzhodnem delu Šempetra (50 odstotkov teh, ki zagovarjajo novo gradnjo) in velik travnik, ki leži med osnovno šolo, trgovino Mercator in trgovino Spar (32 odstotkov). To kaže na dejstvo, da objektov na vzhodni strani Šempetra, ki so eden večjih prostorskih problemov v Šempetru, po mnenju večine respondentov ni smiselno obnavljati, pač pa podreti in na njihovem mestu zgraditi nove, kjer bi prostor našle tudi nove storitvene in tržne dejavnosti.

5.4 IDENTIFIKACIJA REVITALIZACIJSKIH CILJEV GLEDE NA MNENJA LOKALNE SKUPNOSTI

Z anketnim vprašalnikom sem raziskala družbeni in prostorski kontekst, v katerega lahko umestim problem Hmeljarskega doma. Vprašalnik je bil namenoma zastavljen širše in ni obravnaval zgolj mojega raziskovalnega problema, saj sem s tem pridobila pomembne informacije o lokalni skupnosti, potrebi njenih članov po participaciji v različnih projektih, tipu lokalne skupnosti in navsezadnje predloge o konkretnih projektih revitalizacije. Po opravljeni analizi odgovorov lahko sedaj postavim konkretne revitalizacijske cilje, ki bi zadovoljile identificirane potrebe Šempetranov. Na tej stopnji se ne omejujem zgolj na revitalizacijo dvorane Hmeljarskega doma, to bom storila v naslednjem poglavju. Glede na obseg raziskave in na pridobljene rezultate menim, da je smiselno oblikovati več hipotetičnih revitalizacijskih

ciljev, v nadaljevanju pa z intervjuvanjem ključnih akterjev raziskati možnost realizacije revitalizacijskih ciljev, vezanih na dvorano Hmeljarskega doma.

Na podlagi analize javnega mnenja so hipotetični revitalizacijski cilji:

1. Prostorska ureditev športnega parka ob šoli.

- postavitve igral za otroke
- obnova igrišč
- omogočanje dostopa preko celega dneva, vse dni v tednu
- participacija lokalnega prebivalstva pri zasnovi projekta in še bolj pri njegovem izvajanju

2. Renovacija Hmeljarskega doma

- prenova fasade
- celovita prenova notranjih prostorov v večnamensko dvorano
- povečanje ponudbe prireditev in drugih družabnih dogodkov
- participacija lokalnega prebivalstva pri projektih fizične obnove (možnost podajanja mnenj in njihovo upoštevanje, prostovoljno opravljanje obnovitvenih del)

3. Prostorska ureditev posestva na vzhodnem delu Šempetra.

- rušenje dotrajanih stavb
- oblikovanje načrta novogradenj z mislijo na vključevanje novih storitvenih ponudb (predvsem lekarne in zdravstvene oskrbe)
- participacija prebivalstva pri projektih novogradenj (obveščanje s strani izvajalcev, organiziranje okroglih miz, upoštevanje mnenj javnosti).

4. Ureditev cestne infrastrukture

- postavitve pločnikov vzdolž celotne glavne ceste
- ureditev pešpoti in kolesarske steze med Žalcem in Šempetrom
- sanacija dotrajanih cest
- postavitve krožnega križišča pri trgovini Spar

Možnosti za razvoj kraja je torej veliko, jaz pa sem se odločila raziskati možnost realizacije revitalizacijskih ciljev vezanih na Hmeljarski dom. Ker so pričakovanja lokalne skupnosti eno, realne možnosti za njihovo uresničitev pa pogosto drugo, je pred končno določitvijo ciljev in revitalizacijskega procesa nujno potrebno pridobiti še mnenja ključnih akterjev. V primeru Hmeljarskega doma nastopajo trije, ki jih veže tripartitna pogodba o brezplačnem najemu prostorov: prvi je Kmetijska zadruga Šempeter, ki je lastnica Hmeljarskega doma, drugi je Krajevna skupnost kot prvi najemnik, tretji pa je KUD Grifon Šempeter, kot drugi najemnik in najpogostejši uporabnik dvorane Hmeljarskega doma. Z njihovimi vodji sem opravila dva polstrukturirana in en strukturiran intervju ter s tem raziskovala realne možnosti za izpeljavo identificiranih revitalizacijskih ciljev.

5.5 MOŽNOSTI REALIZACIJE CILJEV PO MNENJU DRUŽBENIH AKTERJEV

5.5.1 NEKDANJI PREDSEDNIK KS ŠEMPETER

Ker je problematika dvorane in Hmeljarskega doma prisotna že vrsto let, sem se odločila, da o tem povprašam nekdanjega predsednika KS Šempeter, g. Jožeta Randla, ki je pred leti aktivno sodeloval pri urejanju omenjene prostorske problematike. Intervju z njim sem opravila 29.8.2016.

G. Randl, ki je vlogo predsednika krajevnne skupnosti opravljal pred dobrimi desetimi leti, je intervju začel s stavkom: »Nikoli v življenju nisem porabil tolik časa za neko stvar, ki je na koncu izpadla totalna nula – to je bla dvorana.« Svojo trditev je utemeljil s predstavitvijo aktivnosti, ki jih je za časa svojega mandata vodil. Pravi, da je bilo reševanje težav z dvorano ena njegovih prioritetenih nalog. Zagovarjal je dejstvo, da je pri kulturnem udejstvovanju v kraju prisoten tako 'software', torej dejavnosti in aktivnosti, ter 'hardware', torej zgradbe in prostor, namenjen izvajanju 'software-a'. Če 'hardware' ni usposobljen in uporaben, potem drugi del ne more delati. Za dvorano pravi, da je bila že v začetku njegovega mandata (sredina in konec 90ih) v zelo slabem stanju. Največja težava je bila takrat lastništvo dvorane. Po osamosvojitvi Slovenije je KZ izpeljala postopek privatizacije, kar bi po besedah g. Randla lahko druge institucije preprečile, a do tega ni prišlo. S tem je takrat dobrih 80 kmetov, članov KZ, v privatno last dobilo celoten objekt Hmeljarskega doma. G. Randl je povedal, da so se s podobno situacijo

srečali tudi v drugih krajih po dolini, za zgled daje Petrovče, a so »tam bili drugi kmetje, v Šempetru bi pa samo tržili«.

Ker KZ kljub lastništvu ni vlagala v sanacijo in vzdrževanje dvorane, katere najemnika sta bila še vedno KS Šempeter in KUD Grifon, je KS Šempeter najprej iskala načine obnove. Začeli so pri stolih, ker so bili obstoječi (v dvorani so še danes) neudobni in dotrajani. G. Randl je priskrbel potreben denar za nakup približno 500 stolov, kolikor bi jih dvorana potrebovala. Toda do nakupa ni prišlo, saj je KZ v tistem času društvu in KS grozila, da jih bo postavila na cesto, zato je bil nakup stolov nesmiseln.

G. Randl je skupaj s svetom KS prišel do zaključka, da je edina možnost za rešitev dvorane očitno njen odkup in prenos lastništva na KS. Prvi poskus so na pobudo g. Randla izvedli v sodelovanju z občino, ki je KZ Šempeter ponudila odkup dvorane za simbolno ceno 1 tolarja, občina pa bi nato poskrbela za celovito prenovo Hmeljarskega doma. KZ je takrat ponudbo zavrnila in navedla, da bo sama poskrbela za obnovo. Do slednje še do danes ni prišlo.

Drugič je KS poskusila konec 90ih let, ko je želel g. Randl izkoristiti trend ugodnega poslovanja z nepremičninami. KS je bila pripravljena prodati svoje prostore, pridobljenemu kapitalu bi dodali še sponzorska sredstva (npr. takratnega uspešnega gradbenega podjetja Pluton, pa Banke Celje idr.) ter z njim odkupila dvorano s pripadajočimi prostori. Sogovornik se spominja, da je ob koncu dolgega sestanka, na katerem so bili prisotni člani sveta KS, predsedniki društev in kmetje KZ, imel zelo dober občutek in je kazalo, da bo ponudba uspela. Sprejeli so sklep, da KZ pisno poda svojo odločitev. Po treh tednih je KS prejela obvestilo, da ponudbe ne sprejemajo, poleg tega pa od KS in KUD Grifon zahtevajo plačilo najemnine (ki je do takrat niso plačevali), saj jih bodo v nasprotnem primeru postavili na cesto.

G. Randl pravi, da se je po tem dogodku odločil odstopiti od prostorskega problema dvorane Hmeljarskega doma. Se je pa trudil vzdrževati vsaj 'software'. Leta 1999 je pooblastil go. Vero Kalčič, takratno predsednico KUD Grifon, za koordinacijo kulturnih prireditev v dvorani¹⁰. Takrat je bilo organiziranih več kot 12 prireditev na leto. Toda ga. Kalčič je leta 2000 vrnila pooblastila, dejavnosti pa so počasi usihale. Tudi g. Randl je nato počasi odstopil od problematike z dvorano, saj je postal predsednik TD Šempeter in je svoje aktivnosti usmeril v razvoj turistične ponudbe kraja.

¹⁰ Naj spomnim: leta 1995 je prišlo do podpisa pogodbe, po kateri je KS Šempeter postala edini najemnik dvorane, KUD Grifon pa je s KS sklenil pogodbo o koriščenju prostorov.

Zaveda se, da problem dvorane ostaja še danes. Predlaga, da se delovanje društva razširi še na druge dejavnosti, da ga ne bodo predstavljali samo folklorniki in tamburaši. Po njegovem mnenju bi bilo potrebno omogočiti izvajanje novih aktivnosti, mogoče tudi v povezavi s kmeti (kmečke tržnice), saj bi tako imela KZ morda več posluha za sodelovanje pri obnovi dvorane.

5.5.1 SEDANJA PREDSEDNICA KS ŠEMPETER

Da bi razumela trenutno stanje problematike, sem se odpravila na sedež KS, kjer sem 6.9.2016 opravila intervju s predsednico KS go. Zdenko Jan. Najprej me je zanimalo, katere projekte urejanja okolja KS trenutno izvaja oz. jih financira. Janova je povedala, da KS razpoložljivi kapital trenutno namenja obnovi in sanaciji nekategoriziranih cest (torej tistih, ki niso v državni, občinski ali privatni lasti), obnovi kanalizacije ter vodovoda. Poleg teh investicij je KS zadolžena za vzdrževanje objekta, v kateri se nahajajo prostori KS, v njenem mandatu so npr. popravili streho. Janova pove, da prostori KS niso namenjeni le KS, pač pa imajo tu svoje prostore tudi nekatera društva (izmenično vsaj pet), najpogosteje so tukaj člani Društva upokojencev, sejno sobo pogosto uporabi Rdeči križ za svoja predavanja. KS namenja določen del proračuna tudi za donacije (KUD Grifon so npr. donirali okna na dvorani, Gasilskemu društvu so kupili obrezovalnik dreves ipd.). Trenutno je največ denarja in časa namenjenega obnovi cest, predvsem v višje ležečih krajih KS (Kale, Grče,...), kjer so ceste še vedno makadamske in ni ustreznega odvodnjavanja.

Glede na to, da so rezultati ankete pokazali, da krajani od KS pričakujejo organizacijo družabnih dogodkov in prireditev v kraju, sem predsednico povprašala o njenem pogledu na vlogo KS v kraju. Janova pravi, da vidi funkcijo KS v povezovanju različnih društev in pobudnikov različnih akcij. Pričakuje, da bodo društva tista, ki bodo dala pobudo, ona pa bo nato preko svojega sveta KS in pa občinskega sveta, katerega članica je, pridobila informacijo o možnostih realizacije in financiranja projekta. Pravi, da opaža pomanjkanje sodelovanja med društvi v kraju, ni vzajemnega delovanja. Kritizira tudi delovanje KUD Grifon, ki po njenem mnenju ni dovolj aktivno. Predvsem kar se tiče problematike, vezane na Hmeljarski dom. Ko sva govorili o trenutnem stanju dvorane in kakšne so možnosti za njeno obnovo, je podala primer dobre prakse sodelovanja kulturnega društva in kmetijske zadruge iz Petrovč. Pravi, da je situacija tam identična naši, kmetijska zadruga je lastnica stavbe, kulturno društvo je njen najemnik. Vendar so tekom let z aktivnim delovanjem, prijavljanjem na razpise, kandidiranjem za sofinanciranja (na ta način naj bi kupili celo zaveso) dvorano postopno obnavljali, tako da je

danes v lepem stanju. V Šempetru pa po besedah Janove ni bilo nikakršne aktivnosti v tej smeri. Pravi, da bi moralo KUD Grifon kandidirati na razpisih za subvencionirana sredstva, KS pa bo pristopila s svojim deležem donacije, toda pobuda mora priti s strani društva. Razlog, da se to do sedaj še ni zgodilo, vidi v neučinkovitem vodstvu društva. Predsednik društva bi morala biti po njenem mnenju mlada oseba, ki je pripravljena aktivno in ažurno spremljati razpise, dajati pobude za določene projekte, kar pa od trenutnega predsednika ne pričakuje.

Povprašala sem jo še po mnenju o povezanosti skupnosti. Pravi, da žal ugotavlja, da krajani niso dovolj povezani, da jim manjka solidarnosti in da si želi sprememb na tem področju. Navaja, da sicer opaža določene spremembe. Veliko krajanov se osebno obrača direktno nanjo s problemi in po nasvete, kar pred svojim mandatom ni opazala. In to, pravi, da je po njenem mnenju poslanstvo KS, da je odprta za svoje krajanke, posluša njihove predloge in težave ter jih usmerja k učinkovitemu razreševanju in sodelovanju.

5.5.2 DIREKTOR KZ ŠEMPETER

Prav tako 6.9.2016 sem intervju opravila še z direktorjem KZ, gospodom Francem Bošnjakom, da bi tako slišala še njihovo 'plat zgodbe'. Najprej mi je predstavil naloge KZ, ki zavzemajo posredništvo med živilsko predelovalno industrijo in proizvajalci, torej kmeti, ki so člani zadruga. Poleg teh dejavnosti se ukvarjajo tudi z oddajo in najemom prostorov. Zadruga sestavlja 90 članov, ki jih vodi upravni odbor, na čelu katerega je moj sogovornik v vlogi direktorja. Na tem mestu deluje drugo leto, zato mi o zgodovini Hmeljarskega doma ni imel veliko povedati, saj pravi, da kakšnih uradnih zapisov nimajo. Ker pa je tu zaposlen že 30 let, je na podlagi pripovedovanj povedal, da so Hmeljarski dom leta 1958 zgradili člani takratne zadruga, vendar so bili prvotni načrti na pobudo krajanov spremenjeni, tako da so poleg združenih prostorov zgradili še dvorano. Vsa osnovna sredstva (kino fotelje, kino kabino...) je financirala zadruga in so še danes na seznamu osnovnih sredstev KZ. Pravi, da je bilo leta 1958 veliko več kmetijskega življa, kot ga je danes, in s tem več članov KZ, večina krajanov pa je bila v sorodstvenem razmerju z njimi. Ker so mnogi krajani z udarniškim delom pomagali pri gradnji doma, je ta postal javni prostor, kjer so se organizirale razne prireditve, oz. so jo krajani vzeli kot skupno dobro.

G. Bošnjak je nato poudaril, da so bili za organizacijo prireditev vedno odgovorni člani KUD Grifon, ki so imeli dvorano vedno v najemu, torej so plačevali določeno najemnino in krili stroške porabe električne energije, vode in ogrevanja. Ker pa je z leti aktivnost društva padala,

kot pravi g. Bošnjak je bilo prireditev »bore, bore malo«, je na KZ prevladal interes o preureditvi (oddaji ali prodaji) dvorane v komercialne namene. Konkretno so načrtovali trgovski center, gostinski lokal ali športno dvorano (za skvoš). Toda krajanji so skupaj z občino pritisnili na KZ, po besedah g. Bošnjaka z argumenti, da je dvorana last krajanov in da služi kulturi. Po neuspešnih pogajanjih tako s KUD Grifon kot s KS Šempeter in občino, ki je ponudila odkup dvorane za 1€, so lani dvorano oddali v brezplačen najem KUD Grifon in KS Šempeter. S tem so, kot pravi g. Bošnjak, odstopili od problematike, povezane z dvorano. S tem zajema tudi skrb za vzdrževanje objekta, saj brez najemnine KZ nima sredstev, da bi lahko kapital namenjala vzdrževanju objekta. G. Bošnjak poudarja, da se od podpisa pogodbe s strani KUD Grifon ni spremenilo nič. V obdobju enega leta so zgolj enkrat potrebovali ogrevanje, kar pomeni, da je število prireditev v dvorani še vedno porazno nizko. Je pa zelo pohvalil angažiranost KS Šempeter, konkretno njene predsednice ge. Zdenke Jan, ki je poskrbela za obnovo štirih oken na severni strani dvorane, enega je prispevala tudi KZ.

Ob vprašanju, kakšne dejavnosti bi se naj po njegovem mnenju odvijale v dvorani, je g. Bošnjak povedal, da so na KZ vedno pričakovali, da bo to prostor kulturnih prireditev, vendar se tudi po umiku najemnine, ki je bila dolgo časa sporna s strani najemnikov, stvari niso obrnile na boljše. Sedaj je vsebina dejavnosti, ki se bodo izvajale v dvorani, povsem na strani najemnikov, torej KS Šempeter in KUD Grifon Šempeter.

5.5.3 PREDSEDNIK KUD GRIFON ŠEMPETER

Nazadnje sem 12.9.2016 opravila še intervju s predsednikom KUD Grifon g. Zdenkom Štruclom. Na pozicijo predsednika društva je bil izvoljen na volilnem občnem zboru leta 2001. Glede na nekatere pripombe o neustreznosti delovanja društva me je najprej zanimalo, kaj je po njegovem mnenju namen društva in kakšna je vloga predsednika pri njem. G. Štrucl pravi, da je namen društva »združevanje kulturnih ustvarjalcev v kraju in bližnji okolici, da svobodno izrazijo svoj navdih in ga delijo z obiskovalci njihovih prireditev«, prav tako je društvo zadolženo za »ohranjanje snovne in nesnovne dediščine kraja, občine, pokrajine in države«. Njegova vloga, torej vloga predsednika pri tem pa je enakopravna obravnava sekcij znotraj društva, njihovo povezovanje in nadzor nad finančnim poslovanjem. Pravi, da on po zakonu kot predsednik s svojim lastnim premoženjem odgovarja za poslovanje društva, tako da pravzaprav nastopa kot njegov zakoniti zastopnik na raznih sestankih društev, KS in občine. Zanimalo me je, če meni, da društvo izpolnjuje te naloge, na kar je odgovoril pritrdilno. Pravi,

da so tri aktivne sekcije (s cca 60 člani), ki tedensko redno vadijo, se udeležujejo različnih tekmovanj, srečanj, kjer dosegajo lepe rezultate, dober dokaz tega. Se pa zaveda, da je vedno možno narediti še več, ampak je tu posredi veliko prostovoljnega dela članov, ki ga namenjajo delovanju društva.

Seznanila sem ga z rezultati ankete, da si velika večina respondentov želi več prireditev, ki bi po njihovem mnenju povezala skupnost. G. Štrucl odgovarja, da verjame, da si krajan tega želijo, ampak do sedaj tega interesa z dejanskim obiskom predstav in prireditev, ki so bile organizirane, niso pokazali. Opozarja, da so z vsako prireditvijo povezani določeni stroški (ogrevanje, elektrika, SAZAS, potni stroški...), ki jih mora organizator pokriti. Če ni obiskovalcev, je to zelo težko doseči. In pred kratkim se je celo izkazalo, da tudi veliko število obiskovalcev ne zagotavlja finančnega kritja stroškov (omenja 10. obletnico delovanja sekcije društva, ki si jo je v nekropoli ogledalo okoli 1000 obiskovalcev, ki so bili nad videnim in slišanim navdušeni, finančni »izplen« pa je bil negativen). Krajane zato poziva, naj se dejansko udeležijo prireditev, ki jih društvo organizira, prispevajo naj prostovoljne prispevke in s tem omogočijo delovanje društva. Del težave vidi tudi v državni zakonodaji glede davčnih blagajn, s čimer je onemogočeno pobiranje vstopnine za prireditve, zato so te povsem odvisne od prostovoljnih prispevkov in pa sponzorjev ter donatorjev, ki pa jih je v zadnjem času izredno malo.

Kot pravi, se ne more strinjati s prepričanjem krajanov, da je za organizacijo prireditev odgovorna KS Šempeter, saj je v njeni domeni le organizacija praznovanja krajevnega praznika. KS lahko le sodeluje pri prireditvah kot soorganizator, a še to le »na papirju«, saj KS v proračunu za to nima sredstev.

Kar se tiče konkretnih težav z vzdrževanjem dvorane, g. Štrucl pravi, da je od lanskega podpisa tripartitne pogodbe o brezplačnem najemu društvu omogočeno, da lahko del sredstev za investicijsko vzdrževanje prostorov namenijo obnovi, kar pred tem zaradi drugačne pogodbe ni bilo mogoče. Opaža tudi premike s strani KZ Šempeter, ki je sodelovala pri zamenjavi oken in enega od štirih tudi donirala. Me je pa zanimal njegov pogled na predlog krajanov (na podlagi ankete), da se dvorano preuredi v večnamenski prostor. Po njegovem mnenju je takšna preureditev nemogoča. Dvorana je ogromna, široka 13 m, dolga 27 m in ima na koncu oder velikosti 13 x 7 m. Višina je 8 – 9 m. Dostop do dvorane je možen le preko stopnic, voda in sanitarije so le na dveh mestih. Da bi dvorana lahko funkcionirala kot večnamenski prostor, bi bilo potrebno »dobiti investitorja, objekt odkupiti in predelati v en velik prostor – dvorano in

več manjših za ostale dejavnosti, poskrbeti za dostop in sanitarije ter ogrevanje, zamenjati streho in namestiti izolacijsko fasado«. Vse to bi z mnogo manjšim finančnim vložkom dosegli z gradnjo novega večnamenskega objekta, ki je, kot meni sogovornik, prostorsko planiran na travniku med osnovno šolo, trgovino Špar in Mercator.

Za konec sem g. Štrucla povprašala še po njegovih načrtih za delovanje društva v prihodnje. Pravi, da se bo društvo aktivno povezalo s KZ Šempeter pri obnovi dvorane. S pridobivanjem donatorjev in s pomočjo občine bodo skušali urediti prostorsko problematiko, s tem pa sekcijam društva zagotoviti nemoteno delovanje. Pravi še, da bodo poskusili motivirati krajanke, da se včlanijo v društvo, kjer bi bilo dobro razmisliti o ustanovitvi novih sekcij (likovna, rokodelska, glasbena...), saj bi jih s tem bolje motivirali za obisk prireditev. Intervju je zaključil z zgovorno mislijo: »Šempeter ima »dušo«, če Šempetrani živijo s Šempetrom, ne samo v Šempetru«.

5.6 POTENCIALNI PROJEKTI REVITALIZACIJE

Intervjuji s ključnimi akterji so dali nekatere ključne informacije, vezane na problematiko Hmeljarskega doma, lokalno skupnost in njeno participacijo pri kulturnem dogajanju. Respondenti so pokazali, da med krajanke ne čutijo močne povezanosti, rešitev za to pa vidijo v povečanju števila prireditev, ki naj jih organizira KS Šempeter. Kot sem izvedela iz intervjujev, KS Šempeter ni odgovorna za takšno organizacijo, razen za praznovanje krajevnega praznika, pač pa je to naloga KUD Grifon. Tu se morda kaže nepoznavanje nalog društev in ustanov s strani krajanov. Zato gre razmisliti o organiziranju izobraževanja krajanov o vlogah in delovanju društev in upravnih organov. S tem bi upoštevali dejstvo, da je potrebno v določenih primerih prebivalce najprej usposobiti, da lahko nato sodelujejo pri različnih projektih, in prvi korak je razumevanje delovanja odgovornih organov/ustanov.

S tem bo razrešena nejasnost o odgovornostih za določene aktivnosti v kraju. Izjava predsednika KUD Grifon kaže še na eno neskladje. Krajanke si želijo več prireditev, predsednik pa ugotavlja, da je obisk le teh že vrsto let zelo slab. Tukaj vidim težavo v morebitni neustreznosti vsebin prireditev. Veljalo bi izpeljati raziskavo o vsebinah prireditev, ki bi krajanke pritegnile k udeležbi. Kar se tiče prostorskega problema s Hmeljarskim domom, se vsi strinjajo, da je nujno potreben obnove, vendar se povsod zatakne pri denarju. KZ je popustila pri svojih interesih po vnašanju tržnih dejavnosti v prostore dvorane, KS zelo aktivno nastopa pri pogovorih, sodelovanje obljublja tudi predsednik KUD Grifon, vendar konkretnih akcij (razen obnove oken) še ni bilo izpeljanih. Morda gre tu upoštevati nasvet predsednice KS, da se največ doseže

s pritiskom javnosti na upravne organe, predvsem na občino. Morda bi na tem mestu veljalo opraviti pogovor z županom občine Žalec, ga povprašati po vsebini in izpeljavi občinskega prostorskega načrta (v katerem naj bi bila predvidena tudi gradnja večnamenske dvorane v Šempetru), ga seznaniti z rezultati anketne raziskave in na osnovi teh argumentov poiskati realne rešitve (predvsem kar se tiče financiranja projekta).

Na osnovi teh spoznanj lahko sedaj sestavim hipotetičen projekt revitalizacije Hmeljarskega doma, ki bi potekal v več fazah, in sicer:

1. Aktivno angažiranje vodstva KUD Grifon pri prijavljanju na razpise, s čimer bi se uredili vsaj osnovni prostorski problemi dvorane (zamenjava oken na južni strani, nakup novih stolov, obnova sanitarij).
2. Raziskava javnega mnenja o vsebini družabnih in kulturnih prireditev.
3. Zastavitev programa prireditev v skladu s potrebami krajanov in zmožnostmi organizatorjev (KUD Grifon ob pomoči KS Šempeter).
4. Na osnovi povečane kulturne ponudbe v kraju vloga zahtevka na občini Žalec po izgradnji večnamenske dvorane v skladu z občinskim prostorskim načrtom.

5.6.1 VPLIV NA INFRASTRUKTURO

Zastavljeni projekt revitalizacije izhaja iz splošnega nezadovoljstva krajanov s stavbno podobo Šempetra. Hmeljarski dom so identificirali kot objekt, ki je najbolj potreben obnove. Čeprav je velik prostorski problem tudi zapuščeno posestvo na vzhodu Šempetra, pa je pogovor s ključnimi akterji v kraju pokazal, da ima obnova Hmeljarskega doma realne možnosti za izpeljavo. Glede na zainteresiranost vseh strani, tako KS, KZ in KUD, da se problem razreši, velja projekt dejansko izpeljati. Dejanska obnova Hmeljarskega doma bi lahko dala tudi zgled drugim prostorskim problemom v kraju in bi služila kot argument za upravičenost do ostalih obnov ali novih gradenj. Tu mislim predvsem na gradnjo večnamenske dvorane, ki je po mnenju anketirancev nujno potrebna, tudi intervjuvanci se strinjajo s predlogom, vendar pa zaradi kulturnega mrtvila v kraju novogradnja ni utemeljena. Z vsaj delno obnovo dvorane Hmeljarskega doma bi torej vplivali na dvig kulturnega in družabnega dogajanja v kraju, s tem pa pripravili ustrezno podlago za pogajanja o novih projektih gradnje prostorov, namenjenih tem dejavnostim.

5.6.2 VPLIV NA SOCIALNO OKOLJE

Vsi respondenti in intervjuvanci so si skupni v mnenju, da bi ureditev oz. obnova prostorov, namenjenih družabnim in kulturnim dogodkom, vplivala na boljšo povezanost krajanov, na več medsebojnega sodelovanja. Krajanom so glede na rezultate ankete pripravljeni aktivno sodelovati v različnih projektih obnove, kar bi, upoštevajoč primere dobre prakse, vplivalo na njihov odnos do obnovljenih objektov (npr. Hmeljarskega doma), s tem pa bi se povečala tudi udeležba na prireditvah, ki bi se v obnovljenem prostoru odvijale. Tako bi krajanom omogočili kontributivno participacijo, ki pripomore k dvigu kolektivnega potenciala in s tem pospeši oz. spodbudi družbeni razvoj lokalne skupnosti.

5.6.3 VPLIV NA DRUŽBENE AKTERJE

Pri revitalizaciji je potrebno misliti tudi na vpliv, ki ga bo projekt imel na družbene akterje, saj lahko ti s svojim (ne)sodelovanjem odločilno vplivajo na uspešnost projekta. Intervju s predsednico KS Šempeter je pokazal, da si KS želi večje angažiranosti društva pri reševanju problematike z dvorano. V kolikor bi društvo nastopilo bolj aktivno, bi KS lahko več časa namenila svojim prioritetnim nalogam. Te trenutno zajemajo aktivnosti, povezane s sanacijami cestne infrastrukture, kar pa je glede na rezultate ankete tudi pereč problem v kraju. Tako bi lahko KS zgolj s koordinacijo društvenih pobud poskrbela za hitrejše končanje sanacij, kar bi zadovoljilo krajanom, to pa bi vplivalo na njihovo splošno zadovoljstvo s stanjem infrastrukture v kraju.

Tudi s strani KZ gre pričakovati večjo aktivnost, v kolikor bi dvorana res služila svojemu namenu, torej kulturnemu dogajanju v kraju. To so dokazali s podpisom pogodbe o brezplačnem najemu in obnovi oken na severni strani dvorane. Ker je poslanstvo zadruga vezano na kmetijske dejavnosti, bi veljalo razmisliti o povezavi prireditev ali drugih dogodkov z njihovimi člani (npr. organizacija kmečke tržnice). S tem bi zadrugo vključili v družabno dogajanje, s čimer bi zagotovili uporabo dvorane v kulturne (in ne tržne) namene. V kolikor pa bi se zastavljeni projekt revitalizacije realiziral, in bi prišlo do gradnje večnamenske dvorane, kjer bi svoje prostore imelo tudi KUD Grifon, bi zadruga lahko v dvorano razpolagala po svojih željah in jo tudi oddala v najem tržnim dejavnostim (kar ne njihov dolgoročni cilj).

6 SKLEP

Nalogo sem gradila okoli osnovnega raziskovalnega vprašanja, ki se glasi: Ali je možno preko revitalizacije Hmeljarskega doma oživiti kulturno in javno življenje v Šempetru? Po opravljenih analizah ustreznih teoretskih vsebin, raziskavo zgodovinskega razvoja Šempetra, njegovih gospodarskih in demografskih karakteristik, po tem ko sem izpeljala anketiranje krajanov in s tem zbirala njihova mnenja o tej problematiki in hkrati raziskovala tudi karakteristike lokalne skupnosti in na koncu te ugotovitve preverjala pri ključnih družbenih akterjih, lahko odgovorim: da, revitalizacija Hmeljarskega doma je lahko način, preko katerega bi v Šempetru oživili kulturno in javno življenje. Da sem prišla do tega zaključka, sem tekom naloge odgovarjala tudi na določena podvprašanja, katerim sem tekom naloge oz. raziskave dodajala še nekatere. Zato tudi sklep podajama v obliki odgovorov na ta vprašanja, in s tem podajam strukturirane ugotovitve naloge.

1. Zakaj lokalna skupnost slabo funkcionira?

Da bi odgovorila na to vprašanje, sem morala najprej definirati pojem lokalne skupnosti. To sem storila z analizo različnih teoretikov, ki se ukvarjajo s tem pojmom. Na podlagi ankete sedaj ugotavljam, da lokalna skupnost Šempeter najbolj ustreza Strassoldovi tipologiji novega lokalizma. Šempeter je namreč že od nekdaj priča močnemu trendu priseljevanja, kar je posledica ugodnih cen zemljišč (zaradi relativne oddaljenosti od večjih mest) in pa zelo dobrih prometnih povezav (kar pa prej omenjeno oddaljenost močno zmanjša). Vidna je namreč močna korelacija med gradnjo avtoceste Maribor – Ljubljana, na kateri ima Šempeter svoj avtocestni priključek, in povečanjem deleža priseljenega prebivalstva. Večina krajanov dela izven Šempetra (največ v Celju in Ljubljani), kjer opravljajo tudi večino večjih nakupov, vseeno pa se radi družijo s sokrajani, s katerimi so vzpostavili prijateljske odnose. S tem se kaže navezanost priseljencev na kraj bivanja, hkrati pa njihova potreba po uživanju v dobrinah mestnega okolja. Zavzemajo se tudi za ohranjanje prvin podeželskega življenja, kar se kaže v želji po organizaciji več družabnih dogodkov v kraju. To pa so evidentne prvine novega lokalizma.

Vendar pa je ena od lastnosti novega lokalizma tudi individualizacija prebivalcev in njihov umik v privatno sfero. Tudi ta trend je opaziti v Šempetru, opažajo pa ga tako krajani sami, kot tudi predsednica KS Šempeter. Za večino prebivalcev je to sicer zelo moteče, in želijo stanje spremeniti, kar delno ruši individualistično karakteristiko novega lokalizma, vendar so druge karakteristike tako močne, da lahko ostanem pri tej tipologiji. K temu lahko dodam ugotovitve

predsednika KUD Grifon, da se krajani ne udeležujejo organiziranih kulturnih prireditev, in ugotovitev predsednice KS Šempeter, da med krajani pogoša večjo povezanost, sodelovanje in solidarnost.

Z raziskavo sem prav tako ugotovila elemente suburbanizma, predvsem kar se tiče gradnje v Šempetru. Na to dejstvo zgovorno kaže odgovor enega od respondentov, ki pravi, da je Šempeter postal naselje cest in ni več naselje ljudi. To pa je ena od glavnih karakteristik suburbane gradnje. Temu pritiče tudi nedavna gradnja stanovanjskih blokov, kjer niso predvidevali nikakršnih površin, namenjenih druženju stanovalcev. Med bloki je komaj dovolj prostora, da mednje posije sonce. Šempetrani to območje sedaj pogovorno radi imenujejo 'šempetrski Piran', kar kaže na neustrezno prostorsko načrtovanje. Čeprav je Šempeter prostorsko zelo malo naselje, lahko utemeljeno govorim o pojavu suburbanizma. Ta je še bolj opazen, če Šempeter obravnavam kot prostorsko enoto znotraj širše enote, to je Spodnje Savinjske doline. V tem kontekstu Šempeter vsekakor igra vlogo stanovanjsko-spalnega naselja večjim krajem v regiji, predvsem Žalcu in Celju.

Če se vrnem k izhodiščnemu raziskovalnemu podvprašanju, torej ugotavljam, da lokalna skupnost ne funkcionira kot dobro povezana skupina krajanov, pač pa deluje kot teritorialna grupacija mnogih atomiziranih skupin, ki se kumulirajo okrog individualnih interesov. S tem je ogrožen kolektivni potencial lokalne skupnosti, ki omogoča družbeni napredek in razvoj.

2. Ali krajani podpirajo obnovo Hmeljarskega doma?

Anketa je pokazala, da je zadovoljstvo krajanov s stavbno podobo Šempetra zelo povprečno. Glavni vir tega nezadovoljstva je slaba vzdrževanost stavbnega fonda, predvsem kar se tiče (ne)vzdrževanja starih objektov. Med vsemi objekti v Šempetru so identificirali prav Hmeljarski dom kot objekt, ki je najbolj potreben in zaslužen obnove. Ta potreba pa ne izhaja zgolj iz želje po izboljšanju zgolj vizualne podobe, pač pa tudi iz želje po izboljšanju prostorskega stanja dvorane Hmeljarskega doma. Dvorana je namreč edini tak prostor, ki služi izvajanju kulturnih in družabnih prireditev, vendar pa neustrezno stanje dvorane to izvajanje otežuje, krajanom pa ni v interesu obiskovati predstave v stari, dotrajani in mrzli dvorani. Prav v obnovi dvorane in vzpostavitvi večnamenskih prostorov vidijo krajani potencial dviga funkcionalnosti lokalne skupnosti.

Vendar pa so se tekom raziskave tu pokazali določeni problemi, ki se v glavnem vsi vrtijo okrog financiranja. KZ Šempeter, lastnica Hmeljarskega doma nima zadostnih sredstev, da bi lahko

vlagala v obnovo dvorane. S podpisom pogodbe o brezplačnem najemu so ostali tudi brez kapitala, ki je v njihovo blagajno pritekal z naslova najemnine. Zato so odstopili od prostorskega problema dvorane in vsa vzdrževanja prepuščajo najemnikom. To sta KS Šempeter in KUD Grifon. Tudi ta dva nimata dovolj sredstev za celovito obnovo. Je pa s strani KS Šempeter opaziti močan apel KUD Grifon, naj se bolj aktivno prijavlja na razpise za sofinanciranje in dodeljevanje donatorskih sredstev. Kot primer dobre prakse navaja Petrovče, kjer so v identični lastniško-najemniški situaciji, pa vendar je njihova dvorana v mnogo boljšem stanju, kot v Šempetru. Predsednik KUD Grifon v prihodnje obljublja aktivnejše sodelovanje s KZ Šempeter pri reševanju prostorskega problema, vendar meni, da za prenovo v smislu večnamenske dvorane ni upanja, saj bi to zahtevalo mnogo več denarja, kot bi ga porabili za novogradnjo. Slednja je, kot pravi predsednik, že načrtovana v sklopu občinskega prostorskega načrta.

Tako sem prišla do odgovora še na zadnje in zelo pomembno vprašanje:

3. Na kakšen način je možno povezati fizično obnovo z oživitvijo kulturnega in javnega življenja?

Glede na mnenje predsednice KS Šempeter ima tukaj ključno vlogo KUD Grifon. S prijavljanjem na razpise za donatorska sredstva in sofinanciranje projektov, lahko pridobijo sredstva potrebna za postopno obnovo dvorane. Predsednica je pri tem pripravljena sodelovati kot koordinatorka in izkoristiti prednosti svojega položaja kot članica občinskega sveta. Ko bodo zagotovljena sredstva osnovna sanacijska dela, je v izvajanje teh del potrebno vključiti tega željne krajanke. Anketa je pokazala, da velika večina respondentov prav v skupnem urejanju okolja vidi možnost povezovanja krajanov. Ne toliko v sodelovanju pri izvajanju kulturnih prireditev (kar je razumljivo, saj vsi nimajo sposobnosti in potreb po kulturnem izražanju), pač pa v konkretnih akcijah prostorskega urejanja (kakršna je bila nedavno organizirana na športnem igrišču pri osnovni šoli). Nato je potrebno oblikovati program prireditev, kjer je zopet potrebno vključiti krajanke. Predvsem je potrebno pridobiti njihova mnenja o vsebini prireditev, saj je nizka udeležba na dosedanjih prireditvah pokazala določeno nezanimanje za trenutno ponudbo. S tem bodo krajanke vključeni v celoten postopek revitalizacije, rezultat pa bo (upajmo) obnovljena dvorana in mnogo bolj povezana lokalna skupnost.

7 LITERATURA

Aero d.d.-v stečaju. 2016. *O podjetju*. Dostopno prek: <http://www.bizi.si/AERO-D-D-V-STECAJU/> (22. julij 2016).

Aktualno. Dostopno prek: <http://www.td-sempeter.si/sl/novice?c=aktualno> (21. julij 2016).

Arnstein, Sherry R. 2004. *A Ladder of Citizen Participation*, november. Dostopno prek: http://lithgow-schmidt.dk/sherry-arnstein/ladder-of-citizen-participation_en.pdf (17. julij 2016).

Barbič, Ana. 1991. *Prihodnost slovenskega podeželja: prostor, prebivalci, gospodarske dejavnosti*. Novo mesto: Dolenjska založba.

--- 2005. *Izzivi in priložnosti podeželja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede. Dostopno prek: http://www.fdv.uni-lj.si/docs/default-source/zalozba/barbic_podezelje.pdf (22. julij 2016).

Benkovič, Uroš, Miha Brvar, Tina Kmetec, Sara Štempelj in Sara Uhan. 2015. Prihodnje možnosti razvoja hmeljarstva v Spodnji Savinjski dolini, V *Spodnja Savinjska dolina: V toku idej in doživetij po dolini zelenega zlata*, ur. Alenka Jelen, Miha Klemenčič in Estera Popovič, 116–25. Ljubljana: Društvo mladih geografov Slovenije. Dostopno prek: http://geo.ff.uni-lj.si/sites/default/files/ezbornik_savinjska.pdf (18. julij 2016).

Bolta, Alojz. 1959. Najstarejša zgodovina Spodnje Savinjske doline, V *Savinjski zbornik*, ur. Drago Predan, 103–14. Žalec: Občinski odbor SZDL.

Bugarič, Boštjan. 2014. Javni prostori in rekuperacija skupnosti, V *Koper živi?: Vključevanje prebivalcev v urejanje javnega prostora*, ur. Tjaša Žakelj, Miha Koderman, Boštjan Bugarič in Tina Cotič, 29–42. Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Univerzitetna založba Annales.

Cerar, Aidan. 2014. Od odziva do pobude: potencial kontributivne participacije. *Urbani izziv* 25 (1): 24–36.

--- 2015. *Vključevanje prebivalcev v urejanje prostora na lokalni ravni: primer regeneracija izbranih ljubljanskih stanovanjskih sosesk*. Doktorska disertacija. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Cotič, Tina in Tanja Maljevac. 2014. Razvojni scenariji starega mestnega jedra Kopra in primestij Olma ter Prisoj, V *Koper živi?: Vključevanje prebivalcev v urejanje javnega prostora*,

ur. Tjaša Žakelj, Miha Koderman, Boštjan Bugarič in Tina Cotič, 107–35. Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Univerzitetna založba Annales.

Cvetko, Maša. 2010. Projekt revitalizacije parka Tabor - urejanje parka z vključevanjem lokalne skupnosti, V *Revitalizacija parka Tabor: Urejanje parka z vključevanjem lokalne skupnosti*, ur. Aidan Cerar in Marko Peterlin, 16–46. Ljubljana: Inštitut za politike prostora. Dostopno prek: http://ipop.si/wp/wp-content/uploads/2010/11/Revitalizacija-parka-Tabor_e-book.pdf (18. julij 2016).

Dars. 2016a. *Arja vas – Vransko*. Dostopno prek: http://www.dars.si/Dokumenti/Obstojece_AC_in_HC/A1_sentilj_-_Srmin_121.aspx (12. september 2016).

--- 2016b. *Vransko – Blagovica*. Dostopno prek: http://www.dars.si/Dokumenti/O_avtocestah/Obstojece_AC_in_HC/A1_sentilj_-_Srmin_123.aspx (12. september 2016).

Dintinjana, Andreja. 2015. Prebivalstvo in naselja v občinah Spodnje Savinjske doline, V *Spodnja Savinjska dolina: V toku idej in doživetij po dolini zelenega zlata*, ur. Alenka Jelen, Miha Klemenčič in Estera Popovič, 48–56. Ljubljana: Društvo mladih geografov Slovenije. Dostopno prek: http://geo.ff.uni-lj.si/sites/default/files/ezbornik_savinjska.pdf (18. julij 2016).

Delo. 2015. *Aero Celje v stečaj*, 3. april. Dostopno prek: <http://www.delo.si/gospodarstvo/podjetja/aero-celje-najverjetneje-v-stecaj.html> (22. julij 2016).

--- 2016. *Jolly kupil celjski Aero*, 7. julij. Dostopno prek: <http://www.delo.si/gospodarstvo/podjetja/jolly-kupil-celjski-aero.html> (22. julij 2016).

Duany, Andres, Elizabeth Plater-Zyberk in Jeff Speck. 2000. *Suburban Nation-. The rise of sprawl and the decline of the American Dream*. New York: North Point Press.

Ekomuzej hmeljarstva in pivovarstva. 2016. *Hmelj v Sloveniji*. Dostopno prek: <http://www.ekomuzej-hmelj.si/si/hmeljarstvo-in-pivovarstvo> (21. julij 2016).

Gradišar, Boštjan, Gregor Tomše, dr. Mitja Pavliha, mag. Marko Hočevar in Natalija Polenec. 2013. *Kranj, mesto priložnosti*. Kranj: Mestna občina Kranj. Dostopno prek: http://www.kranj.si/files/admin/banner_desno/MOK_brosura_WEB.pdf (18. julij 2016).

Grm, Barbara. 2014a. Mladi hišni prijatelji, ki vam pokosijo travo, poberejo smeti in popravijo klopi. *Junaki za jutri*, 23. maj. Dostopno prek: <http://siol.net/siol-plus/junaki-za-jutri/mladi->

hisni-prijatelji-ki-vam-pokosijo-travo-poberejo-smeti-in-popravijo-klopi-15628 (17. julij 2016).

--- 2014b. *Po milijone prišla kar dva srečneža, svoj delež dobila občina Žalec*, 30. maj. Dostopno prek: <http://siol.net/novice/slovenija/po-milijone-prisla-kar-dva-srecneza-svoj-delez-dobila-obcina-zalec-334718> (12. september 2016).

Hočevar, Marjan. 2000a. *Novi urbani trendi: prizorišča v mestih – omrežja med mesti*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

--- 2000b. The Planning and Revitalization of Koper's Old Town: Physical Space and Social Content Issues, V *Local Development and Socio-spatial Organization: Trends, Problems and Policies: The Case of Koper, Slovenia*, ur. Zdravko Mlinar, 65–85. Budimpešta: Open Society Institute.

Jerman, Vera. 2008. *GRIFON, kulturno-umetniško društvo (Šempeter v Savinjski dolini), Zlati zbornik 1958–2008: 50 let rasti, zorenja in snovanja*. Šempeter v Savinjski dolini: Grifon, kulturno-umetniško društvo.

Kač, Tatjana. 2010. Žalec v letih 1918 – 1945, V *Žalec*, ur. Tatjana Kač, 95–177. Žalec: ZKŠT – Zavod za kulturo, šport in turizem.

Kraji – Slovenija. *Šempeter v Savinjski dolini – Rimska nekropola*. Dostopno prek: http://krajieuslovenija/sempeter_v_savinjski_dolini_rimska_nekropola/slo (17. september 2016).

Krošelj, Tina in Suzana Vurunič. 2015. Gospodarstvo Spodnje Savinjske doline, V *Spodnja Savinjska dolina: V toku idej in doživetij po dolini zelenega zlata*, ur. Alenka Jelen, Miha Klemenčič in Estera Popovič, 56–65. Ljubljana: Društvo mladih geografov Slovenije. Dostopno prek: http://geo.ff.uni-lj.si/sites/default/files/ezbornik_savinjska.pdf (18. junij 2016).

KS Šempeter in KUD Grifon Šempeter. 1998. *Obnova, vzdrževanje in upravljanje dvorane in pripadajočih prostorov v Hmeljarskem domu KZ Šempeter, 1. osnutek*, 17. julij.

KUD Grifon Šempeter. 1994. *Zapisnik zbora članov Kulturno umetniškega društva Grifon Šempeter*, 18. marec.

Kukovec, Urška. *Kulturno umetniško društvo Grifon, Šempeter v Savinjski dolini, od 1958 do 2003*. Diplomsko delo. Maribor: Pedagoška fakulteta.

Kuralt, Špela. 2016. *Na pivo iz žalske fontane že avgusta*, 22. april. Dostopno prek: <http://www.delo.si/novice/slovenija/na-pivo-iz-zalske-fontane-ze-avgusta.html> (12. september 2016).

Mali, Iva. 1975. *Geografija Šempetra in okolice*. Diplomsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo.

Mestna občina Kranj. 2016. *Kr.povej: Pobude meščanov za lep in urejen Kranj!*. Dostopno prek: http://www.kranj.si/KRANJ_SI,,kontakt/kr_povej.htm (18. julij 2016).

Mikola, Marjeta. 1998. *Drobci iz preteklosti našega kraja*. Šempeter v Savinjski dolini: Osnovna šola.

Mlinar, Zdravko. 1973. *Sociologija lokalnih skupnosti*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo.

Najemna pogodba 05/05-KZŠ. 2005. Šempeter v Savinjski dolini: interno gradivo.

Občina Žalec. Občinski svet občine Žalec. 2014. *Strategija razvoja občine Žalec za obdobje 2014-2020*, februar. Dostopno prek: http://www.zalec.si/seje/gradivo_tocka_115_973_1652.pdf (12. september 2016).

Pogodba o brezplačni uporabi prostora. 2015. Šempeter v Savinjski dolini: interno gradivo.

Pogodba o delu. 1995. Šempeter v Savinjski dolini: interno gradivo.

Potočnik, Jerica. 2015. Ekomuzej hmeljarstva in pivovarstva pripoveduje zgodbo o zelenem zlatu in pivu. *Rodna gruda*, 1. oktober. Dostopno prek: http://www.rodnagruda.si/kulturna_mreza/muzejska_mreza/2015093020580492/ (21. julij 2016).

Prava peticija. 2016. *Obnovitev športnega parka Šempeter: tukaj in zdaj!*. Dostopno prek: http://www.pravapeticija.com/obnovitev_sportnega_parka_sempeter_tukaj_in_zdaj (1. julij 2016).

Primorske novice. 2012. Koper živi?, 15. november. Dostopno prek: <http://www.primorske.si/Kultura/Koper-zivi-.aspx> (18. julij 2016).

Program razvoja podeželja. 2015. *Kaj je Program razvoja podeželja 2014-2020*. Dostopno prek: <http://www.program-podezelja.si/sl/prp-2014-2020/kaj-je-program-razvoja-podezelja-2014-2020> (17. julij 2016).

Radio Slovenija, 1. program. 2014. *Dobra dela: Mladi hišni prijatelji*. Ljubljana, 14. oktober. Dostopno prek: <http://4d.rtv slo.si/arhiv/dobra-dela/174299063> (17. julij 2016).

Razvojna agencija Savinja. 2016. *Rezultati poslovanja gospodarstva na območju občine Žalec in Spodnje Savinjske doline v letu 2015*. Dostopno prek: http://www.ra-savinja.si/pdf/Rezultati_poslovanja_15.pdf (20. julij 2016).

Razvojna agencija Savinjske regije d.o.o. 2016a. *Gospodarstvo*. Dostopno prek: <http://www.rasr.si/si/regionalna-statistika/128> (20. julij 2016).

--- 2016b. *Kmetijstvo*. Dostopno prek: <http://www.rasr.si/si/regionalna-statistika/133> (20. julij 2016).

Rojnik-Cokan, Anica. 1988. Sip v naši dolini, V *Savinjski zbornik VI*, ur. Rozika Kobale, 268–72. Žalec: Občinska kulturna skupnost Žalec, odbor za tisk in založništvo. Dostopno prek: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-KVIBBWA0/?query=%27keywords%3dSavinjski+zbornik%27&pageSize=25&fyear=1988> (19. julij 2016).

RTVSLO. 2015. Celjski Aero gre v stečaj, 3. april. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/gospodarstvo/celjski-aero-gre-v-stecaj/362040> (22. julij 2016).

Selimović, Samo. 2010. Lokalni pogledi na problematiko parka Tabor, V *Revitalizacija parka Tabor: Urejanje parka z vključevanjem lokalne skupnosti*, ur. Aidan Cerar in Marko Peterlin, 9–11. Ljubljana: Inštitut za politike prostora. Dostopno prek: http://ipop.si/wp/wp-content/uploads/2010/11/Revitalizacija-parka-Tabor_e-book.pdf (18. julij 2016).

Simoneti, Maja in Petra Vertelj Nared. 2010. Javni odprti prostori v podeželskih naseljih Slovenije, V *Podeželje na preizkušnji: jubilejni zbornik ob upokojitvi izrednega profesorja dr. Antona Prosenca*, ur. Ana Zavodnik Lamovšek, Alenka Fikfak in Ana Barbič, 151–7. Ljubljana: Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo: Geodetski inštitut Slovenije.

Sip. 2016a. *O podjetju*. Dostopno prek: <http://www.sip.si/o-podjetju> (19. julij 2016).

--- 2016b. *Zgodovina*. Dostopno prek: <http://www.sip.si/zgodovina> (19. julij 2016).

Sirše, Maja. 2015. Zgodovinski razvoj Spodnje Savinjske doline, V *Spodnja Savinjska dolina: V toku idej in doživetij po dolini zelenega zlata*, ur. Alenka Jelen, Miha Klemenčič in Estera Popovič, 65–72. Ljubljana: Društvo mladih geografov Slovenije. Dostopno prek: http://geo.ff.uni-lj.si/sites/default/files/ezbornik_savinjska.pdf (18. julij 2016).

Slovar slovenskega knjižnega jezika 2000. Dostopno prek: <http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html> (23. julij 2016).

Stanonik, Špela. 2015. Naravne nesreče v Spodnji Savinjski dolini, V *Spodnja Savinjska dolina: V toku idej in doživetij po dolini zelenega zlata*, ur. Alenka Jelen, Miha Klemenčič in Estera Popovič, 98–105. Ljubljana: Društvo mladih geografov Slovenije. Dostopno prek: http://geo.ff.uni-lj.si/sites/default/files/ezbornik_savinjska.pdf (18. julij 2016).

Statistični urad Republike Slovenije. 2016a. *Delovno aktivno prebivalstvo (brez kmetov), medobčinski delovni migranti ter indeks delovne migracije po spolu, občine, Slovenija, letno*. Dostopno prek: http://pxweb.stat.si/pxweb/dialog/varval.asp?ma=0723420S&ti=&path=%2E%2E%2FDatabase%2FDem_soc%2F07_trg_dela%2F05_akt_preb_po_regis_virih%2F10_07234_delovne_migracije%2F&xu=&yp=&lang=2 (20. julij 2016).

--- 2016b. *Prebivalstvo po velikih in petletnih starostnih skupinah in spolu, naselja, Slovenija, letno*. Dostopno prek: http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=05C5002S&ti=&path=../Database/Dem_soc/05_prebivalstvo/10_stevilo_preb/25_05C50_prebivalstvo_naselja/&lang=2 (5. julij 2016).

Strassoldo, Raimond. 1990. Lokalna pripadnost in globalna uvrstitev. *Družboslovne razprave* 7 (10): 64–76.

Škoflek, Mirko. 2010. Župnijski urad Sveti Peter. *Krajevna skupnost Šempeter* (december): 11.

Štajerski val. 2015. *Obnova žalskega kulturnega doma po načrtih*, 27. oktober. Dostopno prek: <http://www.stajerskival.si/sl/news/obnova-zalskega-kulturnega-doma-po-nacrtih.html> (12. september 2016).

Štrucl, Zdenko. 2013. *Poročilo o delu društva KUD Grifon Šempeter za leto 2012*. Šempeter v Savinjski dolini: interno gradivo.

--- 2015. *Poročilo o delu društva KUD Grifon Šempeter za leto 2014*. Šempeter v Savinjski dolini: interno gradivo.

TD Šempeter. 2016a. *Božična skrivnost v jami Pekel*. Dostopno prek: <http://www.td-sempeter.si/sl/prireditve/bozicna-skrivnost-v-jami-pekkel> (21. julij 2016).

--- 2016b. *Cerkev svetega Petra*. Dostopno prek: <http://www.td-sempeter.si/sl/znamenitosti/cerkev-svetega-petra> (21. julij 2016).

--- 2016c. *Od Petra do Pekla*. Dostopno prek: <http://www.td-sempeter.si/sl/novice/od-petra-do-pekla> (21. julij 2016).

--- 2016d. *O TD Šempeter*. Dostopno prek: <http://www.td-sempeter.si/sl/sempeter> (1. julij 2016).

--- 2016e. *Po hmeljski poti tudi v Šempeter*. Dostopno prek: <http://www.td-sempeter.si/sl/novice/po-hmeljski-poti-tudi-v-sempeter> (21. julij 2016).

--- 2016f. *Utrinki s 15. prireditve Božična skrivnost v Jami Pekel*. Dostopno prek: <http://www.td-sempeter.si/sl/novice/utrinki-s15-prireditve-bozicna-skrivnost-v-jami-pekkel> (21. julij 2016).

--- 2016g. *Večeri plesa, petja in cvetja na pragu poletja*. Dostopno prek: <http://www.td-sempeter.si/sl/prireditve/veceri-plesa-petja-in-cvetja-na-pragu-poletja> (21. julij 2016).

Tratnik, Stane. 1965. Nekaj misli o gospodarstvu žalske občine, V *Savinjski zbornik*, ur. Drago Predan, 202–11. Žalec: Pripravljalni odbor za proslavo dvajsetletnice osvoboditve in proglasitve trga Žalec za mesto. Dostopno prek: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-3PN3KJ3V> (20. julij 2016).

Veber, Breda. 2010. Žalec v letih 1945 – 1991, V *Žalec*, ur. Tatjana Kač, 177–273. Žalec: ZKŠT – Zavod za kulturo, šport in turizem.

Wilson, Olivia J. 1999. Village renewal and rural development in the former German Democratic Republic. *GeoJournal* 46 (3): 247–55.

Zakon o prostorskem načrtovanju (ZPNačrt). Ur. l. RS, št. 33/07. Dostopno prek: <https://www.uradni-list.si/1/content?id=79670> (23. julij 2016).

Zavod BOB. 2016. *Mladi hišni prijatelji*. Dostopno prek: <http://www.zavod-bob.si/mladi-hisni-prijatelji/> (17.7.2016).

Žakelj, Tjaša in Martina Rameša. 2014. Vključevanje javnosti v urejanje prostora, V *Koper živi?: Vključevanje prebivalcev v urejanje javnega prostora*, ur. Tjaša Žakelj, Miha Koderman, Boštjan Bugarič in Tina Cotič, 7–19. Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Univerzitetna založba Annales.

Žalec v objemu zelenega zlata. 2016. *Zgodba o fontani*. Dostopno prek: <http://www.turizem-zalec.si/sl/imenik/1225/fontana-piv-zeleno-zlato> (21. julij 2016).

Priloga A: Utemeljitve odgovorov na vprašanje o zadovoljstvu respondentov s stavbno podobo Šempetra.

- precej propadajočih objektov, ni pločnikov in kolesarskih stez, igrišče neurejeno, ni središča
- določeni objekti, ki so novejša gradnja so dobro zasnovani, okolica je lepo urejena, za starejše objekte pa ni toliko urejeno.
- veliko objektov bi se lahko renoviralo
- čaka nas se veliko dela
- spremembe se dogajajo, infrastruktura se obnavlja, manjka pa malo več interesa za obnovo objektov kot so hmeljarski dom, stavbe na vzhodu šempetra ipd.
- urejenost blokov se počasi izboljšuje ampak še vedno so videti precej zastareli, prav tako se ne urejajo zgodovinsko zaščitene hiše
- se trudijo, ampak traja...
- krožni promet pri šparu
- lahko bi bilo boljše
- premalo vložka v infrastrukturo.
- več bi se morali potruditi za ureditev stavb in ostale infrastrukture
- je lep in urejen kraj, za sprehode
- je kar urejeno
- manj cestnega prometa
- smeti in propadli objekti ob cesti
- zelo mi je vsec
- nekaj stavb bi bilo potrebno prenoviti ali odstraniti
- posestvo je porazno - pr martinč-lenko
- moti me neurejeno posestvo, neurejena dvorana, neurejeni igrišče, ni pločnika do nadvoza
- izkoristiti objekte, ki samevajo, nekatere ceste v slabem stanju....
- ni posluha občine.
- sola in kulturna dvorana in sportni park niso urejeni in stari in tiste stare hiše nasproti cvetlicarne boze so zelo stare in tista susilnica ki je pogorela je za podret tam bi to vse podrli in naredili nekaj bivalnih blokov s tem bi več ljudi prislo sem.
- manjka krožišče pri šparu ker je ob 15-uri nemogoče priti na cesto
- šempeter je solidno urejen...moti morda ceneno urejanje cest in pločnikov..ulic

- pločnika ni vsepovsod, nimamo nekega centra (trga), kjer bi se lahko kaj dogajalo (in bilo zaprto za promet), nobenih otroških igral
- bivše posestvo je katastrofa!
- hmeljarski dom
- načeloma sem zadovoljna.
- predolgo traja gradnja, novi vila bloki so poškodovali okoliške hiše z tresljaji
- premalo krajev za druženje krajanov
- mislim, da šempeter nima neke vizije, planov itd
- srednja žalost
- ni knjižnice, nič se ne dogaja
- ni urejena
- zapusceno posestvo daje vtis zapusčenosti v kraju ostalo je lepo
- obnove potekajo prepočasi
- lepo so uredili kanalizacijo in stem v zvezi obnovili ceste, plocnike in škarpe. v kraju je tudi veliko lepih stavb, za večino so lepo poskrbeli krajanji sami. ostaja pa še nekaj cvetk, kot so dotrajane stavbe ob glavni cesti in sipovski bloki in pa seveda športni park, ki mu nujno manjka igrišče za male otroke
- xxx
- stanje se izboljšuje.
- uredili so se pločniki, kolesarske steze
- nekaj hiš zelo kazi šempeter, plocnikav ni na nevarnih mestih kanalizacije ni v vseh vaseh
- ponekod so dvosmerne ulice preozke, promet nima alternativnih poti v primeru, da nastane prometna nesreča na rimski cesti, slabo urejena kolesarska proga, ponekod rastlinje ovira promet in vidnost na cesti,
- 3
- okolica je urejena, ks se trudi v vseh pogledih, vse pa je povezano z denarjem, ki ga ni veliko.
- veliko narejenega na pol
- pogrešam zunanjo in notranjo ureditev prostorov, celovito prenovo
- stavbe se obnavljajo, vendar, žal v prepočasnem tempu. to je gotovo odraz časa, in stanja, v katerem živimo.
- za kakršni koli obnovo pridobitev se prevec časa čaka.
- preozke ceste
- lahko bi bilo bolje predvsem posestvo

- ker ni prostorsko skladnih objektov
- območje, kjer je stala lenkotova hiša, je zdaj pusto, prazno in deluje zapuščeno. tudi objekt, v katerem je ks, bi se lahko v celoti obnovil ... prav tako stare hiše v njegovi bližini ... glede na to, da je to "središče" kraja, bi se dalo marsikaj urediti.
- niso urejene vse ceste s pripadajočimi pločniki in kolesarskimi stezami- najslabše glavna cesta od trgovine mercator do krozišča v smeri lj, savinjska ulica in cesta na roje. neurejeni so objekti in zemljišča na začetku in koncu rimske c..
- lahko bi se več naredilo na okolici šempetra...pločnika tam kjer so potrebni jih niti ni. ceste katastrofalne
- lahko bi imeli bolj urejen stavbe kot so bloki in seveda pred hišami saj veste kako pravijo " najprej pometi pred svojim pragom" .
- neurejena kanalizacija, vodovod še vedno v salonitnih ceveh
- vedno je lahko bolje
- na začetku šempetra iz smeri žalca je propadajoči kombinat,kjer se nič ne sanira ali preuredi čeprav načrti obstajajo ampak spet birokracija in ljudje na občini žalec!!!
- ker je raznoliko
- premalo športnih aktivnosti za našo mladino
- propadajoči športni park, objekti na začetku šempetra, brez novogradenj....
- urejeno sicer delno, ampak ni dogajanja
- kolesarske trase bi bile lahko umaknjene z ze tako preozkih cest
- obnova nekaterih cest in stavb
- v š`empetru vse propada nič pa se ne obnavlja
- vsak nekaj po svoje dea
- skupni objekti niso vzdrževani oz. ne sledijo trendom družbe
- /
- propadajoči objekte bi lahko prenovili in jim namenili novo nalogo
- potrebno bi še bilo na določenih delih urediti pločnike in cestne odseke ...
- šempeter je prejel 3.mesto v slo za izletniški kraj, torej, ni tako slabo
- mislim, da je šempeter dobro zastavljen kraj z dobro postavitvijo hiš in blokov, ceste so dokaj urejene, semaforjev pa ne upošteva veliko ljudi, pločniki so razmeroma veliki in v redu urejeni.
- urejen enosmerni promet pri šoli, dva nova spomenika

- manjkajo pločniki (varnost otrok na poti v šolo), kolesarske steze, javna razsvetljava v nekaterih ulicah, boljša urejenost poti do obrežja savinje
- povečati aktivnost društev
- deli šempetra se ne moreje razviti tudi zaradi občine \\"žalec...
- kraj so prebivalci kar lepo uredili, seveda bi se še kaj dalo izboljšati.
- šempeter se v žalski občini zanemarja
- posebej ob rimski cesti je veliko stavb, ki kazijo podobo kraja.
- je urejeno, čeprav je nekaj arhitekturne dediščine iz obdobja, ki ni bilo tako simpatično
- pločniki, ceste v naselju so dobro urejene, promet poteka brez problemov, tudi travnate površine so urejene, pokošene. starejši bloki so morda malo zastareli, a se tudi obnavljajo, kar je pozitivno.
- mislim, da je šempeter urejen, razen severno od rimske ceste.
- ureditev propadajočih stavb.
- povprečje
- nekatere objekte bi bilo potrebno renovirati, pogrešam pločnike ponekod
- manjka središče kraja
- rušenje lenkotove vile namesto obnovitev...neurejenost igrišča, začetka šempetra,...
- že v vstopu v šempeter iz smeri žalca nas pričaka na obeh straneh kup razpadajočih objektov, vzdolž ceste vrsto degradiranih območij, ki niso ničemer namen in samo kvazijo podobo. pločnik in ceste so slabo urejene. prenova cest je bila narejena samo v samem centru šempetra, pa še to po zastarelih načrtih. površine okrog šole (sploh športne) so zapuščene in ne služijo namenu. šempeter je mesto avtomobila in ne mesto človeka, kolesarja. kanalizacija še vedno ni vzpostavljena v samem šempetru in tudi ne v okoliških naseljih. šempeter bi potreboval kot vzdolžno naselje v svojem nastanku celostno vizijo, kako reševati pojem turizma, storitve, ponudbe, rekreacije, druženja, varnosti, samooskrbe...vse to se da regulirati z inovativno urbanistično vizijo ter kompetetno revitalizacijo obstoječega stavbnega fonda. recept: vizija in dobra volja. :)
- zelo zadovoljen
- pogrešam pločnike ob cestah
- lahko bi bilo bolje
- nimam pripomb
- rabimo otroško igrišče in športni park

- načeloma je kar uredu, lahko pa bi se marsikaj uredilo če bi bila volja in interes, da ni denarja je samo lani fari
- potrebne izboljšave
- nekateri deli šempetra bi lahko bilo bolj obnovljeni
- počasi se urejajo starejše zgradbe.
- preveč razpadajočih objektov
- pločniki za pešce do šole, podirajoča poslopja nasproti župnišča - posestvo
- ni pločnikov, kolesarske steze, športni park
- hiše so urejene, cestne povezave in druge poti so dobre
- infrastrukturno se mi že zdi dovolj urejeno, manjka pa vsebina
- situacija se izboljšuje
- zaradi neumnosti je bil izgubljen zgodovinski biser - lenkova hiša, hmeljarski dom propada že dolgo časa, urejena je cesta skozi šempeter in dobrtešo vas, urejena je notranjost cerkve, ne pa tudi zunanost
- nekatere stavbe razpadajo
- del severno od glavne ceste je tisti, ki me zelo moti. sploh odkar so podrli lenkotovo hišo, saj so sedaj še bolj vidne razpadle stare zgradbe. tudi del okoli rimske ceste bi bilo potrebno urediti, saj je verjetno za turiste po obisku rimske nekropole to pravo razočaranje.
- popolnoma neurejene peš povezave, šempeter žalec, in poš vrtec šola šempeter. ni pločnikov, ni kolesarskih stez. premalo varnosti za otroke
- zapuscene hise ob glavni cesti itd
- ni enotnega ali vsaj podobnega stila gradnje
- nič posebnega
- mislim da vi lahko določite objekte bolj uredu
- staro napol propadle hise
- posestvo nasproti župnišča je grozovito
- veliko je že obnovljeno
- imamo pločnike, urejen promet z enosmernimi ul., lepo urejeno okolico - javno in privatno
- posestvo, ciganija nasproti posestva, podrtija nasproti kebaba, susurjev vrtec,...
- zaradi predolov kot je na začetku šempetra iz smeri žalec, propadajoč aero, športno igrišče, okolica sip-a
- nujno je potreben odstavni pas za spar

- lenkove hiše ne bi smeli porušiti. potrebna bi bila obnova tako kot hiša kjer je ta ojla. obnoviti bi bilo potrebno tudi kuturni-hmeljarski dom
- krozisce pri spar
- potrebno veliko obnove
- pri vstopu iz smeri celja kazi naš kraj propadajoče pisestvo
- lepo se vse počasi ureja
- lahko bi izboljšali izgled porušenih objektov na začetku šempetra in uredili nekaj cest
- premalo aktivnosti za mlade
- recimo kulturni dom je ze jzeloji
- manjkajo pločniki, kanalizacija
- vedno je lahko boljše, če imaš sredstva za vse želje
- ko bo prišlo v sloveniji do korenitih sistemskih sprememb se tudi stavbe pod spomeniškim varstvom ne bodo rušile slučajno\"namerno\".
- motjoi me samo podrene stavbe na začetku šempetra iz smeri žalca.
- je super
- nekatere stabe so zelo zapuscene in kazijo lepoto kraja
- ...
- izjemno slabo stanje športnega parka, slabo vzdrževanje cest
- stavbe v bivšem -hmezadu
- ne dela se kakovostno in sistemsko ter dolgorocno nacrtovano
- kako bi rekel, saj se dogaja ampak mislim, da če bi imeli svojo občino bi se kraj bolj razvijal
- izgled in dotrajanost kz
- neurejeno igrišče
- mi je vse struktura zgradb...
- sportni park, hise na zacetku sempetra
- pločniki. rušenje starih stavb
- nic ne izstopa z kaksnimi živimi barvami kar mi je vsec
- manjka pločnik savinjski ulici, vključno z jr ter povezava med rimsko cesto in savinjsko-solsko ulico
- proti ostalim krajem je urejeno, manj pa je pločnikov v nekaterih delih.

- zdi se mi, da je sempeter kar dobro urejen, lahko bi pa seveda bilo boljše. občina bi lahko malo bolj proaktivno sodelovala s krajani in se poglobljala v krajevno problematiko. to pogresam.
- lahko bi kaj popravili-ceste
- stavbna podoba šempetra je dokaj urejena.

Priloga B: Kakšen projekt obnove ali gradnje, pomembne za Šempeter, bi izbrali, če bi imeli zagotovljena vsa potrebna finančna sredstva?

OBJEKT, POTREBEN OBNOVE	UTEMELJITEV IZBIRE
obnova hmeljarskega doma	da bi si zagotovili urejen, topel prostor za druženje in ustvarjanje
obnove dvorane hmeljarskega doma, gradnja športnega parka pri oš šempeter.	dvorana hmeljarskega doma je potrebna prenove, saj se v njej prireditve ne morejo odvijati kot bi se lahko, če bi bila dvorana urejena, ogrevana, primerno opremljena. tudi gostje bi z veseljem prihajali v urejeno in primerno ogrevano dvorano. s športnim parkom pri oš šempeter pa bi ljudem lahko omogočili različne dejavnosti, s tem pa privabili veliko obiskovalcev različnih starosti.
ureditev igrisca ob soli	za prihodnost nasih naslednjikov
obnovitev športnega parka	ker je center zdravega sloga življenja za vse generacije
hmeljarski dom, oš z telovadnico, športno igrišče	ker se že predolgo ni nič spremenilo.
igrišče oziroma športni park	predvsem zaradi otrok, družin in ker se moramo za takšne dogodke in prireditve voziti v oddaljene kraje ko bi lahko odšli peš
obnova igrišča	ker se mi zdi zelo pomemben za mladino in družine
športni park	zastarelo
ureditev vzhodnega dela šempetra	ker pokvari celoten obraz kraju.
obnova športnega parka in parkirišč	to se nujno rabi za več dejavnosti kot krajanov in šole ter gasilcev
mladinski center	ker ga potrebujemo
otrosko igrišče	ga se nimamo
obnovitev posestva nasproti župnišča	ker ima zares grd izgled
obnova posestva	neizkoriščene površine
pločnik in kolesarska steza do žalca	ker otroci ne morejo peš ali s kolesom v žalec ali v šempeter
objekt namenski	joga, ples, jezikovni tečaj, športne aktivnosti za vse generacije generacije....
obnovo sole in športnega parka za nas otroke	ker je moja generacija v oš lepo skrbela in je žalostno da tako propada mladina pa se potika po gostilnah
obnova šole in telovadnice	ker je sramotno dotrajana in energetska katastrofa
športni park	ker ga ni.
ureditev bivšega posestva	ker kazi izgled kraja in je v sramoto
obnova in gradnja športnega parka	ker je obstoječe za otroke in ostale športne navdušence postalo že skoraj nevarno
šempeter bi naredil prijazen mladim družinam, uredil bi sprehajalne steze in igrala ob savinji, lahko tudi zraven ponudbo lokalov in restavracij	tisti, ki se priselijo v šempeter, so razočarani nad stanjem, da svoje otroke ne morejo nikamor peljati ven na aktivno preživljanje prostega časa.
kulturni dom	za druženje krajanov
otroška igrala	ker je zato zdaj treba v velenje...
obnova stabv	sola: otroci potrebujejo varen in topel prostor
zapusceno posestvo in sola	ker je že potreben obnove
obnova hmeljarskega doma in projekt obnove rimske nekropole in ceste	prvo za povezovanje krajanov, drugo za prodor na turistični zemljevid

izgradnja otroškega/športnega parka	za majhne otroke v šempetru ni nobenega prostora
obnovitev večnamenskega - kulturnega doma.	verjetno bi to lahko postalo zbirališče krajanov.
ureditev rimske nekropole	zato ker propada iz leta v leto
pokriti prireditveni prostor v rimski nekropoli	možne izvedbe prireditev tudi v slabem vremenu in v glasnejših mesecih
krozišče pri sparui	zaradi prometa
gradnja večnamenske dvorane oziroma obnova hmeljarskega doma	v šempetru se kulturno gledano zelo malo dogaja, z večnamensko dvorano pa bi se lahko organiziralo nekaj koncertov oz. drugih dogodkov, ki bi privabili ljudi v šempeter
igrišče	rekreacija mladih
obnovitev dvorane	postal bi večnamenski prostor, kjer bi se krajan lahko več družili, obiskovali prireditve, razne dejavnosti.. vemo pa, da vse kar se v šempetru ponuja, obiskujemo vedno eni in isti ljudje, na žalost
obnova kulturnega doma, športnega parka	ker je na zelo vidni lokaciji in ima neizkoriščen potencial
obnovitev športnega igrišča in postavitve igral za otroke	zaradi verjetnosti obsežne in celovite izkoriščenosti prostora
športni park	ljudem - predvsem mladim je treba dati možnosti za druženje
otroško igrišče	ker ga se ni
športno igrišče	ker javni rabi mlada prostora za aktivno druženje
severni del šempetra, ki je sramota za kraj!	ker je prvi vtis o kraju slab
kulturni dom	ker potrebujemo prostor, kjer bi lahko imeli več društev svoje aktivnosti, kjer bi se v urejenem okolju družili krajan ob raznih priložnostih
urediti rimsko nekropolo-streha	ker vidno propadajo spomeniki
posest, kronzni promet pri sparui, športni park	ker so potrebna in ne bi kvarila izgleda našega kraja
igrišče	da bi imeli otroci, šolarji in ostali krajan osnovne pogoje za gibanje in druženje na zdrav način.... boljši pogoji za vse kulturne delavce v kraju....
krožišče pri sparui in s tem povezavo mimo oš, športni park, sanacija objektov na prostoru kombinata (severno ob rimske ceste)	ker tega ni in šola razpada
športni park, kulturni dom	ker je škoda da propada društva bi ga potrebovala za delovanje, varnost kolesarjev in krajanov
park z igrali, obnova oš in igrišča	tam se ljudje največ družijo
hmeljarski dom - večnamenska dvorana, urejanje kolesarskih stez	ker so te stavbe včasih nekaj pomenile za kraj
hmeljarski dom, športni park, stavbe bivše zadrage	ker je potrebno
prenova hmeljarskega doma.	ker mi kultura ogromno pomeni, pa v šempetru nimamo za izražanje le-te primetnega prostora.
obnova kinodvorane in vrtec bi bil pri šoli, kamor tudi paše. bila bi ena kuhinja za oboje in lahko bi bil jz oš šempeter.	/
multimedijska trgovina v smislu (big bang), trgovina z oblačili, kino	zato da se želimo izdelki dobijo čim bližje krajanom
energetska obnova šole	ker je investicija za prihodnost, ki se mi zdi pomembna
vrtec je obnovljen, sledi šola, torej potrebujemo lepši prostor za kulturna dogajanja	dvig kulture našega kraja

obnovo šole	otroci si zaslužijo boljše okolje za učenje, saj jim tudi tako lahko izboljšamo počutje in imajo rajši šolo
ureditev športnega in otroškega parka	mislim, da je žalostno, da je igrišče v propadajočem stanju.
športni park ob šoli- da postane zbirališče mladih, poti do savinje, kolesarske poti, ureditev hmeljarskega doma	za zadovoljnejše bivanje različnih skupin šempetranov, tako mladih kot starejših
funkcionalna obnova hmeljarskega doma	prispevek h kulturnem razvoju kraja
ureditev igrišča	da imajo otroci, občani kje možnost za primerno rekreacijo
saro rimsko cesto, nekropolo, hmeljarski dom	večnamenska dvorana s spremljajočimi prostori, ki bi bila funkcionalna in bi se v njej krajan dobro počutili kot obiskovalci in ustvarjalci, je za pozitiven razvoj kulturnega in družabnega življenja vseh generacij ter s tem velike povezanosti krajanov odločilnega pomena.
hmeljarski dom, športno igrišče	ker je zelo zanemarjen
kulturni dom in športni park	ker je kulturni dom poleg cerkve in šole srce kraja, ker brez kulture ni kakovostnega življenja, športni park, kjer se mladi med seboj povezujejo (od vozička naprej) in tako osnujejo temelj kulturnemu in športnemu dogajanju v kraju. kultura in šport osmišljujeta življenje in dajeta energijo za gospodarsko rast.
društvo mladih	menim, da se mladi premalo družimo in povezujemo v šempetru.
športno-kulturno večnamensko dvorano	ker kraj potrebuje to.
obnova športnega parka	gibanje !!!!
športno rekreacijski park z igrali za otroke in igrišči	ker se danes mlajši mladostniki dejansko nimajo kje družiti in bi tako tudi več gibali
zagotovitev funkcij kraja - zdravnik, lekarna, storitvene dejavnosti	zaradi boljše dostopnosti in manjše potrebe po potovanjih v večja središča
športno igrišče ureditev	ker je nefunkcionalno in otrokom nevarno
vstopni del šempetra iz smeri žalca in hmeljarski dom.	področje že dlje časa propada in kazi podoba že na samem začetku. ta del bi lahko zajemal multidisciplinarnost storitev, kot prostorov za druženje ter stanovanja, površine bi lahko bile namenjene rekreaciji, prostemu času, kulturi...mesto v malem. ta del bi se vsebinsko lahko navezal tudi na revitalizacijo hmeljarskega doma in celote okrog njega.
športno igrišče z igrali	trenutno otroci v šempetru nimajo urejenega športnega igrišča in ni urejenih otroških igral!!
krožni promet pri šparu	gneča na cesti
športni park in urejeno otroško igrišče	otroci v šempetru nimajo otroškega igrišča
več namenska dvorana, športna igrišča	zaradi druženja
športni park in otroško igrišče ki ga naši najmlajši nimajo	zaradi mladih krajanov
krožišče pri šparu, športni park	za bolj varen promet, in bolj kvaliteno vadbo na igrišču
športno igrišče ob šoli	zanemarjeno, velika sramota za občino
obnova šole	saj je v slabšem stanju in se mi zdi da je potrebna obnova
sanacija šole z igriščem.	ker otroci in tudi ostali krajanje šole potrebujejo dobre pogoje za delo in šport.
nova šola	ker se premalo sredstev nameni za naše otroke
športni center	potrebujemo ga

šolsko igrišče in obnova šole (energetska in notranjost starega dela šole)	igrišče propada, pa tako ga potrebujemo v današnjem času, ko so otroci vse bolj zasvojeni s sedenjem za računalniki. stari del šole je potreben temeljite prenove od oken, strehe in notranjih sten, kjer zaradi zamakanja odpada omet.
športni park, igradnja pločnika in kolesarske steze ob glavni cesti	zaradi varnosti in rekreacije
športni park ipd, prenova kulturnega doma, tudi jama in nekropola potrebujeta svež navdih... urediti sv del, pločnik oz. kolesarska steza do krožišča...	to je investicija prihodnosti, premalo smo ponosni na to, kar nam kraj ponuja in takšen projekt z roko v roki s sredstvi eu zagotavlja finančno zeleno vejo
novogradnja kulturnega središča kraja	s to investicijo bi se najhitreje pridobilo prostor za druženje in rekreacijo, primanjkuje zelenih površin
kulturno-zgodovinski center (povezava hmeljarskega doma-kultura in rimske nekropole, cerkve sv. petra in rimske ceste - zgodovina)	pomemben kraj za druženje in razvijanje kulturnega udejstvovanja
obnova športnega igrišča	športni park in otroški park daje vrednost tako otrokom kot odraslim, spodbuja gibanje kar je osnova za zdravo življenje...
hmeljarski dom	ker bi s tem pridobili bolj funkcionalen prostor za vse mogoče prireditve.
športno rehabilitacijski center	menim da bi bilo to zelo dobro za proračun občine, odprla bi se nova delovna mesta in povečalo bi obisk prepoznavnost našega mesta
osnovna sola	na strehi so se vedno azbestne plosce...
večnamenska dvorana	ker jo nujno potrebujemo za boljše sodelovanje
obnova dvorane in igrisca ob soli	ker se mi zdita pomemben del semspetra in mislim da bi bilo najbolje investirati denar v te ustanovi
gradnja sportnega centra	saj bi lahko mladina vec casa prezivela z prijatelji ob rekreaciji
pločnike, kolesarske steze, nova stanovanja, zdravstveni dom, dom za ostarele	za lepši izgled
obnove fasad na starih stavbah, ureditev poljskih poti	zaradi blata po njivah in za lepši izgled
1. kulturni dom, 2. pokriti nekropolo	kulturni dom potrebujemo, nekropola je svetovna znamenitost, ki propada
gradnja krajevnega centra na travniku med mercatorjem in oš.	ker bi kraj malo bolj zaživel in se po možnosti povezal.
obnova dvorane, izgradnja knjižnice, izgradnja prostorov za društva v našem kraju	dvorana je potrebna obnove, knjižnica je stisnjena v učiteljskem kabinetu v šoli..
športno rekreacijski park	otroci se dandanes nimajo kje igrati. uporabljali bi ga tudi starejši
krozišce pri spar plocnik do zalca	vamejsa vkljucitev iz parkirisca spar na cesto, lazka dostopnost po plocniku cca 2,5km do zalca...kot rekreacija
ureditev posestva nasproti cerkve ter ureditev športnega igrišča, ki je sramota za našo občino	ker je sramota za naš kraj in občini
športni park večnamenska dvorana	da se imajo otroci pop.kje igrati
kulturni dom	se mi zdi da je za kraj s toliko krajani potrebno imeti lasten in urejen tak objekt
igrisce za otroke	ker nimajo se posebnega prostora
obnova šole je obvezna, sledi športni park	na šoli so še vedno salonitke, streha zamaka, športni park je potreben za gibanje otrok in odraslih
pločnik skozi cel šempeter in krožišče pri šparu, če pa gledamo širše pa si želimo pešpoti in kolesarske poti iz vseh vasi v šempeter	zaradi večje pretočnosti in varnosti, spremembe transporta oziroma migracije namesto avta kolo ali pešačenje vendar po varnih površinah
kolesarska steza do žalca	...

ureditev poti ob savinji. zapreti za promet z avtomobili.	ker se mi zdi potrebna
obnova športnega parka	zatadi zdravega macina zivljenja, vanosti otrok
kulturni dom.	ker je tega potreben
kulturni dom in igrišče ob šoli	za boljšo rekreacijo otrok in odraslih
obnova kulturnega doma	ker je dotrajan, sramoten, nevaren, grd, mrzel, neoseben, javna sramota kulturi i n posmeh vsem, ki se trudijo ...
kulturni dom in igrišče	ker je oboje potrebno urediti
dvorana kulturnega doma	ker sedanja ni primerna za invalide, prevelika in dotrajana
dom krajanov	je zastarel
večnamenski prostor ob šoli, obnovitev športnega parka in izvedbo po oppn ob šoli ter infrastrukturne povezave, obnovitev kinodvorane	ker ima kraj turističen značaj, a je v senci žalca in v nazadovanju včasih enakovrednih polzele, prebolda, braslovč in vranskega
obnova sportnega igrisca	ker si otroci zaslužijo urejen prostor za sportne ktivnosti in ker je aktualno stanje igrisca sramotno
obnovitev športnega parka	ker je resnično potreben obnove
zdravstveni dom	ker ga ni